

รายงานการวิจัย

เรื่อง แนวทางการจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปงถ้ำ
ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

Community Based Tourism Management Guidelines for
Pong-Thum Community, Wang Thong, Muang, Lampang
Province

จัดทำโดย

พิมพ์พิศา จันทร์มณี

วิทยาลัยอินเตอร์เทคลำปาง

ปีการศึกษา 2562

บทคัดย่อ

Abstract

The research study was aimed to 1) study the identity and community of tourism in Baan Pong Thum, Wang Neu, Lampang Province. And 2) study the processes and the integration of government, private and people sections in the policy proposal making and the tourism identify presentation strategies. It were selected as the study area and divided The data were collected from 5 groups of the representatives, i.e., the tourism enterprises and guides, the tourism associations and clubs, the tourism government agencies, the local administrative organizations and tourism communities, and tourists. The qualitative research on the documentary, in- depth interview and observation were conducted and the descriptive statistics were presented. The research results indicated the community identity on the notable southern dialect and words in 3 studied area. For the Baan Pong Thum, Lampang Province. Most of the dishes were fresh sea foods. Fishery, gardening and rice farming were the main livelihood in this area. Moreover, the natural tourism attractions, handicrafts and local wisdom were remarkable. For the southern provinces on Andaman coast, the rich of Thai-Chinese culture and traditions, and the marine tourism attractions were noticeable. Fishery, gardening, rice farming and tourism enterprises were the main livelihood in this area. For the provinces, Yawi and Malayan were the main livelihood in this area. Moreover, the natural tourism attractions, handicrafts and local wisdom were remarkable. For the southern provinces on Andaman coast, the rich of Thai-Chinese culture and traditions, and the marine tourism attractions were noticeable. Fishery, gardening, rice farming and tourism enterprises were the main livelihood in this area. For the provinces on southern border, Yawi and Malayan were the main spoken languages as most of the local people were Muslims. Thai official and Southern dialect were also used among local Buddhism people. Food stuffs were obtained from the seas, forests and mountains. Fishery and gardening were the main livelihood. The multicultural acculturation was adopted from many groups of local people. In addition, the handicrafts and local wisdom were also remnarkable.

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณวิทยาลัยอินเตอร์เทคโนโลยีที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบคุณตัวแทนของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน เครือข่ายและตัวแทนชุมชนปงเกล้า ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ได้แก่ ตัวแทนของกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์ กลุ่มสมาคมหรือชมรมด้านการท่องเที่ยว กลุ่มหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบการท่องเที่ยว กลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยว และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ขอขอบคุณคณะกรรมการธุรกิจและเทคโนโลยีที่เอื้อเวลาในการทำวิจัย

ผู้วิจัย

พิมพ์พิศา จันทร์มณี

สารบัญ

หน้า

สารบัญ	ก
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
คำนิยาม	5
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้อง	6
แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน	6
-การท่องเที่ยวโดยชุมชน	8
-หลักการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน	10
-กระบวนการทำงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว	11
-การประเมินความเป็นไปได้ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	13
-การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว	14
แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	18
-ความหมายของการท่องเที่ยว	18
-วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว	20
-รูปแบบของการท่องเที่ยว	21
-องค์ประกอบทางการท่องเที่ยว	25

แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยว	28
บริบทพื้นที่ศึกษา	31
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	31
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	44
วิธีการศึกษา	47
การวิเคราะห์ข้อมูล	48
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	48
บทที่ 4 ผลดำเนินงาน	51
บทที่ 3 สรุปผล อภิปรายผล	57
บรรณานุกรม	79

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวเป็นเครื่องยนต์ขับเคลื่อนเศรษฐกิจที่สำคัญของไทยในช่วง 3-4 ปีที่ผ่านมา โดยในปี 2016 ไทยมีรายรับจากนักท่องเที่ยวต่างชาติเป็นจำนวนสูงถึง 1.76 ล้านล้านบาท (หรือคิดเป็นสัดส่วน 12% ของ GDP) นับว่าเป็นปัจจัยหนุนทางเศรษฐกิจที่สำคัญในภาวะที่การส่งออกและการลงทุนภาคเอกชนยังคงซบเซา อย่างไรก็ตาม เรามองว่าการขยายตัวของภาคการท่องเที่ยวจะเริ่มกลับเข้าสู่ระดับปกติ จากนักท่องเที่ยวจีนที่เดินทางเข้ามาประเทศในเอเชียที่เริ่มชะลอตัว รวมถึงผลกระทบหลังการปราบปรามทัวร์ศูนย์เหรียญของรัฐบาลการท่องเที่ยวที่เติบโตแข็งแกร่ง ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากนักท่องเที่ยว ชาวจีนซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม การปราบปรามทัวร์ศูนย์เหรียญของรัฐบาล ส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวจีนลดลงค่อนข้างมากในช่วงไตรมาส 4/2016 (-21% YoY) และยังคง หดตัวต่อเนื่องในไตรมาสแรกของปีนี้ที่ -7% YoY สะท้อนว่าการฟื้นตัว ยังคงเปราะบาง ทำให้เรามองว่าการท่องเที่ยวไทยจะฟื้นตัวได้ค่อนข้าง จำกัดในระยะข้างหน้า

ทั้งนี้ แนวโน้มการฟื้นตัวของเงินเฟ้อที่ช้ากว่าคาดค่อนข้างมาก จากปัจจัยทั้งด้านอุปสงค์และอุปทาน ทำให้เราปรับลดประมาณการ เงินเฟ้อทั่วไปปี 2017 ลงเป็น +1.0% จากเดิมที่ +1.5% (vs. +1.2% จาก คาดการณ์ของธนาคารแห่งประเทศไทย) เท่ากับกรอบล่างของเป้าหมาย เงินเฟ้อทางการของธนาคารแห่งประเทศไทย และปรับประมาณ การเงินเฟ้อพื้นฐานลงเป็น +0.6% YoY จากเดิมคาด +0.8% (vs. +0.7% จากคาดการณ์ของธนาคารแห่งประเทศไทย) อย่างไรก็ตาม เรายังคง คาดว่าธนาคารแห่งประเทศไทยจะยังคงอัตราดอกเบี้ยนโยบายไว้ที่ +1.5% ตลอดทั้งปี(การท่องเที่ยวของไทย นิตยสาร Trust)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวการที่จะให้ชุมชนดำเนินการท่องเที่ยวตามหลักการดังกล่าวข้างต้น มีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันก็ต้องรณรงค์กับคนในสังคมให้เห็นความแตกต่างของการท่องเที่ยว โดยชุมชนกับการท่องเที่ยวทั่วไป กระตุ้นให้คนในสังคมเห็นความสำคัญและเป็นนักท่องเที่ยวที่สนใจการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเจ้าของบ้านกับผู้มาเยือน นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มการรับรู้และความเข้าใจในบทบาทของชุมชนท้องถิ่นต่อ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเป็นการปลุกใจหรือสนับสนุนให้เกิดความต่อเนื่องในการทำงานอนุรักษ์ทั้งด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม

ความสำคัญของการท่องเที่ยว ก็เพื่อจะมีการลงทุนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว นอกจากผลประโยชน์จะตกอยู่ภายในประเทศ ยังช่วยสร้างงานอาชีพ เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ ขณะที่ดีด้านสังคม การท่องเที่ยวเป็นการพักผ่อนที่ช่วยลดความตึงเครียด พร้อมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้มาเยือนและเจ้าของท้องถิ่น

ความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยวภาคเหนือนี้ ก็คือว่า ภาคเหนือเป็นภูมิภาคที่มีภูมิอากาศแบบร้อนชื้นสลับร้อนแห้งแล้ง หรือฝนเมืองร้อนเฉพาะฤดู ดังนั้นสถานที่ท่องเที่ยวในภาคเหนือจะส่วนใหญ่จะเป็นพวกธรรมชาติประเภทป่า เขา วัดประมาณนี้ ซึ่งจะมีผู้คนมาเที่ยวเป็นจำนวนมาก ในฤดูหนาว เพราะอากาศจะดี จะมีความสวยงาม และมีความน่าประทับใจในการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก (ออนไลน์ <https://sites.google.com/>)

“การท่องเที่ยวโดยชุมชน (community base sustainable tourism) คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน” โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม 5 ด้าน พร้อมกัน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการนอกจากนี้การท่องเที่ยวยังสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไขและสร้างโอกาสให้องค์กรชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีแนวโน้มว่าการท่องเที่ยวจะรุกคืบเข้าไปถึง หรือต้องการเปิดเผยชุมชนของตนให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ให้มีการสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผน การบริหารจัดการทรัพยากรและกระจายอำนาจการตัดสินใจโดยเน้นความสำคัญของการจัดการธรรมชาติแวดล้อม และใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน

ความหมายของการท่องเที่ยว

“ท่องเที่ยว” ในปัจจุบันเรามองเห็นภาพชาวต่างประเทศสะพายกล้องถ่ายรูปเดินกันเป็นกลุ่มใหญ่บ้าง เล็กบ้างอยู่ตามวัด วัง โบราณสถาน หรือนั่งน้อยหม่นน้อยแอบแดดอยู่ตามชายหาด และอีกจำนวนไม่น้อยที่ไปเที่ยวชมป่าเขาลำเนาไพร เรามักจะมองเห็นว่าชาวต่างประเทศเหล่านี้ได้ใช้จ่ายเงินเป็นค่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าเดินทางไปชมสถานที่ต่างๆ ค่าซื้อของฝากของที่ระลึก โดยที่เราไม่คิดว่ามันเป็นเงินตราต่างประเทศเข้ามาใช้จ่ายในบ้านเมืองของเรา ในขณะที่เดียวกันเรามักจะไม่คิดถึงคนไทยที่เดินทางท่องเที่ยวอยู่ภายในประเทศต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวคนไทยเหล่านี้มีจำนวนเพิ่มขึ้นมากทุกปี เพราะการเดินทางท่องเที่ยวนั้นเป็นการผ่อนคลายความเคร่งเครียดพร้อมๆ กับการได้รับความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี ได้เห็นภูมิประเทศที่แปลกตาและได้สร้างความสัมพันธ์กับคนต่างถิ่นด้วย เมื่อการคมนาคมสะดวก การเดินทางท่องเที่ยวกลายเป็นความนิยมธุรกิจต่างๆ ก็เกิดขึ้นเพื่อรองรับการเดินทางการท่องเที่ยวมากมาย ทั้งธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรง เช่น ธุรกิจการขนส่ง ธุรกิจที่พักและอาหาร ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจการค้า ของที่ระลึก เป็นต้น ธุรกิจเหล่านี้จะก่อให้เกิด

งานอาชีพใหม่ๆ และการกระจายเงินตราซึ่งถือเป็นการเสริมสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับประเทศนั่นเอง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2529:3)

จังหวัดลำปาง มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาจากภายในประเทศและเข้ามาจากต่างประเทศจากสถิติในปี พ.ศ. 2560 จำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทย 125,811 คน จำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ 15,100 คน รวมจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติทั้งหมด 140,911 คน (สำนักงานกรรมการท่องเที่ยวและกีฬา ออนไลน์) เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภาคเหนือตอนบน สภาพภูมิประเทศเป็นขุนเขาทอดยาวจากเหนือจรดใต้ตอนกลางของจังหวัดเป็นแอ่งที่ราบลุ่มลำน้าวัง เป็นที่ตั้งของเวียงเล็กเวียงน้อย ทับซ้อนกันกว่า 1,300 ปีแล้ว หรือเกิดร่วมยุคร่วมสมัยกับเมืองหริภุญไชย หรือจังหวัดลำพูน ในยุคปัจจุบัน จากสภาพภูมิประเทศ ของจังหวัด ประกอบกับเป็นเมืองเก่าแก่มาร่วม 1,300 ปี จึงทำให้จังหวัดลำปางเป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวมากมาย ให้นักท่องเที่ยวได้มาศึกษาหาความรู้ และมา พักผ่อนหย่อนใจ ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวทางด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ โดยแหล่งท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติจะมีทั้งป่าไม้ ขอบเขตอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน อุทยานแห่งชาติดอยขุนตาล ที่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญ ที่รักษาระบบนิเวศวิทยา และหล่อเลี้ยงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจังหวัดลำปาง มาตราบเท่าทุกวันนี้ มีถ้ำ น้ำตก น้ำพุร้อน และขุนเขา ที่ยื่นตระหง่านรอให้ นักท่องเที่ยวได้เข้ามา ศึกษาและเยี่ยมชม ในส่วนของแหล่งท่องเที่ยว ทางด้านโบราณสถาน และโบราณวัตถุจังหวัดลำปาง มีหลายแห่งซึ่งหลากหลาย โดยแต่ละแห่งจะแสดง ถึงประวัติศาสตร์และความเป็นอยู่ ของชาวจังหวัด ลำปางในแต่ละยุค แต่ละสมัย ทั้งวิถีชีวิตขนบธรรมเนียม ประเพณี ตลอดจน ศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอด กันมายาวนานจนถึงปัจจุบัน (อ้างอิง สำนักงานจังหวัดลำปาง ศูนย์ท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง)

ชุมชนบ้านปางถ้ำอยู่ในเขตพื้นที่ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ห่างจากอำเภอแจ้ห่ม 60 กิโลเมตร และห่างจากอำเภอเมือง 108 กิโลเมตร ชุมชนบ้านปางถ้ำยังมีทรัพยากรธรรมชาติมากมายอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้มีพื้นที่เป็นที่ราบเชิงเขาแนวยาวทั้งด้านตะวันตก ตะวันออก ทิศเหนือและทิศใต้ มีภูเขารายรอบล้อมเหมือนอยู่ในอ่างหรือแอ่งกระทะ และเฉพาะอย่างยิ่งแนวภูเขาทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านมีถ้ำมากมายที่เป็นมรดกแห่งเป็นความร่มเย็นของหมู่บ้าน ชาวบ้านมักเรียกว่า ‘ปาง’ อยู่ที่หน้าถ้ำก็เลยตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านปางถ้ำ เพราะตรงนี้มีถ้ำขนาดใหญ่ขนาดเล็ก และมีความเชื่อกันว่ามีสิทธิ์ศักดิ์เหล่าเทพเทวา พญานาค อาศัยสถิตย์บริเวณถ้ำเหล่านี้ ชุมชนบ้านปางถ้ำยังมีแหล่งท่องเที่ยวมากมาย เช่น พระพุทธรูปแกะสลักบนหน้าผา พุทธอุทยาน น้ำบ่อฮู วัดปางถ้ำ และดอยนอก (แหล่งข้อมูลจากบ้านปางถ้ำ สืบค้น วันที่ 5 ก.ย 2562)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ลงพื้นที่และได้สอบถามผู้นำชุมชน นายเสน่ห์ ซองดี ชุมชนบ้านปางถ้ำได้ทำการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยคนในชุมชนต้องมีส่วนร่วม แต่คนในชุมชนยังไม่รับรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนและยังไม่มีการบริหารจัดการที่ดี ชุมชนบ้านปางถ้ำยังต้องการบุคคลที่จะสามารถให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการในชุมชนอีกมากถึงเรื่องการจัดการด้านการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านปางถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง อันน่าจะไปสู่ส่วนร่วมในการระดมความคิด ร่วมกันดำเนินการศึกษาหารูปแบบของการจัดการ

ด้านการท่องเที่ยวเพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือจากเจ้าของพื้นที่ ทั้งภาคเอกชน ภาครัฐและประชาชนและสามารถที่จะดำรงตนอยู่ได้อย่างมั่นคง และพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน สร้างความแข็งแกร่งทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนและเป็นต้นแบบของการจัดการด้านการท่องเที่ยวต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการจัดการด้านการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านปงถ้ำ
2. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการด้านการท่องเที่ยวให้ชุมชนบ้านปงถ้ำได้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการในชุมชนมากขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยการจัดการด้านการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาการบริหารจัดการของชุมชนบ้านปงถ้ำ และเสนอแนวทางการจัดการด้านการท่องเที่ยวให้กับชุมชนบ้านปงถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง การวิจัยดังนี้

พื้นที่ศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาพื้นที่ชุมชนบ้านปงถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

ประชากร

ประชากร ได้แก่ ผู้นำชุมชน คนในชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ประโยชน์ต่อชุมชน คือ สามารถนำแนวทางการจัดการความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนไปสู่การถ่ายทอดความรู้ส่งต่อให้กับคนในชุมชน รวมทั้งการกำหนดบทบาทและหน้าที่ในการบริหารจัดการ การดูแลรักษาทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวของชุมชนของตนได้อย่างเหมาะสม
2. ประโยชน์ต่อหน่วยงานภาคที่เกี่ยวข้อง คือ สามารถนำแนวทางการจัดการความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ไปสู่การกำหนด นโยบายด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านปงถ้ำ จังหวัดลำปาง
3. ประโยชน์ต่อธุรกิจภาคเอกชน คือ สามารถนำแนวทางการจัดการความร่วมมือด้านชุมชน ไปสู่การกำหนดกลยุทธ์ หรือการบริหารจัดการที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อธุรกิจของตนเองอย่างเหมาะสม

นิยามศัพท์เฉพาะ

1) การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่มีการท่องเที่ยว เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน สร้างการมีส่วนร่วม และการบริหารจัดการในชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจ บทบาทของชุมชน วิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและการอนุรักษ์ธรรมชาติ ตลอดจนแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น

2) การจัดการการท่องเที่ยว

การจัดการการท่องเที่ยว โดยต้องพิจารณาการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายจะต้อง พิจารณาระบบย่อยและองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยว บทบาทหน้าที่ของแต่ละองค์ประกอบและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้นรวมถึงการพิจารณาสภาพแวดล้อม ของระบบการท่องเที่ยวไปด้วย

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง “หาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปางล่า จังหวัดลำปาง” ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี หลังการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.1.1 การท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.1.2 หลักการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.1.3 กระบวนการทำงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

2.1.4 การประเมินความเป็นไปได้ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.1.5 การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

2.2 แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

2.2.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

2.2.2 วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว

2.2.3 รูปแบบของการท่องเที่ยว

2.2.4 องค์ประกอบทางการท่องเที่ยว

2.2 แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยว

2.3 บริบทพื้นที่ศึกษา

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

พจนานาสวนศรี (2546: 178-179) ได้ระบุว่า แนวคิดและต้นกำเนิดของคำว่า อีโคทัวร์ริซึม (ecotourism) มาจากประเทศตะวันตก มีการให้คำนิยามคำนี้หลากหลายขึ้นอยู่กับภูมิหลังของแต่ละคนหรือสังคมที่ผู้เขียนหรือนักวิชาการคลุกคลีอยู่ โดยส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาที่คู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในบริบทสังคมไทยที่คนกับธรรมชาติมีความผูกพันใกล้ชิดกัน แนวคิดนี้จึงเน้นบทบาทของคนและชุมชนมากขึ้น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า “การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน” ซึ่งมอง

ว่าคนและชุมชนเข้าไปมีบทบาทในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในลักษณะของการเข้าไปมีส่วนร่วมกับส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องโดยมีแหล่งธรรมชาติเป็นฐาน

จากบทเรียนของการพัฒนาประเทศ โครงการพัฒนาหลายโครงการเป็นโครงการที่ดีแต่ไม่สามารถทำได้เนื่องจากมองที่โครงการเป็นตัวตั้งไม่ได้มองที่ประชาชน ดังนั้น การให้บทบาทและความสำคัญของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาที่ยั่งยืน ในส่วนขององค์กรประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชน เห็นว่าหากจะให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยั่งยืนต้องมองที่ชุมชนเป็นศูนย์กลาง จึงเกิดแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น

“การท่องเที่ยวโดยชุมชน (community base sustainable tourism) คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน” โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม 5 ด้าน พร้อมกัน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการ

นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไขและสร้างโอกาสให้องค์กรชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีแนวโน้มว่าการท่องเที่ยวจะรุกคืบเข้าไปถึง หรือต้องการเปิดเผยชุมชนของตนให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ให้มีการสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผน การบริหารจัดการทรัพยากร และกระจายอำนาจการตัดสินใจโดยเน้นความสำคัญของการจัดการธรรมชาติแวดล้อมและใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน

ในช่วง 2 - 3 ปี ที่ผ่านมาคำว่า "Community-based Tourism : CBT" การท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนเป็นฐานการบริหารจัดการ "การท่องเที่ยวโดยชุมชน" เป็นที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลายในหลายๆความหมาย ความเข้าใจและประสบการณ์ ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ เป็นเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดการด้านโฮมสเตย์ ที่ต้องมี "ชุมชน" เป็นส่วนประกอบสำคัญ

การท่องเที่ยวกลายเป็น"เครื่องมือ"ที่รัฐบาลให้ความสำคัญเนื่องจากมีความสำคัญต่อการสร้างรายได้เพื่อพัฒนาประเทศอย่างมากและยังเป็นรายได้ที่เป็นอันดับต้นๆ ของประเทศ และมีการกระจายไปในหลายภาคอย่างค่อนข้างชัดเจน เช่นการเดินทาง ที่พัก การซื้อของที่ระลึก ภัตตาคาร ร้านค้าต่างๆ จึงมีการประกอบกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งโดยตรงและทางอ้อม ขยายมากขึ้น เช่นการเพิ่มขึ้นของสถานที่พัก ทั้งโรงแรมขนาด 5 ดาว 4 ดาว ไปจนถึงที่พักแบบพื้นบ้านที่เรียกว่า โฮมสเตย์ การเพิ่มขึ้นของร้านอาหาร และแหล่งบริการอื่นๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ และการขยายตัวไปในแทบทุกภูมิภาคของไทย ก่อให้เกิดการตื่นตัวเพราะมองว่าเป็นเรื่องง่ายที่จะมีรายได้เพิ่มจากการท่องเที่ยว ที่เป็นผู้มาซื้อสินค้าถึงที่ไม่ว่าจะที่ใดก็ตาม

แต่จากการที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวมีจำกัดไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ซึ่งผู้ดูแลหรือเป็นเจ้าของก็คือประชาชนที่อยู่ในชุมชนนั้นๆ ว่าจะมีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างไร เพราะทรัพยากรทุกอย่างต้องมีข้อจำกัดในการใช้ทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม ใช้อย่างยั่งยืน และเป็นไปได้หรือไม่ที่จะดำเนินการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และควรทำอย่างไร เมื่อ "ชุมชน" กลายเป็น "สินค้า" หรือ "เครื่องมือ" ที่เป็นทั้งผู้กระทำ และผู้ถูกกระทำ ในขณะเดียวกันเป็นสิ่งที่ทำ ทายและละเอียดอ่อนอย่างยิ่ง เสมือนกับการที่ต้องคำนึงถึงความรู้สึก ความยินดีของผู้เกี่ยวข้อง ทั้งยังเป็นผู้ที่ ถูกกล่าวอ้างถึงอยู่ตลอดเวลาในการที่รัฐบาลจะดำเนินการพัฒนาใดๆ จึง "ต้องให้ความสำคัญต่อชุมชนในระดับ ต้นๆ และชุมชนต้องได้รับประโยชน์" อยู่เสมอ

เมื่อชุมชนมาเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวก็จะมีคำใหม่ๆ เกิดขึ้น อาทิเช่น การท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวผ่านชุมชน การท่องเที่ยวในชุมชน ก็ขึ้นอยู่กับนิยามแห่งการสื่อความหมาย ต่อคำดังกล่าว แต่ที่แน่นอนก็คือ "ชุมชน" เป็นสิ่งที่ต้องถูกกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และอย่างไรคือการท่องเที่ยวโดยชุมชน "Community Based Tourism : CBT" ที่เหมาะสมอันจะเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนา ด้านการท่องเที่ยวในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมและเห็นผล

2.1.1 การท่องเที่ยวโดยชุมชน : "Community-based Tourism : CBT"

"เป็นเรื่องของการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นและผู้มาเยือน ในการที่จะดูแลรักษาทรัพยากร ด้านต่างๆ ของชุมชนที่มีอยู่แล้ว ตลอดจนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน อันเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อประโยชน์แก่ชุมชน"

กระบวนการเรียนรู้ของ CBT : มุ่งองค์ประกอบที่สำคัญคือ

- **ศักยภาพของคน** ต้องเริ่มที่คนในชุมชนที่จะต้องรู้จักรากเหง้าของตนเองให้ดีเสียก่อน เพื่อความพร้อมในการบอกเล่าข้อมูลและคนในชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ มีความสามัคคี ทำงานร่วมกันได้
- **ศักยภาพของพื้นที่** หมายรวมถึง ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ สืบสานต่อกันมา คนในชุมชนต้องรู้จัก ต้องรักและหวงแหนเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตน สามารถที่จะนำมาจัดการได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ทั้งนี้แล้วชุมชนต้องมีความพร้อมในการเรียนรู้ ตลอดจนมีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องแนวคิด พื้นฐานทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดการในพื้นที่ได้ด้วย
- **การจัดการ** เป็นเรื่องที่ไม่ถนัดนักที่จะทำอะไร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความยั่งยืน สมดุลใน กลุ่มคนหมู่มาก ดังนั้นชุมชนที่จะสามารถบริหารจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน : "Community-based Tourism : CBT" ได้ต้องเป็นชุมชนที่มีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับ มีความคิด มีวิสัยทัศน์ ความเข้าใจเรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งยังต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ต้องมีการพูดคุยกำหนด

แนวทางในการเตรียมความพร้อมชุมชนรู้ว่าพื้นที่ของตนจะมีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไร ควรจะมีกิจกรรมอะไรบ้าง และจะมีการกระจาย จัดสรรรายได้ได้อย่างไร ทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมานั้น สิ่งสำคัญที่สุดของชุมชนก็คือการมีส่วนร่วม อันหมายรวมถึง ร่วมในทุกๆสิ่ง ทุกอย่างเพื่อส่วนรวม

- **มีส่วนร่วม มีได้อย่างไร** การสื่อสารพูดคุย เป็นการสื่อความคิดเห็น การอภิปราย รวมถึงการหาทางแก้ไขปัญหาต่างๆจากการระดมความคิดจากประสบการณ์ของนักวิจัยท้องถิ่นพบว่าชุมชนจัดให้มีเวทีพูดคุยร่วมกันคิดวางแผนดำเนินการ ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน สร้างกฎระเบียบของชุมชนทางด้านต่างๆเพื่อให้คนในชุมชนรวมถึงผู้มาเยือนปฏิบัติตาม

- **ผลกระทบจากการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน : "Community-based Tourism : CBT"**

ทุกอย่างที่ดำเนินการย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งที่ตั้งอยู่ สิ่งแวดล้อมโดยรอบทั้งสิ้น ซึ่งมีผลกระทบด้านบวกและด้านลบ (วีระพล ทองมา, 2547 : 17-22)ได้แก่

1. ผลกระทบด้านบวก ส่งผลให้ชุมชนมีจิตสำนึกเกิดการพัฒนาตนเอง พึ่งพาตนเอง คิดเป็นทำ

เป็น มีความพยายามในการเรียนรู้พัฒนา เกิดรายได้เพิ่มขึ้นมีการรวมตัวกัน สร้างความเข้มแข็งในชุมชนนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ตามความคาดหวังและความพยายามที่จะดำเนินการเพื่อให้เป็นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน 3ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคมวัฒนธรรม 3) สิ่งแวดล้อม และสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนคือการรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา สืบสานสืบทอด ตลอดจนการนำไปใช้ประโยชน์ได้ เกิดความรักความภาคภูมิใจในความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีส่วนร่วมในทรัพยากรของชุมชน และเกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกันในที่สุด

2. ผลกระทบด้านลบ เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ จำนวนขยะที่เพิ่มมากขึ้นจาก

นักท่องเที่ยว การใช้น้ำ ระบบนิเวศธรรมชาติ การรับวัฒนธรรมที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว เกิดกระแสการเลียนแบบ มีความขัดแย้งทางความคิด เสียความเป็นส่วนตัวในการที่จะต้องรองรับนักท่องเที่ยว และที่สำคัญคืออาจถึงกับสูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่น หากมีการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากเกินไป

ในส่วนการตลาดนั้นแต่ละชุมชนจะต้องให้ข้อมูลแนะนำชุมชนตนเองและชุมชนอื่นที่ถูกต้องและน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว และที่น่าภูมิใจสำหรับชุมชนคือ การรักษาระบบและวางแผนทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา แต่ชุมชนไม่ได้ละทิ้งพื้นฐานเดิม หรือปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปตามกระแสวัฒนธรรม และไม่ได้มุ่งหวังรายได้จากการท่องเที่ยวที่จะได้ให้เป็นรายได้หลักของชุมชนโดยละทิ้งอาชีพดั้งเดิมที่จะเป็นการที่จะปรับตัวเพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยวที่เข้าไปในชุมชน

2.1.2 หลักการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากแนวความคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มองชุมชนเป็นศูนย์กลางหรือฐานเพื่อกำหนดทิศทาง แผนงาน แผนปฏิบัติการของตนเองโดยดำเนินการพร้อมกันทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมนั้น จึงทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวมและเกี่ยวกับกลุ่มคนต่างๆ มากมาย เมื่อกองในบริบทของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวจึงควรมีหลักการร่วมกัน ดังนี้

1. การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนได้มีการวินิจฉัยวิเคราะห์สภาพปัญหา ผลกระทบการท่องเที่ยวอย่างรอบด้านแล้ว ชุมชนร่วมตัดสินใจลงมติที่จะดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควร

2. สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมทั้งการคิดร่วม วางแผนร่วม ทำกิจกรรมร่วม ติดตามประเมินผลร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกันและรับประโยชน์ร่วมกัน

3. ชุมชนต้องการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม เป็นองค์กร หรือจะเป็นองค์กรชุมชนเดิมที่มีอยู่แล้วเช่นกัน องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ก็ได้ เพื่อกลไกที่ทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมดในระดับหนึ่ง และดำเนินการด้านการกำหนดทิศทาง นโยบายการบริหาร การจัดการ การประสานงาน เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชนที่เห็นร่วมกัน

4. รูปแบบ เนื้อหา กิจกรรม ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องคำนึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกัน มีความเป็นธรรม และให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์และลดผลกระทบในเชิงลบ

5. มีกฎ กติกาที่เห็นร่วมจากชุมชน สำหรับการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และสามารถกำกับดูแลให้ปฏิบัติตามกติกาที่วางไว้

6. ชุมชนที่จัดการท่องเที่ยว สมาชิกในชุมชน ชาวบ้านทั่วไปและนักท่องเที่ยว ควรมีกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกันและกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ถูกต้องเหมาะสม และมีความชัดเจน

7. การท่องเที่ยวโดยชุมชน จะต้องมิตามมาตรฐานที่มาจากข้อตกลงร่วมภายในชุมชนด้วย เช่น ความสะอาด ความปลอดภัย การกระจายรายได้ที่เป็นธรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง และพิจารณาร่วมกันถึงขีดความสามารถในการรองรับ

8. รายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว มีส่วนไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและรักษาสิ่งแวดล้อม

9. การท่องเที่ยวจะไม่ใช่อำชีพหลักของชุมชน และชุมชนต้องดำรงอาชีพหลักของตนเองไว้ได้ ทั้งนี้หากอาชีพของชุมชนเปลี่ยนเป็นการจัดการท่องเที่ยว จะเป็นการทำลายชีวิตและจิตวิญญาณดั้งเดิมของชุมชนอย่างชัดเจน

10. องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และพร้อมจะหยุดเมื่อเกินความสามารถในการจัดการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากมองในแง่ความพร้อมของชุมชนและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในมิติของชุมชนแล้ว การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นไปได้ด้วยดีนั้นยังต้องพิจารณาจากมิติดอกชุมชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยได้แก่ การตลาด นโยบายรัฐที่เข้ามาสนับสนุน และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

2.1.3 กระบวนการทำงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

หากชุมชนมีความพร้อมมีปัจจัยเอื้ออำนวยต่อการเข้ามามีบทบาทจัดการการท่องเที่ยวแล้วนั้น ผู้นำชุมชนและแกนนำที่หลากหลาย ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์การเกษตร ฯลฯ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น องค์กรบริการส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ครูอาจารย์ในโรงเรียน เป็นต้น ร่วมกันประชุมสัมมนาเพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นการฝึกกำลังความคิดสร้างสรรค์ ประสานแนวคิดของทุกคนให้เห็นเป็นภาพเดียวกัน ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และนำวิสัยทัศน์ที่ได้มากำหนดเป็นเป้าหมาย เป็นทิศทางของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะต่อไป ดังที่พจนานาสวนศรี (2546: 185-188) ได้กล่าวไว้ว่า

วิสัยทัศน์

ชุมชนหลายแห่งตัดสินใจเปิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเป็นฝ่ายจัดการเองนั้น มีรูปแบบการคิดตัดสินใจด้วยการมองวิสัยทัศน์ 3 รูปแบบด้วยกัน คือ

1. มองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกับคนภายนอก ให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อสภาพปัญหาชุมชนที่ประสบอยู่ และหวังว่าจะได้เพื่อนที่เข้าใจร่วมแก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกัน อันเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เพื่อประสานการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนนั้น

2. การท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม จำเป็นที่ชุมชนต้องรวมตัวกันเข้ามาจัดการให้นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติอยู่ในกฎ กติกาของชุมชน การจัดระเบียบการแบ่งปันผลประโยชน์แก่ผู้คนที่เกี่ยวข้องและผลประโยชน์ในชุมชน การสร้างมาตรฐานต่างๆ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง ทั้งเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบมากเกินไปขีดความสามารถที่ชุมชนจะจัดการได้

3. การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการสร้างโอกาสในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และสิ่งแวดล้อม โดยมองที่รายได้เป็นเพียงแค่ผลพลอยได้จากกระบวนการเรียนรู้ท่ามกลางการท่องเที่ยว

ซึ่งทั้ง 3 รูปแบบนี้มีพื้นฐานการคิดจากชุมชนเอง ที่มีความภูมิใจในวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของตนเองที่พร้อมจะสื่อต่อคนภายนอก โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดนอกจากนั้นแล้ว ชุมชน

เองยังต้องการความเข้าใจ ความร่วมมือของนักท่องเที่ยวในเคาเฟอในกฎ กติกา ที่ชุมชนร่วมกันสร้างไว้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนต่างวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งมาจากการกำหนดจากวิสัยทัศน์ที่จัดทำร่วมกันในชุมชน และนำมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์ที่เป็นรูปธรรม ให้มีความชัดเจนขึ้นโดยชุมชนจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์หลักอยู่ 4 ประการด้วยกัน คือ

1. เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในรูปแบบอื่นๆ ที่ต้องเอื้ออำนวยการเรียนรู้ต่อกันและกันได้ เช่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ไปเยือนชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน นักท่องเที่ยวควรเกิดการเรียนรู้บทบาทของประมงขนาดเล็กที่ทำหน้าที่อนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งด้วย

2. เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นส่งเสริมให้ชุมชนโดยเฉพาะคนหนุ่มสาวได้เข้าใจ ให้คุณค่า ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนให้กลับฟื้นคืนสภาพได้ในระยะต่อไป

3. เพื่อก่อให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชน ที่เผชิญต่อผลกระทบทางการท่องเที่ยวแบบเดิม ให้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการลดผลกระทบดังกล่าว และจัดระเบียบชุมชนให้เป็นระบบที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

4. เพื่อเป็นเครื่องมือการเผยแพร่ให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องของวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตกับสาธารณชนภายนอก

จะเห็นได้ว่าในมิติของชุมชนไม่ได้มองเรื่องรายได้เป็นเรื่องหลัก ผิดกับในระดับนโยบายการท่องเที่ยว มักจะให้ความสำคัญเรื่องรายได้เป็นอันดับแรก หากเอาคุณค่า วิถีคิดที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญในสังคมไทย อันได้แก่ การมีน้ำใจ ความเอื้ออาทร ประกอบกับการมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ ความรักในศิลปวัฒนธรรม อันเป็นทุนทางสังคมของคนไทย ก็จะทำให้การริเริ่มและมองการท่องเที่ยวได้ถูกทิศทางยิ่งขึ้น

2.1.4 การประเมินความเป็นไปได้ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนภายนอก ดังนั้น ทักษะ ความชัดเจน การจัดการให้เหมาะสม จึงเป็นเรื่องที่ชุมชนเองยังมีคงความกังวลอยู่พอสมควร แม้ว่าจะมีปัจจัยที่เอื้อและการสนับสนุนจากภายนอกพอสมควร แต่ชุมชนเองต้องสามารถคาดการณ์ และประเมินว่า วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น มีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงไร โดยการร่วมกันอภิปรายระดมความคิดเห็น จากชุมชนให้กว้างขวางจนสามารถสรุปด้วยมติของชุมชนเอง ซึ่งมีองค์ประกอบการประเมินอยู่ 7 ประการด้วยกัน คือ

1. ผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชน สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอก และสภาพปัญหาชุมชน ตลอดจนมองแนวทางแก้ไขปัญหาได้แบบชัดเจน และมองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่ง หรือ กิจกรรมร่วมเชื่อมต่อกับทิศทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยภาพรวมของชุมชนได้ แล้วจึงได้กำหนดเป็นวัตถุประสงค์ เป้าหมายการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งหมด เนื่องจากเป็นเรื่องที่ต้องเกี่ยวข้องกับสิทธิของชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมชุมชนที่ชุมชนต้องมีการคิดไตร่ตรอง วิวินิจฉัย และร่วมตัดสินใจจะเปิดหมู่บ้านรองรับอย่างไร ควรเป็นรูปแบบใด ใครบ้างที่เกี่ยวข้อง ใครมีบทบาทจัดการอย่างไร และภายหลังนักท่องเที่ยวกลับแล้วมีการลดผลกระทบอย่างไร ด้วยวิธีการใด ตลอดจนการแบ่งปันผลประโยชน์ภายในชุมชน

3. ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดตั้งองค์กรภายในชุมชน เพื่อรับผิดชอบกิจกรรมนี้ หรือผลักดันให้องค์กรชุมชนอื่นที่พิจารณาแล้วว่า มีความพร้อมทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นหน่วยงานหนึ่งขององค์กรนั้นๆ แต่ทั้งนี้การดำเนินการขององค์กรต้องเป็นไปด้วยความโปร่งใส เพราะมีผลประโยชน์ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

4. การพิจารณาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น หรือของดีในชุมชนเพื่อจัดปรับเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องต่อชุมชน ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมให้น้อยที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้

5. ความพร้อมของผู้ที่สนใจจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมท่องเที่ยว จะมีบทบาทหลากหลายมากขึ้น คือจะมีผู้ที่เกี่ยวข้องกับที่พัก อาหาร การดูแลความปลอดภัย การนำพานักท่องเที่ยว การสื่อความหมาย และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต้องไม่ใช่กระจุกตัวอยู่เฉพาะกลุ่มแกนนำภายในชุมชนเท่านั้น ควรมีระบบกระจายที่ทั่วถึง และเป็นธรรม

6. การเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ที่ระดมรับนักท่องเที่ยวเพื่อสามารถจัดปรับกระบวนการให้เหมาะสม สอดคล้องยิ่งขึ้น และร่วมแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการลดผลกระทบของการท่องเที่ยวในครั้งต่อไป

7. ประสบการณ์ทักษะในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ต้องบูรณาการความต้องการ ความเพ็ดเพลิน ความตื่นตัวและการเรียนรู้ ให้เป็นโปรแกรมและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่

2.1.5 การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นเสมือนงานพัฒนาชุมชนอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่ดีเหมือนง่ายแต่ทำยาก ที่ว่ายากนั้นก็เพราะการท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองกระแสบริโภคนิยม การท่องเที่ยวทำให้ชุมชนหลุดออกจากฐานการผลิตเดิมในภาคการเกษตร สู่อุตสาหกรรมบริการ กำลังซื้อที่สูงกว่าของนักท่องเที่ยวจึงสามารถกำหนด “สินค้า” และ “บริการ” ได้ตามความต้องการ ทำให้สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวมักถูก

ครอบงำจากวัฒนธรรมภายนอกที่เข้ามาพร้อมกับนักท่องเที่ยว เป็นดาบสองคมและมีความเสี่ยงอย่างยิ่งในการนำไปใช้ในการพัฒนา

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะเปิดหมู่บ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว ชุมชนควรจะต้อง “รู้ตัว” เข้าใจและตระหนักต่อการท่องเที่ยวนี้ตลอดจนการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยการเตรียมความพร้อมชุมชน ซึ่งผู้ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมีกระบวนการทำงาน ตามที่พจนานุกรม (2546: 189-190) ได้กล่าวไว้ว่าดังนี้

ขั้นที่ 1 ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวให้ชุมชนในการพิจารณาทั้งด้านบวกและลบของการท่องเที่ยว ซึ่งในขั้นตอนนี้อาจจะมีเฉพาะผู้นำหรือกลุ่มสนใจ

ขั้นที่ 2 สร้างการมีส่วนร่วม เป็นการดึงเอากลุ่มที่สนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชน และกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ และผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำทางธรรมชาติมาพูดคุยเรื่องผลดี-ผลเสีย อีกครั้ง เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้ร่วมกันตัดสินใจเรื่องนี้ร่วมกัน

ขั้นที่ 3 ศึกษาชุมชนร่วมกับชาวบ้าน โดยการทำงานร่วมกับชาวบ้านเพื่อศึกษาในหัวข้อดังนี้

- การสำรวจทางกายภาพ
 - ทำแผนที่รอบนอก (แสดงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินทำกิน)
 - แผนที่รอบในหมู่บ้าน (แสดงที่ตั้งของบ้านเรือน ทรัพยากรคนสร้างและทรัพยากรธรรมชาติ)
- ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน
- ศึกษาความสัมพันธ์ของชุมชนกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว
- ศึกษากลุ่มต่างๆ ในชุมชน

ซึ่งผลการศึกษานี้จะทำให้เห็นศักยภาพ-ข้อจำกัดของชุมชน และปัญหาของชุมชนร่วมกัน

ขั้นที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทั้งในด้านศักยภาพ-ข้อจำกัด โอกาสและความเสี่ยง ในขั้นตอนนี้จะทำให้ชุมชนได้มองเห็นได้ด้วยตนเอง และสามารถเชื่อมโยงเรื่องท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนได้ การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้จะทำให้เกิดการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และอาจพบว่าเพื่อแก้ปัญหาให้ตรงจุด อาจจะไม่จำเป็นต้องใช้เรื่องการท่องเที่ยวเลยก็เป็นได้

ขั้นที่ 5 ร่วมกันพัฒนาศักยภาพและแก้ไขจุดอ่อน อาทิ

- รวบรวมองค์ความรู้ ซึ่งแต่ละชุมชนจะแตกต่างกันออกไปมีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน เช่น บางชุมชนเด่นด้านการพัฒนาชุมชน บางชุมชนเด่นระบบการจัดการนิเวศที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งชุมชนต้องร่วมกันดึงเอกลักษณ์ ให้เห็นร่วมกันก่อนนำสู่การเผยแพร่ออกไป

- ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม สอดคล้อง ปลอดภัย ไม่ทำลายระบบนิเวศเดิมมากนัก เช่น การปรับทางเดินในป่าเขา เป็นต้น
- ปรับปรุงบ้านพักและความสะอาดภายในชุมชนให้เป็นมาตรฐานของชุมชน แต่ละแห่งที่ตกลงร่วมกัน โดยมีคณะกรรมการของชุมชน ตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ
- ฝึกอบรมบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น นักสื่อความหมาย การสร้างเวทีเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งในขั้นตอนนี้จะเห็นความสามารถของชุมชน ในการรองรับการท่องเที่ยวทั้งความพร้อมจำนวนบุคลากร และขีดความสามารถในการรองรับทั้งพื้นที่ทางธรรมชาติ และรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

ขั้นที่ 6 วางรูปแบบการบริหารจัดการ ในขั้นตอนนี้จะเป็นการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาทำงาน หรืออาจใช้องค์กรที่ชุมชนมีอยู่เดิมแต่เพิ่มเติมบทบาทหน้าที่ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน กำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยว โปรแกรมและราคาการจัดสรรผลประโยชน์ สู่ชาวบ้านและชุมชน และมาตรการในการป้องกันผลกระทบ โดยอาจจะเป็นการสร้างกฎ-กติกา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติทั้งชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

ขั้นที่ 7 ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้รับรู้และช่วยให้ข้อมูลแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 8 ทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ในขั้นตอนนี้อาจมีการจัดท่องเที่ยวนำร่อง เพื่อทดสอบความพร้อมของชุมชน โดยการเชิญบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่มีประสบการณ์หรือเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม ให้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นทิศทางต่อไปในอนาคต

ขั้นที่ 9 ประเมินผล ในขั้นตอนประเมินผล อาจแยกออกมาเป็น 2 ส่วน คือ การประเมินผลและสรุปบทเรียนหลังเสร็จกิจกรรมทุกครั้ง และการประเมินผลเป็นช่วงๆ ทุกๆ 3-6 เดือน เป็นต้น ซึ่งการประเมินผลจะช่วยให้เกิดการทบทวนตนเอง และแก้ไขข้อบกพร่อง

ขั้นที่ 10 พัฒนาองค์กร

- การฝึกอบรม เช่น การบริหารจัดการ การสร้างการมีส่วนร่วม การสื่อความหมาย เป็นต้น
- การศึกษาดูงาน สำหรับแกนนำองค์กรชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยว เพื่อเสริมโลกทัศน์ พัฒนาทักษะการบริหาร การจัดการในชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายๆ กัน เพื่อเป็นตัวอย่างนำไปประยุกต์ หรือเป็นบทเรียนที่ชุมชนต้องพึงระวังผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และวางมาตรการป้องกันไว้แต่เริ่มแรก

กระบวนการทั้ง 10 ขั้นตอนแล้ว จะเหมือนการทำงานพัฒนาปกติมันเอง แต่สิ่งที่ยากก็คือเรื่องท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่ชาวบ้านไม่คุ้นเคยมาก่อน และไม่มั่นใจว่าตนเองจะทำได้ แต่ละคำถามในแต่ละขั้นตอนในกระบวนการเตรียมชุมชน จะต้องเป็นการปลุกกระตือรือร้นของท้องถิ่น ให้คนท้องถิ่นอยากรู้จักตนเอง และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง การท่องเที่ยวก็จะเกิดความชัดเจนมากขึ้นว่า เป็นการเข้ามาเพื่อให้ชุมชนได้นำเสนอ

ตัวอย่างต่อสาธารณะ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยว นอกจากปลูกสำนึกของชุมชนแล้วยังเป็นการสร้างจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้เข้ามาเยี่ยมชม

สรุปหลักการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

- **การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน** มีเป้าหมายอยู่ที่การอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนภายใต้

เงื่อนไข การบีบคั้นจากนโยบาย ที่ทำให้มีการแย่งชิงทรัพยากร (ความรู้ อำนาจ กฎหมายอยู่ในมือของภาครัฐ) เช่น ความขัดแย้งเรื่องไร่หมุนเวียน การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนถูกมองว่าเป็นทัวร์เถื่อน

- **การจัดการทรัพยากรควรมองที่**
 - ความเป็นชุมชน วัฒนธรรมชนเผ่า
 - กฎหมายบางอย่างไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชนเผ่า
- **เกิดเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยว** โดยสร้างผลกระทบคือ พื้นวิถีชีวิต เกิดรายได้เสริม

หน่วยงานและบุคคลภายนอกเข้าใจวิถีชีวิต

- **กระบวนการทำงานของโครงการในประเด็นการท่องเที่ยว**
แผนงาน

1. เตรียมความพร้อมชุมชน
2. งานสร้างเครือข่าย
3. งานพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน / ของที่ระลึก

วิธีการทำงาน

- **เตรียมความพร้อมของชุมชน**
 - ศึกษาศักยภาพ ความเป็นไปได้
 - อบรมการบริหารจัดการ
 - เตรียมแหล่งท่องเที่ยวและบริการต่างๆ
 - อบรมการสื่อความหมายทางธรรมชาติและวัฒนธรรม
 - จัดทัวร์นำร่อง
 - ประเมินผลประจำปี
 - จัดทัวร์ประเมินผล
- **สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวระหว่างหมู่บ้าน, องค์กรท้องถิ่น, ภาคเอกชน**
- **พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน/ของที่ระลึก**

- สํารวจผลิตภัณฑ์ชุมชนและตลาด
- ช้วยชุมชนพัฒนาผลิตภัณฑ์
- จัดตั้งร้าน แสงหาทุน

ผลการดำเนินงาน

1. หมู่บ้านสามารถจัดการท่องเที่ยว
2. เกิดศูนย์ประสานงานท่องเที่ยว
3. ผลิตภัณฑ์ที่กำลังสูญหายได้รับการฟื้นฟู
4. มีการประชาสัมพันธ์ผ่าน Website , สื่อต่างๆ

ปัญหา-อุปสรรค

1. พื้นที่ห่างไกล การเดินทางยากลำบาก
2. ศักยภาพของคนทำงานมีจำกัด
3. ผู้ประสานไม่ต่อเนื่อง

พจนานุกรม. 2546. เอกสารการสอนชุดวิชา หน่วยที่ 8-15 การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

วีระพล ทองมา และ ประเจต อํานาจ. 2547. ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อประชาชนในพื้นที่ตำบลแม่แรม อําเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : รายงานผลการวิจัยมหาวิทยาลัยแม่โจ้

2.2 แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

2.2.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการด้านการท่องเที่ยวต่างให้ความหมายของการท่องเที่ยวไปตามทัศนคติที่หลากหลาย ดังนี้

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2545)ได้กล่าวว่าการท่องเที่ยว (Tourism) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางครอบคลุมการเดินทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจการเล่นกีฬาการติดต่อธุรกิจตลอดจนการเยี่ยมเยือนญาติพี่น้อง

สหพันธ์องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Union of Official Travel Organization หรือ IUOTO) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่าจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีเงื่อนไขตามหลักสากลดังต่อไปนี้คือ(Goeldner & Ritchir, 2006)

- 1) ต้องเป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
- 2) ต้องเป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ
- 3) ต้องเป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่มิใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือ

หารายได้ในการเดินทางนั้น

สมชาติอุอ่อน (2552) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่าการท่องเที่ยว หมายถึงการเคลื่อนย้ายของผู้คนจากแห่งหนึ่งไปสู่อีกแห่งหนึ่ง ซึ่งรวมไปถึงการเดินทางภายในประเทศและการเดินทางระหว่างประเทศ นอกจากนี้การเดินทางเพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาหาความรู้เพื่อการกีฬา เพื่อการติดต่อธุรกิจ ตลอดจนการเยี่ยมญาติพี่น้องก็นับ เป็นการท่องเที่ยวทั้งสิ้น โดยในหลักเกณฑ์ความหมายกำหนดได้โดยเงื่อนไข 3 ประการ ดังนี้

1. เดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราว
2. เดินทางด้วยความสมัครใจ
3. เดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ที่มิใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

องค์การท่องเที่ยวโลก ได้กำหนดความหมายของ การท่องเที่ยว ไว้ในปีพ.ศ. 2506 ว่า คือการเดินทางที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขดังนี้คือการเดินทาง จากสถานที่อยู่อาศัยประจำ ไปยังสถานที่อื่นๆด้วยความสมัครใจ คือการเดินทาง จากสถานที่อยู่อาศัยประจำ ไปยังสถานที่อื่นๆด้วยความสมัครใจ คือการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ที่ไม่ใช่การประกอบอาชีพหรือหารายได้การท่องเที่ยว มีลักษณะสำคัญ 4 ประการดังนี้

1. การเคลื่อนที่ที่เกิดจากการเคลื่อนที่ของมนุษย์สู่ที่หมายต่างๆ รวมทั้งการหยุดพัก ที่เหล่านั้น
2. องค์ประกอบของการท่องเที่ยวมี 2 ส่วนคือ การเดินทางสู่จุดหมาย และ การหยุดพักประกอบกิจกรรม ณ จุดหมายนั้น
3. การเดินทางและการหยุดพักเกิดขึ้นนอกภูมิลำเนาและที่ทำงาน ดังนั้น การท่องเที่ยวจึงเป็นปัจจัยให้เกิดกิจกรรม ซึ่งแตกต่างจากกิจวัตรของถิ่นที่นักท่องเที่ยวเดินทางผ่าน และแวะพัก
4. การเดินทางสู่จุดหมายนั้น เป็นการเดินทางชั่วคราว ซึ่งระยะสั้นๆ โดยมีความ ตั้งใจว่าจะกลับภายใน 2-3 วัน 2-3 สัปดาห์ หรือ 2-3 เดือน ความตั้งใจในการเยือนจุดหมาย ปลายทางมิได้เป็นไป เพื่อหลักแหล่ง หรือประกอบอาชีพ การท่องเที่ยวจึงเป็นการเดินทาง ตามเงื่อนไขสากล 3 ประการคือ
 - 4.1 เป็นการเดินทางชั่วคราว
 - 4.2 เป็นการเดินทางโดยสมัครใจ

4.3 ไม่เป็นการเดินทางเพื่อประกอบอาชีพ

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว (2546) อธิบายว่าการท่องเที่ยว เป็นเรื่องที่มีความ เกี่ยวข้องกับการ เดินทางของนักท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ทั้งเป็นการเดินทางเพื่อ พักผ่อน ประกอบกิจกรรมตาม ความสนใจ หรือเพื่อประกอบธุรกิจที่เป็นส่วนหนึ่งของการทำงาน แต่ไม่ได้เป็นการเดินทางเพื่อไปทำงานหรือ ประกอบอาชีพเป็นหลัก

นิตา ชัชกุล (2550) กล่าวว่า การท่องเที่ยว (Tourism) เป็นกิจกรรมการเดินทางจากจุด หนึ่งไปยังจุด หนึ่ง ซึ่งนับตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงปลายทางจะต้องประกอบด้วยปัจจัยสามประการ คือ การเดินทาง การค้าง แรม และการกินอาหารนอกบ้าน

จากคำนิยามต่าง ๆ ดังที่ได้รวบรวมมาในข้างต้นนี้ สามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยว คือ การเดินทาง ออกจากสภาพแวดล้อมปกติ เช่น บ้าน ที่ทำงาน ไปยังสถานที่ต่างๆ เป็นการชั่วคราว ทั้งภายในและระหว่าง ประเทศ ด้วยความสมัครใจ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ การศึกษา ธุรกิจ ประชุมสัมมนา หรือ อื่นใด แต่ต้องไม่เป็นการได้มาซึ่งรายได้จากสถานที่ที่ไปถึง

นั้นๆ

2.2.2 วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว

อุษณีย์ ศรีภูมิ (2544) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นความต้องการอย่างหนึ่ง ทั้งทางด้าน ร่างกายและ จิตใจ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ต่างๆที่แตกต่างกันดังนี้

1 ความอยากรู้อยากเห็นในด้านต่างๆ เป็นการท่องเที่ยวเพื่อได้พบเห็น สิ่งแปลกใหม่ด้าน วัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกันออกไป

2 การพักผ่อนหย่อนใจเพื่อผ่อนคลายความเครียดจากภารกิจประจำวัน เช่น การเล่นกีฬา การ เดินทางท่องเที่ยวตามแหล่งบริการทางประวัติศาสตร์

3 ความสนใจทางด้านศาสนาและประวัติศาสตร์ ได้แก่ การนมัสการ ศาสนสถาน การท่องเที่ยว ไปตามสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์

4 อาชีพและธุรกิจ ได้แก่ การเดินทางเพื่อสำรวจ ค้นคว้า การประชุม การสัมมนา การศึกษา เปรียบเสมือนการทัศนศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้

5 อื่นๆ ได้แก่ การเยี่ยมเยียนญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง ซึ่งการเดินทาง เพื่อวัตถุประสงค์นี้ มักจะ เกิดขึ้นในช่วงวันหยุด วันเทศกาลต่างๆ

สรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยว คือ ความต้องการที่แตกต่างกัน มีวัตถุประสงค์เพื่อเดินทางเพื่อพักผ่อน ท่องเที่ยว พบสิ่งแปลกใหม่ ศึกษาหาความรู้ และเยี่ยมเยียน ญาติพี่น้อง

2.2.3 รูปแบบของการท่องเที่ยว

UNWTO (1997) กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยว ได้ 3 รูปแบบหลัก ได้แก่

2.3 รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural Based Tourism) ประกอบด้วย

3.1 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึงการท่องเที่ยว ในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว อย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

3.2 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (Marine Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติทางทะเลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และ แหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศทางทะเล โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของ ผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้ เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

3.3 การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (Geo-Tourism) หมายถึงการท่องเที่ยว ในแหล่งธรรมชาติที่เป็นหินผา ลานหินทราย อุโมงค์โพรง ถ้ำน้ำลอด ถ้ำหินงอกหินย้อย เพื่อดูความงามของภูมิทัศน์ที่มีความแปลกของการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่โลกศึกษาธรรมชาติ ของหิน ดิน แร่ต่างๆ และฟอสซิล ได้ความรู้ ได้มีประสบการณ์ใหม่บนพื้นฐานการท่องเที่ยว อย่างรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม ต่อการจัดการการท่องเที่ยว

3.4 การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro Tourism) หมายถึงการเดินทาง ท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรมสวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และเลี้ยงสัตว์ เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จและเพลิดเพลินในสวนเกษตร ได้ความรู้มีประสบการณ์ใหม่ บนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น

3.5 การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (Astrological Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการไปชมปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวาระ เช่น สุริยุปราคา ฝนดาวตก จันทรุปราคา และการดูดาวจรัสที่ปรากฏในท้องฟ้าแต่ละเดือน เพื่อการเรียนรู้ระบบสุริยจักรวาล มีความรู้ความประทับใจ ความทรงจำและประสบการณ์เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อรักษาสภาพแวดล้อมและ วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการร่วมกันอย่างยั่งยืน

2.4) รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural Based Tourism) ประกอบด้วย

4.1 การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชม และเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยวได้ความรู้มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดี ในท้องถิ่นพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อ

จิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่า ของสภาพแวดล้อมโดยที่ประชาคมในท้องถิ่น มีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

4.2 การท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่น นั้นๆ จัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียะศิลป์ เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับ นับถือการเคารพ พิธีกรรมต่างๆ และได้รับความรู้ มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษา สภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาคมในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการ ท่องเที่ยว

4.3 การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (Rural Tourism | Village Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงาน สร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษ มีความโดดเด่นเพื่อความเพลิดเพลินได้ความรู้ ศึกษางานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อสังคม และมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชน ในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

3) รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) ประกอบด้วย

3.1 การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) หมายถึงการท่องเที่ยว ในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมเพื่อการพักผ่อนและเรียนรู้วิถีการรักษาสุขภาพกายใจ ได้รับความเพลิดเพลินและสุนทรียภาพ มีความรู้ต่อการรักษาคุณค่า และคุณภาพชีวิตที่ดี มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม ต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน อนึ่ง การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนี้บางแห่งอาจจัดรูปแบบ เป็นการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและความงาม (Health, Beauty and Spa)

3.2 การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-Meditation Tourism) หมายถึง การเดินทางเพื่อทัศนศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หาคำความรู้ สัจธรรม แห่งชีวิตมีการฝึกทำสมาธิ เพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดี เพิ่มขึ้นมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นอกจากนั้น นักท่องเที่ยวบางกลุ่มมุ่งการเรียนรู้ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย เช่น การทำอาหารไทยการนวดแผนไทย รำไทย มวยไทย การช่าง และงานศิลปหัตถกรรมไทยรวมถึงการบังคับช้างและเป็นควาญช้าง เป็นต้น

3.3 การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย (Ethnic Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่วัฒนธรรมของ ชาวบ้านวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหรือชนเผ่าต่าง ๆ เช่น หมู่บ้านชาวไทยโซ่ง หมู่บ้านผู้ไทย หมู่บ้านชาวภูยก หมู่บ้านชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านชาวจีนฮ่อ เป็นต้น เพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่ เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้นมีจิตสำนึก

ต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

3.4 การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเล่นกีฬาตามความถนัดความสนใจในประเภทกีฬา เช่น กอล์ฟ ดำน้ำ ตกปลา สนุกเกอร์ กระดานโต้คลื่น สกีน้ำ เป็นต้น ได้รับความเพลิดเพลินความสนุกสนานตื่นเต้น ได้รับประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษา สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

3.5 การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Adventure Travel) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ ที่นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวแล้วได้รับความสนุกสนานตื่นเต้นหวาดเสียว ผจญภัย มีความทรงจำความปลอดภัย และได้ประสบการณ์ใหม่

3.6 การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และฟาร์มสเตย์ (Home Stay & Farm Stay) หมายถึง นักท่องเที่ยวกลุ่มที่ต้องการใช้ชีวิตใกล้ชิดกับครอบครัวในท้องถิ่นที่ไปเยือน เพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้รับความเพลิดเพลินเพิ่มขึ้น โดยมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการจัดการท่องเที่ยว อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นที่ยั่งยืน

3.7 การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (Long Stay) หมายถึง กลุ่มผู้ใช้ชีวิต ในบ้านปลายหลังเกษียณอายุจากการทำงานที่ต้องการมาใช้ชีวิตต่างแดนเป็นหลัก เพื่อเพิ่มปัจจัย ที่ห้าของชีวิตคือ การท่องเที่ยว โดยเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศเฉลี่ย 3 - 4 ครั้งต่อปี คราวละนานๆ อย่างน้อย 1 เดือน

3.8 การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (Incentive Travel) หมายถึง การจัด นำเที่ยวให้แก่กลุ่มลูกค้าของบริษัทที่ประสบความสำเร็จ (มีความเป็นเลิศ) ในการขายสินค้านั้น ๆ ตามเป้าหมายหรือเกินเป้าหมาย เช่น กลุ่มผู้แทนบริษัทจำหน่ายรถยนต์ผู้แทนบริษัทจำหน่าย เครื่องไฟฟ้า ผู้แทนบริษัทจำหน่ายเครื่องสำอาง จากภูมิภาคหรือจังหวัดต่าง ๆ ที่สามารถขายสินค้า ประเภทนั้นได้มากตามที่บริษัทผู้แทนจำหน่ายในประเทศตั้งเป้าหมายไว้เป็นการให้รางวัลและ จัดนำเที่ยว โดยออกค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าที่พักแรมและค่าอาหารระหว่างการเดินทางให้กับ ผู้ร่วมเดินทาง เป็นการจัตรายการพักผ่อนตั้งแต่ 2 - 7 วัน เป็นรายการนำเที่ยวชมสถานที่ต่าง ๆ อาจเป็นรายการนำเที่ยวแบบผสมผสาน หรือรายการนำเที่ยวในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

3.9 การท่องเที่ยวเพื่อการประชุม (MICE หมายถึง M-Meeting - Incentive/ C-Conference / E-Exhibition) เป็นการจัตรายการนำเที่ยวให้แก่กลุ่มลูกค้าของผู้ที่จัดประชุม มีรายการจัตรายการก่อนการประชุม (Pre-Tour) และการจัตรายการนำเที่ยวหลังการประชุม (Post-Tour) โดยการจัตรายการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อบริการให้กับผู้เข้าร่วม ประชุมโดยตรง หรือสำหรับผู้เข้าร่วม

เดินทางกับผู้ประชุม (สามีหรือภรรยา) อาจเป็นรายการ ท่องเที่ยววันเดียว หรือรายการเที่ยวพักค้างแรม 2 - 4 วัน โดยคิดราคาแบบเหมารวมค่าอาหาร และบริการท่องเที่ยว

3.10 การท่องเที่ยวแบบผสมผสานเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ผู้จัดการ การท่องเที่ยวคัดสรร รูปแบบการท่องเที่ยวที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นำมาจัดรายการนำเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้รับความแตกต่าง ระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวในระยะยาวนานตั้งแต่ 2 - 7 วันหรือ มากกว่านั้น เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเกษตร (Eco-Agro Tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและประวัติศาสตร์ (Agro-Historical Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย (Eco-Adventure Travel) การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยาและประวัติศาสตร์ (Geo- Historical Tourism) การท่องเที่ยวเชิง เกษตรและวัฒนธรรม (Agro-Cultural Tourism) เป็นต้น

สรุปได้ว่า รูปแบบการท่องเที่ยวในประเทศไทย มีหลากหลายประเภทเนื่องด้วย ทรัพยากรทางการ ท่องเที่ยวของประเทศมีจำนวนมาก เช่น 1) รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่ง ธรรมชาติได้แก่ การท่องเที่ยวเชิง นิเวศ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศธรณีวิทยา การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ 2) รูปแบบการ ท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม ได้แก่ การท่องเที่ยว เชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและ ประเพณี การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท 3) รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ ได้แก่ การท่องเที่ยว เชิงสุขภาพ การท่องเที่ยว เชิงทัศนศึกษาและศาสนา การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่ม น้อย การท่องเที่ยวเชิงกีฬา การท่องเที่ยวแบบผจญภัย การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และฟาร์มสเตย์ การ ท่องเที่ยวพำนักระยะยาว การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล การท่องเที่ยวแบบประชุม การท่องเที่ยว แบบ ผสมผสาน

2.2.4 องค์ประกอบทางการท่องเที่ยว

หากพิจารณาองค์ประกอบของการท่องเที่ยวจะพบว่า การท่องเที่ยวต้องอาศัย องค์ประกอบต่าง ๆ ร่วมกันหลายปัจจัย จึงจะส่งผลให้การท่องเที่ยวนั้นประสบความสำเร็จสร้าง ความ ประทับใจและผลกำไร ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านที่ได้อธิบายเกี่ยวกับองค์ประกอบของ การท่องเที่ยว ดังนี้

- Pike Steven (2008) กล่าวถึง คุณลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวว่า แหล่งท่องเที่ยวเป็น การผสมผสานระหว่างผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ประสบการณ์ และการนำเสนอทรัพยากรที่จับ ต้องไม่ได้ อื่นๆแก่ผู้บริโภค สิ่งสำคัญคือแหล่งท่องเที่ยวเป็นสถานที่ซึ่งนักท่องเที่ยวจะเดินทางมา เยี่ยมชมหรือพักอาศัย ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวควรประกอบด้วยองค์ประกอบ 6 ประการ ได้แก่ ความสามารถในการจัดโปรแกรมการ ท่องเที่ยว (Available package) ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) สิ่ง อำนวยความสะดวก (Amenities) กิจกรรม (Activities) การให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary Service) พยอม ธรรมบุตร (2549) ได้แบ่งองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเป็น 5 ประเภท ดังนี้

1) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) ได้แก่ การมีระบบโครงสร้าง พื้นฐาน ที่เหมาะสม เช่น ระบบคมนาคม สนามบิน ตลอดจนบริการด้านอุตสาหกรรมขนส่ง เช่น การขนส่งทางอากาศ

ทางบก และทางน้ำ ซึ่งจะเอื้ออำนวยให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปถึง จุดหมายปลายทาง (Destination) หรือแหล่งท่องเที่ยว (Attraction)

2) การมีที่พักแรมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว (Accommodation) ที่ต้องการค้างคืน ได้แก่ ที่พักประเภทต่างๆ เช่น โรงแรม รีสอร์ท เกสต์เฮาส์ โฮมสเตย์ ที่พักแรมประเภทต่างๆ จะมีสิ่งอำนวยความสะดวกในระดัต่างๆกัน ซึ่งจะทำให้มีราคาและบริการในระดัต่างๆกัน ได้แก่ ภัตตาคาร สระว่ายน้ำ พิตเนสเซ็นเตอร์ ซาวน่า ศูนย์กลางธุรกิจและสิ่งอำนวยความสะดวก

3) แหล่งท่องเที่ยว (Attraction) นับเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญสูงสุด ของการเดินทาง เพราะเป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวอาจเป็น แหล่งธรรมชาติที่มีความโดดเด่น เช่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ เช่น ปราสาท พนมรุ้ง แสดงถึงความรุ่งเรืองของอาณาจักรขอม การท่องเที่ยวชนบทเพื่อสัมผัสวิถีชีวิตชาวบ้าน เรียนรู้ถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนโบราณสถานยุคเก่าแก่ก่อนประวัติศาสตร์ เช่นวัฒนธรรม บ้านเชียง เป็นต้น

4) กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities) และกิจกรรมนันทนาการ (Tourist Activities and Recreational Activities) นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในยุคปัจจุบันเพราะการ ท่องเที่ยว มิได้หมายถึง เพียงแค่การเดินทางไปชมโบราณสถาน อนุสาวรีย์ ความงดงามของ ธรรมชาติเท่านั้น แต่เป็นการที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสทำกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การเดินป่า การล่อง แก่งในแม่น้ำ การปีนหน้าผา การดำน้ำ การตกปลาหมึกในทะเลลึก ตลอดจนการร่วมกิจกรรมกับ ชุมชนเจ้าบ้าน เช่น การค่านา การเกี่ยวข้าว การร่วมพิธีบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมทั้งหมดจะ เป็นประสบการณ์ที่อยู่ในความทรงจำของนักท่องเที่ยวและ กิจกรรมดังกล่าวมักก่อให้เกิดการ กระจายรายได้

5) บริการเบ็ดเตล็ดทั้งหมดที่มีให้นักท่องเที่ยว (Ancillary) อาทิเช่น บริการด้านร้านอาหาร โรงพยาบาล ไพรษณีย์ สถานีบริการน้ำมัน ร้านค้า ร้านขายของที่ระลึก ห้องสุขา เป็นต้น

จากความรู้เรื่ององค์ประกอบของการท่องเที่ยวที่นักวิชาการได้อธิบายไว้นั้น มีความ สอดคล้องสัมพันธ์กันกับ ทฤษฎี 5A ของ Tourism Western Australia (2008) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) เช่น

- สิ่งดึงดูดใจเชิงธรรมชาติ (Natural Attractions)

- สิ่งดึงดูดใจที่มนุษย์สร้างขึ้น (Built Attractions) รวมถึงกิจกรรมที่มนุษย์ จัดขึ้น

ซึ่งเป็นสาเหตุให้นักท่องเที่ยวเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยว เช่น สวนสนุก และกิจกรรมการ ประชุม (Meeting, Incentive, Exhibition, Convention (MICE)

- สิ่งดึงดูดใจเชิงศิลปวัฒนธรรม (Cultural Attractions) - สิ่งดึงดูดใจเชิงชุมชน

สัมพันธ์ (Social Attractions)

2. กิจกรรม (Activities)

สถานที่ท่องเที่ยวควรจัดให้มีกิจกรรมต่างๆ (Activities) ที่นักท่องเที่ยว สามารถทำในช่วงเวลาที่พำนักและท่องเที่ยว ณ สถานที่นั้น เพื่อเพิ่มความน่าสนใจของการท่องเที่ยวและช่วงเวลาพักผ่อนของนักท่องเที่ยว กิจกรรมต่างๆ ควรมีความหลากหลายและตรงกับ ความต้องการของนักท่องเที่ยวด้วย อาทิ กิจกรรมที่เกี่ยวกับการจับจ่ายใช้สอย กิจกรรมทางทะเล เช่น ดำน้ำ วายน้ำ เป็นต้น

กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว เช่น

- กิจกรรมเดินป่า
- กิจกรรมดูนก
- กิจกรรมส่องสัตว์
- กิจกรรมแสง สี เสียง ในสถานที่ท่องเที่ยวนั้น ๆ เป็นต้น

3. การเข้าถึง (Access)

สภาพการเข้าถึง เส้นทางคมนาคม) หมายถึง สภาพการคมนาคมไปสู่แหล่ง ท่องเที่ยวนั้น ๆ มีความสะดวกสบาย เหมาะต่อการเดินทางท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใดโดยพิจารณา จากระยะทาง จากจุดศูนย์กลางการท่องเที่ยวมาสู่แหล่งท่องเที่ยว เช่น ระยะทางจากตัวเมือง ซึ่งจะ เป็นศูนย์กลาง การท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น เป็นต้น พิจารณาจากลักษณะการเดินทางว่าเป็นอย่างไร เช่น โดยรถยนต์ เรือ หรือการเดินทาง สภาพของเส้นทางเอื้ออำนวยต่อการเดินทางมากน้อยเพียงใด มีสภาพเป็นถนนคอนกรีต ลาดยาง ลูกรัง หรือถนนดิน ถ้าเป็นแม่น้ำลำคลอง ต้องใช้เรือหรือแพ มีสิ่งกีดขวางหรือไม่ และถ้าเป็นทางเท้า สภาพทางเดินดีหรือไม่ ระยะทางเดินเหมาะกับ นักท่องเที่ยวเพียงใด การจัดหาพาหนะสะดวกหรือยาก และค่าว่าจ้างแพหรือเรือ เป็นต้น ดังนั้น ตัวแปรที่ใช้ในการประเมินสภาพการเข้าถึง อาจพิจารณาได้จาก ความสะดวก อุปสรรคหรือสิ่งกีด ขวางการเดินทาง ลักษณะการเดินทาง และสภาพถนน

การคมนาคมขนส่งและความสะดวกในการเดินทางมายังแหล่ง ท่องเที่ยว (Access) เช่น

- เทียบบิน
- การตรวจคนเข้าเมือง
- รถโดยสารสาธารณะ
- สภาพถนนหนทาง

นอกจากนี้การเข้าถึงในแหล่งท่องเที่ยวยังหมายถึงสิ่งที่สามารถทำให้นักท่องเที่ยวรู้จักและทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ง่ายขึ้น เช่น การลง เว็บไซต์ เป็นต้น

4. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities)

สิ่งอำนวยความสะดวก หมายถึง สิ่งบริการขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการท่องเที่ยว และระบบสาธารณูปการ ซึ่งมีอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวสามารถจะ ใช้ได้อย่างสะดวกสบายมากน้อยเพียงใด เช่น ที่พักแรม ร้านอาหารและเครื่องดื่ม สถานบริการอื่น ๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ สถานรักษาพยาบาล สถานีตำรวจ หรือระบบ รักษาความปลอดภัย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะพิจารณาทั้งปริมาณและคุณภาพควบคู่กันไปและถ้าหาก ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างครบถ้วน ก็จะพิจารณาถึง ความ สะดวกและความใกล้เคียงที่จะไปอาศัยใช้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกจากแหล่งชุมชนข้างเคียงได้ ยากง่ายเพียงใด ดังนั้น ตัวแปรที่ใช้ในการประเมินสิ่งอำนวยความสะดวก อาจพิจารณาได้จาก ระบบสาธารณูปโภค/สาธารณูปการ การให้บริการบ้านพัก สถานบริการต่าง ๆ ระบบสื่อความหมายและระบบการจัดการ

สิ่งอำนวยความสะดวก ณ แหล่งท่องเที่ยว (Destination Amenities) เช่น

- ร้านอาหาร
- ร้านค้าต่างๆ เช่น ร้านขายของ บริษัทบริการการท่องเที่ยว ร้านของที่ระลึก
- การบริการอื่นๆ เช่น ร้านตัดผม ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ร้านเช่ารถ
- ระบบสาธารณูปโภค
- ตู้เอทีเอ็ม
- สถานีตำรวจ
- โรงพยาบาล ฯลฯ

5. ที่พัก (Accommodation)

สถานที่ท่องเที่ยวควรมีจำนวนที่พักที่เพียงพอ พร้อมทั้งมีความหลากหลาย ด้านราคาและการบริการและมีความเหมาะสมต่อสถานที่ และที่พักควรอยู่ไม่ไกลจากแหล่ง ท่องเที่ยวมากนัก ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวได้ง่ายและมีความ ปลอดภัยที่พักในแหล่งท่องเที่ยว (Accommodation) เช่น

- โรงแรม
- รีสอร์ท
- บังกะโล
- เกสต์เฮาส์ ฯลฯ

2.3 แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยว

ความหมายของการจัดการการท่องเที่ยว (Tourism Management) มีดังนี้

มนัส สุวรรณ และคณะ (2541) กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านี้ยังต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการและแผนปฏิบัติการที่ดีต้องคำนึงถึงกรอบความคิดที่ได้กำหนดไว้ มิฉะนั้นแล้วการจัดการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไรทิศทางและประสบความสำเร็จหรือไม่

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยว หมายถึง การวางแผนการท่องเที่ยวและดำเนินการให้เป็นไปตามแผน โดยมีการจัดองค์การการบริหารงานบุคคล การอำนวยความสะดวกและการควบคุมอย่างเหมาะสม เพื่อให้เป็นไปตามแผนที่ได้วางไว้พร้อมทั้งมีการประเมินผลการท่องเที่ยวด้วย

สรุปได้ว่าการจัดการท่องเที่ยว หมายถึง กระบวนการในการจัดการการท่องเที่ยวที่มีรูปแบบการดำเนินการที่เหมาะสม ภายใต้สภาพแวดล้อมของพื้นที่นั้น ๆ อีกทั้งมีเป้าหมายที่มีความสอดคล้องกับหลักการทฤษฎี และแนวคิดที่มีความเหมาะสม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพหลักการและแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

วรรณพร วณิชชานุกร (2540) กล่าวว่า ในการบริหารจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ควรจะมีรูปแบบการบริหารใน 2 ระดับ คือระดับแนวนอนซึ่งประกอบด้วย หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐที่เกี่ยวข้อง และระดับแนวตั้งคือหน่วยงานของรัฐในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น รวมทั้งองค์กรที่ไม่ใช่ของรัฐบาล แต่มีบทบาทสำคัญในการเป็นตัวแทนปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวม และสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร แรงงาน ความรู้ตามอำนาจของผู้คนในท้องถิ่นได้ ซึ่งการบริหารงานควรครอบคลุมในเรื่องต่าง ๆ

จุฑามาศ จันทรัตน์ (2544) กล่าวว่า ในการที่การท่องเที่ยวของไทยจะก้าวไปสู่ทศวรรษหน้าอย่างมีมาตรฐานและสามารถแข่งขันได้ในระดับสากล ผู้บริหารจัดการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนควรต้องมองการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและตระหนักถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของระบบ เพราะทุกส่วนล้วนมีความสำคัญและจำเป็นต้องพิจารณา 2 เรื่องหลักดังนี้

ระบบการท่องเที่ยว ซึ่ง ลีเพอร์ (Leiper, 1979) กล่าวว่า การท่องเที่ยวไม่ใช่เป็นอุตสาหกรรม แต่เป็นระบบเริ่มต้นจากนักท่องเที่ยวมีความต้องการในการเดินทางท่องเที่ยวด้วยเหตุผลและแรงกระตุ้นแตกต่างกันไปจากนั้นจึงเริ่มหาข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ แล้วจึงตัดสินใจเดินทางจากที่อยู่เดิม โดยอาศัยการคมนาคมรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งไปยังจุดหมายปลายทางและ ณ จุดหมายปลายทางแห่งนั้นนักท่องเที่ยวก็เกี่ยวข้องกับประสบการณ์จากการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย

ลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว ซึ่ง ลีเพอร์ (Leiper, 1979) กล่าวว่าผลิตภัณฑ์ การท่องเที่ยวมีลักษณะเป็น “Partial Industrialization” มี 2 ส่วน คือ

1. เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยน โดยนักท่องเที่ยวซื้อบริการจากภาคเอกชน

2. ไม่มีการแลกเปลี่ยน ไม่ได้มีไว้เพื่อขาย แต่หากเป็นสาธารณสมบัติ เช่น ชายหาดที่สวยงามคน ไทยที่มีความเอื้ออาทร วัฒนธรรมไทยที่มีความเป็นเอกลักษณ์ สิ่งเหล่านี้อยู่นอกเหนือการควบคุมของ ภาคเอกชน และเป็นส่วนที่ต้องแบ่งปันและใช้ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้าน ซึ่งส่วนนี้ทำให้ ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวมีลักษณะแตกต่างจากการขายสินค้าอื่น ๆ เพราะจะต้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน ต้องอาศัย ความร่วมมืออย่างใกล้ชิด การท่องเที่ยวจึงจะนำประโยชน์ไปสู่ทุกฝ่ายอย่างแท้จริง

อดิคารี (Adhikary, 1995) ได้เสนอรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว (7-S Model) เพื่อมาปรับใช้กับการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

1. Strategy หมายถึง กลยุทธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความผสมกลมกลืนกันระหว่างวัตถุประสงค์ การจัดลำดับ ความสำคัญ การควบคุม และขอบเขตของกิจกรรมต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยการเลือกกลยุทธ์ ที่เหมาะสมที่สุด ซึ่งต้องประกอบไปด้วยกลยุทธ์ ในการวางแผน การดำเนินงานที่สามารถปฏิบัติได้ และต้อง เป็นไปตามนโยบายของการท่องเที่ยวแห่งชาติด้วย

2. Structure หมายถึง โครงสร้างในองค์กรซึ่งควรจะต้องเกี่ยวข้องกับการจัดลำดับขั้นและการแบ่งหน้าที่ให้ เหมาะสม เพราะโครงสร้างที่ดีจะเป็นกุญแจที่สำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการการท่องเที่ยว

3. System หมายถึง ระบบในการจัดการการท่องเที่ยวซึ่งมีความหมายที่ครอบคลุมไปถึงระบบการจัดการ ข้อมูล ระบบการดำเนินงาน การปฏิบัติการการเงิน การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การตลาดและระบบอื่น ๆ ด้วย โดยทุกระบบต้องมีการประสานร่วมมือกันและมีความสัมพันธ์กันในทุกขั้นตอน

4. Staff บุคลากรนับเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการดำเนินการต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะบุคคลที่ ทำหน้าที่บริการนักท่องเที่ยวจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบโดยจัดสรรบุคคลที่มีความละเอียดรอบคอบ มี ความผูกพันกับงาน มีความรับผิดชอบ ให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ มีความจริงใจซื่อสัตย์ ทำงานดีประสพผลสำเร็จและสามารถทำให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจเป็นสำคัญ

5. Skill ในการทำงานทุกอย่างต้องอาศัยความชำนาญงานจึงจะมีประสิทธิภาพ โดยขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 อย่างคือ ความรู้ ทักษะ และทัศนคติต่องาน

6. Style การรวมกันระหว่าง Staff และ Skill แต่ละคนจะมีรูปแบบในการดำเนินงานที่ต่างกัน โดยปกติแบ่ง ออกเป็น 2 กลุ่มคือ

6.1 Autocratic Style หรือ Top Down Style

6.2 Democratic Style หรือ Bottom - Up

7. Share การแบ่งปันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็น ความรู้ซึ่งนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวได้ดีที่สุด

สรุปได้ว่า การจัดการการท่องเที่ยว ควรเป็นไปอย่างมีขั้นตอน มีคณะกรรมการที่มีประสิทธิภาพ มีโครงสร้างอย่างเป็นระบบ มีบุคลากร มีทักษะ และรวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในทุกกระบวนการ เพราะการจัดการที่ดีและมีระบบจะป้องกันการสับสน ซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงานไปอีกด้วย

2.5 บริบทพื้นที่ศึกษา

หมู่บ้านปงถ้ำเป็นหมู่บ้านขนาดกลาง ตั้งอยู่ หมู่ที่ 3 ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง เป็นหมู่บ้านเขตชานเมือง ห่างจากตัวเมืองลำปางไปทางทิศเหนือตามถนนสายลำปาง-วังเหนือ ประมาณ 108 กิโลเมตรซึ่งเป็นถนนลาดยางอย่างดีและห่างจากเขตเทศบาลเมืองลำปางประมาณ 103 กิโลเมตร ชาวบ้านบ้านปงถ้ำประกอบอาชีพ คือ อาชีพการเกษตรและรับจ้างทั่วไป อีกอาชีพที่ชาวบ้านทำเป็นอาชีพเสริมคือการทำน้ำผึ้งโพรงดิน นำมาแปรรูปเป็น สบู่ ครีมหามิวนิ ลิปสติค และอีกหนึ่งอาชีพคือการจักสานไม้ไผ่ทำเป็นกระดืบ ข้าว ค่อง กระด้าง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนา

นักวิชาการหลายท่านกล่าวถึงความหมายของ “การพัฒนา (Development)” ไว้ดังนี้ การพัฒนา หมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Directed change) หรือวางแผนเอาไว้ล่วงหน้า (Planned change) ซึ่งทิศทางที่กำหนดขึ้นจะต้องเป็นการกระทำเชิงบวกที่กลุ่มหรือชุมชนสร้างขึ้น จึงกล่าวได้ว่า การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงที่พึงปรารถนา (Desired change) (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2523) นอกจากนี้การพัฒนายัง หมายถึง ความเจริญ ออกงาม การเติบโตในแง่ของแนวความคิด แนวทางหรือวิธีการต่างๆมีหลักการพื้นฐานที่จะทำให้บุคคลที่จะทำให้บุคคลหรือประชาชนทั่วไปของสังคมมีความออกงามทางสติปัญญา ตลอดจนสามารถทำงาน หรือดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข มีขีดความสามารถในการเพิ่มผลผลิต รายได้และยกระดับความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น โดยการพัฒนาจะสัมฤทธิ์ผลได้ก็ต่อเมื่อปัจเจกบุคคลมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาอย่างแท้จริง (นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์, 2527)

การพัฒนายังมีลักษณะเป็นกระบวนการในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของบุคคล ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมที่มุ่งให้เกิดความเสมอภาค สามารถสร้างให้เกิดการกระจายทางเศรษฐกิจสังคมอย่างทั่วถึง ทั้งรายได้ของคนในชุมชนและการบริการต่างๆที่รัฐพึงให้แก่ประชาชน ทำให้มีช่องว่างระหว่างชุมชนในชนบทและในเมืองให้น้อยที่สุด (ดิเรก ฤกษ์ห่วย อ่างใน ทวี ทิมขำ, 2528)

ดังนั้นการพัฒนา คือสิ่งที่มีผลกระทบต่อปัจเจกบุคคลไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ไม่ใช่เป็นเพียงสิ่งที่ปัจเจกชนแต่ละคนต้องการที่จะยกระดับของตัวเองให้ดีขึ้นเท่านั้น แต่เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาคือ การยกระดับคุณภาพชีวิตของทุกคนในสังคมให้มีมาตรฐานสูงที่ขึ้น ดังนั้นควรมุ่งเน้นให้การพัฒนาบรรลุไปสู่เป้าหมาย ในทิศทางที่เกิดประโยชน์กับคนส่วนใหญ่และการพัฒนาที่ควรนำไปใช้กับกลุ่มหรือชุมชนนั้น (สาธิต บัญชู, 2527)

การพัฒนาในบริบทที่เกี่ยวข้องกับชุมชน จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพเหตุการณ์ต่างๆให้ชุมชนดีขึ้น ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมโดยมีการกำหนดทิศทางการพัฒนาที่ชัดเจนและแน่นอน รวมทั้งกำหนดอัตราการพัฒนา (Rate of change) ที่ชุมชนต้องการ (ทวี ทิมขำ, 2528) ดังนั้นหลักการสำคัญของการพัฒนาแบบยั่งยืนนั้นควรมองจากมิติทางสังคม 4 ประการคือ

1. คงความหลากหลายทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น
 2. การตัดสินใจใด ๆ ของชุมชนและการจัดองค์กรทางสังคมต้องสอดคล้องกับหลักการนิเวศวิทยาท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืนของสถาบันทางสังคม
 3. การพัฒนาควรเริ่มต้นจากระดับล่างของชุมชนท้องถิ่น โดยชุมชนควรได้รับสิทธิในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและควบคุมทรัพยากรของตนเอง
 4. การพัฒนาเป็นไปเพื่อความยุติธรรมทางสังคม ซึ่งหมายถึงความมั่นคงของการดำรงชีวิต ต้องครอบคลุมกลุ่มชนผู้ยากไร้ในปัจจุบัน และอนุชนรุ่นหลัง (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ อ่างใน นำชัย ทนผล, 2542)
- หลักการพัฒนาดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวได้ ดังจะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ (2553) กล่าวว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ และแบ่งพื้นที่ทางการท่องเที่ยวออกเป็น 3 พื้นที่เพื่อประโยชน์ในการจัดการดังนี้

1. พื้นที่ท่องเที่ยวที่ติดตลาดแล้ว จะทำการพัฒนาได้โดยอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง จัดการทำแผนการใช้ประโยชน์ของพื้นที่โดยไม่เกินความสามารถในการรับรองของพื้นที่และความร่วมมือในระดับท้องถิ่น
2. พื้นที่ที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ เช่น เชียงใหม่ ที่เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวและต้องพยายามพัฒนาพื้นที่ใกล้เคียงด้วย เช่น เชียงราย ลำปาง ลำพูน เพื่อการกระจายประโยชน์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวไปยังจังหวัดใกล้เคียงอย่างกว้างขวาง
3. พื้นที่สำหรับการท่องเที่ยวภายในจังหวัด เป็นพื้นที่ในจังหวัดหรือระหว่างจังหวัดใกล้เคียงกัน คณะกรรมการการท่องเที่ยวและการศึกษาวุฒิสภา (ม.ป.ป.) กล่าวถึง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สรุปได้ว่าเป็นการบริหารและจัดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งให้มี เอกลักษณ์เฉพาะตัวเหมาะสมกับสภาพทรัพยากร มีความหลากหลายด้านจุดประสงค์ทางการศึกษา เรียนรู้เป็นหลัก และไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

โทรมลง ซึ่งจะมีการดำเนินงาน 3 ด้าน คือ 1) ด้านนโยบาย 2) ด้านการจัดการ ได้แก่การจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว การให้การศึกษาและสื่อความหมาย การจัดการการท่องเที่ยว การบริการการท่องเที่ยว การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการตลาด และการมีส่วนร่วมในชุมชน 3) ด้านการดำเนินการ

ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใดๆสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงในลำดับแรกคือการพัฒนาองค์ประกอบของการท่องเที่ยว

องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

บูฮาลิส (Buhalis, 2000) ได้กล่าวถึงกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาองค์ประกอบของการท่องเที่ยว ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวต้องมีการพัฒนาปัจจัย 6 ประการ (6As) ซึ่งประกอบด้วย แหล่งท่องเที่ยว (Attraction) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) โปรแกรมการท่องเที่ยว (Available Packages) กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities) กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities) และบริการเสริม (Ancillary Services) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยว (Attraction) เป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยว เพราะแหล่งท่องเที่ยวต้องมีสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวอย่างใดอย่างหนึ่งให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเยี่ยมชม สิ่งดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวแบ่งได้ 4 ประเภทได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ และการให้ความบันเทิง

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทุกๆพื้นที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามน่าประทับใจ ซึ่งเกิดจากลักษณะของธรรมชาติเช่น เป็นอ่าว แหลม เกาะ หน้าผา โขดหิน ฯลฯ ภูมิอากาศและความสวยงามตามธรรมชาติของพื้นที่นั้นๆสภาพธรรมชาติเหล่านี้เป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆภายใต้เงื่อนไขของความแตกต่างในเรื่องฉากของธรรมชาติ ภูมิอากาศและกิจกรรมที่จัดขึ้น สถานที่ที่น่าสนใจ เช่น อุทยานแห่งชาติต่างๆที่มีธรรมชาติที่สวยงาม เหตุการณ์ที่น่าสนใจ เช่น ปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้แก่วิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่นั้นๆอาจเหมือนกันหรือแตกต่างกัน วัฒนธรรมอาจแสดงออกในรูปแบบของศาสนา สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตของประชาชน ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่ค่อนข้างหลากหลาย เพราะเป็นชาติที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน มีทั้งโบราณสถาน โบราณวัตถุ จารึก ประเพณีและวิถีชีวิตของแต่ละชนเผ่าก่อให้เกิดมรดกทางรูปธรรมและนามธรรม อันเป็นบ่อเกิดของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เช่นประวัติศาสตร์ของอาณาจักรล้านนา

เหตุผลอย่างหนึ่งในการเดินทางท่องเที่ยวของประชาชนก็เพื่อต้องการเยี่ยมชมเพื่อนและญาติมิตร คนมีความต้องการที่จะกลับไปเยี่ยมเยียนแผ่นดินเดิมของตนเอง หรือ สัมผัสวิถีชีวิตของชาติพันธุ์อื่นที่มีความแตกต่างจากตน ประเทศไทยมีความหลากหลายของชนเผ่าในภาคต่างๆ นับเป็สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเช่นกัน

แหล่งบันเทิง นักท่องเที่ยวต้องการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวก็เพราะมีแหล่งบันเทิงสำหรับพักผ่อนหย่อนใจจัดไว้ให้ แหล่งบันเทิง มิใช่หมายถึง สถานเริงรมย์ยามราตรีเพียงอย่างเดียว แต่อาจหมายถึง

สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สนามกีฬา ฯลฯ แหล่งบันเทิงที่ดีควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่จัดขึ้นด้วย มิใช่เป็นฝ่ายนั่งชมเพียงอย่างเดียวเช่น ให้อำนาจกิจกรรมกับการแสดงของสัตว์ ซึ่งจัดขึ้นในสวนสัตว์ เมื่อพิจารณาแล้วว่าปลอดภัย นอกจากนั้นภาพลักษณ์และราคาค่าเข้าชมก็มีส่วนในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวด้วย

2. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องมีเส้นทางหรือเครือข่ายคมนาคมขนส่งที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้น ตลอดจนสามารถติดต่อเชื่อมโยงกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งกับอีกแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งที่อยู่บริเวณใกล้เคียง อีกทั้งต้องมีที่จอดรถหรือสถานีรถไฟหรือท่าเรือหรือท่าอากาศยานเพื่อให้ธุรกิจการขนส่งสามารถนำนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกและปลอดภัย

3. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกไว้บริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามายังแหล่งท่องเที่ยวนั้นให้ได้รับความสะดวกสบายและความประทับใจ เกิดความรู้สึกปลอดภัย ทำให้นักท่องเที่ยวอยากจะอยู่ท่องเที่ยวในระยะเวลาที่นานขึ้น เช่น ที่พัก ร้านอาหาร ภัตตาคาร โทรศัพท์ แผนที่ ร้านขายของ เป็นต้น

4. โปรแกรมการท่องเที่ยว (Available Packages) เป็นการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวสำเร็จรูปไว้สำหรับนักท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกสบาย ซึ่งอาจเป็นการเตรียมการโดยเจ้าของโรงแรมรีสอร์ท หรือโดยหน่วยงานภาครัฐที่อาจจัดเป็นโปรโมชั่นส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีความน่าสนใจต่อการท่องเที่ยวก็ได้

5. กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities) คือ กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถกระทำได้ในระหว่างเดินทางท่องเที่ยว โดยมีอยู่หลายรูปแบบ นักท่องเที่ยวสามารถเลือกทำได้ตามความถนัดและความสนใจ ไม่ว่าจะกิจกรรมบนบก กิจกรรมทางน้ำ กิจกรรมทางอากาศ หรือแม้แต่การดำดิ่งลงสู่ใต้ท้องทะเล เช่น กิจกรรมผจญภัย เป็นอีกกิจกรรมที่ได้รับความนิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้รักความท้าทาย ต้องการความแปลกใหม่ และทดสอบแรงใจของตนเอง ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จำเป็นต้องมีผู้ทักษะความรู้ในกิจกรรมนั้นๆ ดูแลและแนะนำในเบื้องต้น เช่น การปีนหน้าผาและการโรยตัวจากหน้าผาสูง การกระโดดร่มดิ่งพสุธา การยิงปืนบีบีกัน การดำน้ำลึก การพายเรือคายัค ฯลฯ แต่ถ้าเป็นนักท่องเที่ยวที่รักสุขภาพกาย กิจกรรมที่เป็นที่นิยม คือ การทำสปา ชัดผิว นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่องสัตว์ ดูนก เดินป่า กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงประเพณี และวัฒนธรรม นั่งเรือล่องแม่น้ำลำคลอง กิจกรรมในค่ายทหาร และอื่นๆ อีกมากมาย

6. บริการเสริม (Ancillary Services) เป็นบริการที่นอกเหนือจากบริการขั้นพื้นฐานสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น ธนาคาร ไปรษณีย์ โรงพยาบาล ร้านอินเทอร์เน็ต เป็นต้น โดยปกติการบริการนี้ทางภาครัฐจะเป็นผู้จัดหาและพัฒนา เพื่อบริการแก่ประชาชนของตนเอง ซึ่งถือได้ว่าเป็นผลพลอยได้ในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

แมคอินทอช และ โกลด์เนอร์(McIntosh Ritchies and Goeldner, 1989) กล่าวถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

1. นักท่องเที่ยว ที่ต้องการหาประสบการณ์และความพึงพอใจ โดยแสวงหาและเลือกแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเพื่อสนองความพึงพอใจ
2. ธุรกิจที่จำหน่ายสินค้าและให้บริการสำหรับนักท่องเที่ยว นักธุรกิจจะเห็นว่านักท่องเที่ยวเป็นโอกาสในการหาผลประโยชน์จาก การจัดเตรียมผลิตภัณฑ์และบริการ เพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว
3. หน่วยงานราชการในท้องถิ่นหรือในพื้นที่ที่จะมองว่านักท่องเที่ยวช่วยพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่น ช่วยสร้างรายได้แก่ชุมชนท้องถิ่น
4. ชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นจะมองการท่องเที่ยวเป็นวัฒนธรรม และนำมาซึ่งการจ้างงาน การที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในท้องถิ่นจำนวนมากอาจให้ทั้งผลประโยชน์และผลเสียต่อท้องถิ่น

ทั้งนี้วรรณภา วงศ์วานิช (2546) ประมวลแนวคิดของบูฮาริส และแมคอินทอชและโกลด์เนอร์แล้ว เสนอองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวไว้ 7 องค์ประกอบดังนี้คือ

1. นักท่องเที่ยว ถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของธุรกิจท่องเที่ยวประกอบด้วยลักษณะต่างๆ ได้แก่ ส่วนที่หนึ่ง ลักษณะของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภทว่าแต่ละ ประเภทมีลักษณะนักท่องเที่ยวเป็นอย่างไร โดยจำแนกตามลักษณะเพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา รายได้ เชื้อชาติ หรือสัญชาติ ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะนักท่องเที่ยวมีผลต่อ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพราะนักท่องเที่ยว ลักษณะต่างๆ ก็มีความสนใจที่จะท่องเที่ยวตามประเภทแหล่งท่องเที่ยวไม่เหมือนกัน ส่วนที่สอง การกระจายของนักท่องเที่ยวว่านักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามานั้นมาจากประเทศใดบ้าง มีจำนวนมากน้อยเพียงใด และนิยมไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวใด เพราะเหตุใด ส่วนที่สาม กิจกรรมต่างๆ ของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามา เพราะเหตุใดซึ่งอาจมีเหตุผล การเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเพื่อการประชุม การพักผ่อนหย่อนใจ การแข่งขัน กีฬาการเจรจาธุรกิจหรือเยี่ยมญาติ ส่วนที่สี่ ฤดูกาลท่องเที่ยวว่านักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยวในฤดูใดมาก ฤดูใดน้อย เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น ซึ่งสามารถนำข้อมูลมาส่งเสริมการท่องเที่ยวตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยว และส่วนที่ห้า ทักษะคตินักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวต่อประเทศที่ตนไปเที่ยวว่าเป็นอย่างไร ทั้งในแง่บวกและลบ เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

2. สินค้าท่องเที่ยวหรือสถานที่ท่องเที่ยวต้องเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เกิดความประทับใจในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่น มีลักษณะเฉพาะ มีสิ่งที่มีคุณค่าด้านต่างๆหลายอย่างที่ทำให้ความรู้ ความเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยว เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าด้านต่างๆได้แก่ ด้านคุณค่าทางวัฒนธรรม เช่น มีสิ่งที่น่าสนใจด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมหรือการศึกษา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อนุสาวรีย์ และสิ่งก่อสร้างใหม่ๆ ด้านวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศนั้นๆ เช่น ประเพณี ขนบธรรมเนียม ศิลปะต่างๆ การละเล่นพื้นเมือง อาหารและหัตถกรรมต่างๆ ด้านทิวทัศน์หรือทัศนียภาพต่างๆ เช่น ภูเขา แม่น้ำ น้ำตก ทะเลป่าไม้ สัตว์ป่าและอุทยานแห่งชาติ ด้านสถานที่พักผ่อนหย่อนใจต่างๆ เช่น การ

แข่งขันกีฬาการแสดงต่างๆ สวนสนุก สวนสัตว์ ชีวิตยามราตรี สวนเกษตร การป็นหน้าผาและกาสิโน และด้านความประทับใจจากลมฟ้าอากาศ เช่น อากาศเย็นสบาย ไม้ร้อนจัดและหนาวจัด

3. การคมนาคมขนส่งนับเป็นปัจจัยที่ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจและธุรกิจการท่องเที่ยวดำเนินต่อไปได้ การท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับเทคโนโลยีขนส่งที่ก้าวหน้าไม่ว่าจะเป็นทางบก ทางอากาศและทางน้ำต้องพิจารณาถึงสิ่งต่างๆ ดังนี้เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับการท่องเที่ยวได้แก่ประเภท แรกรูปแบบของการคมนาคมขนส่งตามลักษณะของการประกอบการและตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ประเภทที่สองการคมนาคมขนส่งเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวสภาพการเดินทางสะดวกปลอดภัยรวดเร็วและมีมาตรฐานดีอย่างน้อยเพียงใดประเภทที่สามการคมนาคมขนส่งภายในแหล่งท่องเที่ยวรูปแบบและมาตรฐานของการคมนาคมขนส่งภายในแหล่งท่องเที่ยวเช่นรถนำเที่ยวมีจำนวนเพียงพอหรือไม่คุณภาพและมาตรฐานของยานพาหนะตลอดจนความสะดวกและปลอดภัยประเภทที่สี่แบบแผนการเดินทางของนักท่องเที่ยวเช่นเป็นหมู่คณะกลุ่มเล็กหรือกลุ่มใหญ่อยานพาหนะที่ใช้เป็นของส่วนตัวหรือของสาธารณะประเภทที่ห้าบริเวณหรือสถานที่ให้บริการแก่ผู้โดยสารหรืออุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการใช้ยานพาหนะประเภทนั้นๆ เช่น สถานีขนส่งหรือบริการต้นทางระหว่างทางและปลายทางและประเภทที่หกสุดท้ายรูปแบบหรือปัญหาจราจรตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือกรุงเทพมหานครเป็นปัญหาสำคัญทั้งต่อคนในกรุงเทพมหานครและนักท่องเที่ยว

4. ข้อมูลข่าวสารและการบริการ เพื่อให้เกิดความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ แก่นักท่องเที่ยว เพื่อชักจูงให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในประเทศมากยิ่งขึ้น เช่น หนังสือแนะนำเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว แผ่นพับ แผนที่ และเอกสารแนะนำต่างๆ การโฆษณาประชาสัมพันธ์เพื่อชักจูงใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว การส่งเสริมและให้ความรู้ใหม่ๆ อบรมการนำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์รายละเอียดเกี่ยวกับ นักท่องเที่ยวแต่ละแห่ง จัดทำแผนที่เส้นทางและแผนที่ท่องเที่ยวของสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่ง นอกจากนี้สิ่งสำคัญที่สุดของธุรกิจการท่องเที่ยวอีกประการหนึ่งคือการบริการประกอบด้วย ที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่สะอาด ปลอดภัย ราคาเหมาะสม อาหารและเครื่องดื่ม ห้องน้ำที่สะอาด สะดวกสบายและเหมาะสมกับสถานที่ ของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง

5. ความปลอดภัยและการอำนวยความสะดวกด้านการเข้าเมืองต้องมีการคำนึงถึงมากที่สุด อาจจะทำได้หลายอย่าง ได้แก่ การแนะนำเจ้าของท้องถิ่นให้ช่วยเหลือนักท่องเที่ยว เมื่อได้รับความเดือดร้อน การแนะนำนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับเรื่องการป้องกัน และระมัดระวังตน เพื่อมิให้ได้รับอันตรายในด้านต่างๆ การกำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว การขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ในการอำนวยความสะดวกปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว การจัดหน่วยงานพิเศษเพื่อช่วยเหลือและให้บริการด้านต่างๆ แก่นักท่องเที่ยวการระเบียบพิธีการ เข้าเมือง เช่น การทำวีซ่า และศุลกากร การขนส่งกระเป๋าของผู้โดยสารการบริการขนส่งระหว่าง ท่าอากาศยานหรือสถานีขนส่งกับที่พัก และการอำนวยความสะดวกด้านต่างๆ แก่ผู้โดยสารที่สถานีขนส่งและท่าอากาศยาน

6. องค์ประกอบด้านโครงสร้างพื้นฐาน ต้องมีเพียงพอตามความจำเป็นที่จะสนับสนุน ความสะดวกและให้บริการแก่นักท่องเที่ยว อีกทั้งต้องเอื้อประโยชน์ต่อสาธารณชน จึงทำให้ธุรกิจการท่องเที่ยวสามารถดำเนินไปได้ด้วยดีและก่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว ทำให้แหล่งท่องเที่ยวมีการพัฒนาศักยภาพเพิ่มขึ้น ได้แก่

การไฟฟ้า มีเพียงพอและใช้การได้ดี ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ประกอบการและให้บริการรวมทั้งความปลอดภัยด้วย การประสานประสานภาคเอกชนและมีความเพียงพอแก่การบริการ การสื่อสาร โทรเลข โทรสาร สะดวก รวดเร็วและปริมาณของหน่วยบริการเพียงพอ ความสามารถในการกำจัดขยะและสิ่งปฏิกูล ตลอดจนสถานพยาบาลและโรงพยาบาลต่างๆ ทันสมัย สะดวก รวดเร็ว ปลอดภัย

7. การสนับสนุนอื่นๆ เป็นการเพิ่มความสะดวกสบายให้แก่นักท่องเที่ยว เช่นการเงิน การธนาคาร ระเบียบต่างๆ ของสถานที่หรือแหล่งค้นคว้า ความร่วมมือระหว่างประเทศตลอดจน ความสุภาพอ่อนโยนและมีไมตรีต่อกัน

ในการพัฒนาองค์ประกอบของการท่องเที่ยวที่เน้นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540) กล่าวว่า เป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ ความพยายามที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งต้องพิจารณาปัจจัย 4 ประการ คือ

1. ต้องดำเนินการในเรื่องขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชนขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการด้านการท่องเที่ยว
2. ต้องตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการด้านการท่องเที่ยว
3. ต้องให้ประชาชนทุกส่วนได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาค และเท่าเทียมกัน
4. ต้องชี้นำตาความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในชนบทท่องเที่ยวอื่นๆ

ในการพัฒนาใดๆ ขั้นตอนที่สำคัญคือการวางแผน เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวมีประสิทธิภาพ ต้องมีการวางแผนเช่นกัน

การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยว

การวางแผน เป็นการคิดล่วงหน้าเพื่อกำหนดแนวทางในการจัดการสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่งรวมกันในลักษณะของระบบรวม โดยมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีการศึกษาวิเคราะห์ถึงผลดีและผลเสียทั้งทางตรงและทางอ้อมของแนวทางในการดำเนินงานแต่ละด้าน ในขณะเดียวกันก็มีการกำหนดวิธีการในการติดตาม ควบคุม และประเมินผลแนวปฏิบัติดังกล่าวให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (อุทิศ ขาวเจียร. 2549) เช่น จุดมุ่งหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือการจัดให้มีแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ที่ได้รับการจัดการอย่างมีความรับผิดชอบในการอนุรักษ์ พื้นฟูและรักษาระบบนิเวศที่ยั่งยืนโดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ (carrying capacity) ของพื้นที่ เป็นต้น

การวางแผนเป็นงานในลักษณะสหวิทยาการ (multi-disciplinary) ที่อาศัยผู้เชี่ยวชาญหลายสาขา หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนานั้นๆ ร่วมกันศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลรวมทั้งระดมสมองในการกำหนดแนวทางปฏิบัติ ทั้งในแง่การกำหนดเป้าหมายรวม (common goal) และแนวทางดำเนินการไปสู่เป้าหมาย

การวางแผนเป็นงานที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของคนทุก ๆ กลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) จากการนำเอาแนวทางที่กำหนดขึ้นไปปฏิบัติจริง หากเป้าหมายและแนวทางทุกส่วนเกิดจากการระดมสมอง โอกาสที่แผนงานจะได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องก็จะเป็นไปได้มาก ปัญหาในแง่ของการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติก็น่าจะน้อยลง นำชัย ทนุผล (2545)

การวางแผนเป็นการพิจารณาและกำหนดแนวทางปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายที่ปรารถนา (เศกสรร พงษ์โสภณ, 2546) แนวทางในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวควรมีการปฏิบัติตามขั้นตอนดังนี้ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542)

1. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวต้องมีการวางแผนในลักษณะของแผนรวมมากขึ้น คือ ต้องมีความรับผิดชอบต่อความต้องการด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น จึงต้องให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

2. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวควรมีการปรึกษาแบบประชาธิปไตยมากขึ้น คือ การวางแผนควรที่จะมาจากความคิดของหลาย ๆ คน ซึ่งแต่ละคนอาจมีแนวคิดไม่เหมือนกัน จึงต้องนำข้อแตกต่างของแนวคิดเหล่านั้นมาก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการวางแผนพัฒนา

3. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวควรกำหนดรูปแบบให้นักท่องเที่ยวเข้าชมท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ คือ การวางแผนไม่ควรชักนำนักท่องเที่ยวทั้งหมดให้เข้ามาให้เดินทางในช่วงเวลาเดียวกัน ควรกระจายไปในช่วงเวลาต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อมิให้เกิดความแออัดเกินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

4. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวต้องสามารถวัดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมได้ คือ การวางแผนจะต้องป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว จึงต้องมีการทบทวนผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งโครงการเล็กและโครงการใหญ่

5. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวต้องสามารถวัดผลกระทบทางเศรษฐกิจได้ คือ การวางแผนพัฒนาย่อมต้องการผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยต้องเป็นตัวจัดสรรผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจไปสู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม

6. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวต้องสามารถกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว คือ การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องไม่ก่อผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม จึงต้องกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความสมดุลของสิ่งแวดล้อม ซึ่งความสมดุลเป็นข้อจำกัดของการพัฒนา

นักวางแผนส่วนใหญ่จัดระดับของการวางแผนออกเป็น 3 ระดับ คือ การจัดระดับโดยอาศัยการมองพื้นที่เป็นหลัก (area approach) หรือการมองจากวัตถุประสงค์เป็นหลัก (objective approach) สำหรับการจัดระดับของแผนจากการพิจารณาพื้นที่เป็นหลักสามารถจำแนกได้เป็นแผนภูมิภาค แผนระดับพื้นที่ และแผนระดับบริเวณ ในขณะที่การจัดระดับของการวางแผนจากการพิจารณาวัตถุประสงค์สามารถจำแนกได้เป็น แผนนโยบาย แผนการจัดการพื้นที่ และแผนโครงการ ทั้งนี้การจัดระดับของลักษณะการ

พิจารณาหลักการจำแนกทั้งสองลักษณะต่างมีระดับของรายละเอียดและเนื้อหาที่ใกล้เคียงกัน ดังรายละเอียดต่อไป (นำชัย ทนผล, 2542)

1. แผนนโยบายและแผนระดับภูมิภาค คือกรอบและทิศทางในการดำเนินงานในลักษณะกว้างๆ ซึ่งมักมีหลายวัตถุประสงค์หรือหลายแผนงาน (programs) รวมกัน ซึ่งมักเป็นลักษณะนามธรรม แผนนโยบายนี้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือหรือทางเสื่อให้แก่ผู้บริหารระดับสูงในการตัดสินใจดำเนินงานด้านต่าง ๆ

2. แผนการจัดการพื้นที่และแผนระดับพื้นที่ เป็นแผนที่จัดทำขึ้นโดยการเอานโยบายมาประยุกต์เข้ากับเงื่อนไขเฉพาะของพื้นที่เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการและแนวทางการจัดการที่สอดคล้องกับนโยบายและเงื่อนไขเฉพาะของพื้นที่ แผนในระดับนี้จะประกอบไปด้วยแผนงานย่อยๆ หลายแผนงาน ส่วนจำนวนและสาระของแผนงานนี้จะขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะพื้นที่ ความซับซ้อนของปัญหาในการจัดการ ตลอดจนข้อจำกัดในการบริหารงานของแต่ละพื้นที่ แผนการจัดการพื้นที่และแผนระดับพื้นที่จะทำหน้าที่เป็นเครื่องมือกำหนดทิศทางการดำเนินงาน และระดับความสำคัญของการดำเนินงานในแต่ละส่วนให้กับผู้บริหารระดับกลางหรือผู้จัดการที่ทำหน้าที่บริหารจัดการในพื้นที่ได้ยึดถือปฏิบัติ

3. แผนโครงการและแผนระดับบริเวณ สำหรับแผนโครงการและแผนระดับบริเวณกลับมีรายละเอียดของเนื้อหาและวิธีการปฏิบัติเพื่อให้ได้มาซึ่งแผนที่แตกต่างกัน โดยแผนโครงการ เป็นแผนที่จัดทำขึ้นโดยนำเอาโครงการและ/หรือกิจกรรมที่เสนอแนะไว้ภายใต้แผนงานต่าง ๆ ในแผนการจัดการระดับพื้นที่มาจัดทำรายละเอียดเพื่อขออนุมัติงบประมาณมาดำเนินการ และกำหนดผู้รับผิดชอบโครงการ การวางแผนระดับบริเวณจึงเป็นงานออกแบบที่อาศัยผู้ชำนาญการเฉพาะด้าน เช่น ภูมิสถาปนิก สถาปนิก และวิศวกรโยธา มาวิเคราะห์พื้นที่ วิเคราะห์ผู้ใช้ประโยชน์เพื่อกำหนดโปรแกรมในการพัฒนา จากนั้นจึงออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวก จัดวางระบบสาธารณูปโภค ระบบทางสัญจร การออกแบบและตกแต่งภูมิทัศน์ เมื่อได้รับการอนุมัติจึงจัดทำแผนโครงการพัฒนาพื้นที่ตามแผนระดับบริเวณ เพื่อขออนุมัติงบประมาณมาดำเนินงานพัฒนาต่อไป

ทั้งนี้ พลอยศรี โปราณานนท์ (2544) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยปราศจากการวางแผนที่รอบคอบและรัดกุมมักจะก่อให้เกิดปัญหาที่มีผลกระทบต่อสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวได้ ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาในหลาย ๆ ด้าน เช่น นำความเสียหายและความเสื่อมโทรมมาสู่ชุมชนแหล่งท่องเที่ยว และอาจนำมาซึ่งความไม่พอใจของนักท่องเที่ยวอันจะส่งผลต่อการตลาดการท่องเที่ยวรวมถึงทำให้เศรษฐกิจลดต่ำลง ดังนั้นการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในทุกๆระดับจึงมีความสำคัญที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยว

ความสำคัญสำหรับการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาอย่างผสมผสานกับทุกส่วนในระบบ ทั้งปัจจัยด้านอุปสงค์และอุปทาน ปัจจัยด้านกายภาพและองค์กร ระบบการท่องเที่ยวนี้จะนำมาซึ่งผลประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ (พลอยศรี โปราณานนท์, 2544)

จากแนวคิดและหลักการข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องอาศัยกระบวนการวางแผน และมีการดำเนินงานเป็นขั้นตอน โดยต้องอาศัยแนวทางการศึกษา

เกี่ยวกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นควบคู่กันไป คือ จะทำอย่างไรในการพัฒนาเพื่อให้ท้องถิ่นสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ ขณะเดียวกันก็ยังคงดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของตนเอง และได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมในปัจจุบันและยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องในอนาคต ทั้งนี้ ยังรวมถึงการพัฒนาและการรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอีกด้านหนึ่งนอกเหนือจากทางสังคมก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ทั้งนี้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ถือเป็น การเปลี่ยนฐานแนวคิดการพัฒนาแบบเดิมมาเป็นการพัฒนาแบบใหม่ที่มีความสำคัญ มีหลักการสำคัญ 6 ประการดังนี้

1. การให้ความสำคัญต่อองค์ประกอบธรรมชาติของพื้นที่ โดยประเมินคุณค่าและความสำคัญของแต่ละองค์ประกอบที่มีต่อสภาพแวดล้อม
2. การพัฒนาต้องให้มีความกลมกลืนสอดคล้องกับลักษณะของพื้นที่และภูมิทัศน์ในธรรมชาติ
3. รักษาไว้ซึ่งความต่อเนื่องของรูปแบบทางธรรมชาติของพื้นที่หลีกเลี่ยงการออกแบบที่แบ่งซอยพื้นที่เป็นแปลงย่อยๆ
4. ส่งเสริมให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ การออกแบบพัฒนาพื้นที่จะต้องเน้นถึงการป้องกันและรักษาท้องถิ่นนั้นๆ
5. การพัฒนาที่ควรพิจารณาเลือกบริเวณที่ผ่านการเปลี่ยนแปลงมาแล้ว ก่อนที่จะเลือกพัฒนาพื้นที่ใหม่ที่ยังคงสภาพธรรมชาติที่สมบูรณ์กว่า
6. เมื่อการดำเนินการก่อสร้างหรือเปลี่ยนแปลงใดๆ ในพื้นที่พัฒนาแล้วเสร็จลง จะต้องมีการซ่อมเสริมและปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายหลังการก่อสร้างให้ใกล้เคียงสภาพธรรมชาติเดิมให้มากที่สุด ทั้งนี้เพื่อรักษาไว้ซึ่งระบบนิเวศวิทยา

นอกจากนี้ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องคำนึงถึงข้อจำกัดด้านสิ่งแวดล้อมหรือความสามารถในการรองรับของสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวของสถานที่ท่องเที่ยวจะต้องคำนึงถึงสองปัจจัยคือ ความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวในการรองรับผลกระทบจากการพัฒนา และการรับรู้หรือความรู้สึกของนักท่องเที่ยวต่อคุณภาพของสิ่งแวดล้อมของสถานที่ท่องเที่ยวทั้งนี้ การวัดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวอาจพิจารณาในสิ่งต่อไปนี้

1. ความสามารถในการรองรับด้านกายภาพ หรือขีดจำกัดของพื้นที่ที่สามารถรองรับได้โดยไม่เกิดผลกระทบด้านกายภาพ
2. ความสามารถในการรองรับด้านจิตวิทยาหรือการรับรู้ หรือจุดต่ำสุดของความสนุกที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถยอมรับได้
3. ความสามารถในการรองรับทางสังคม หรือความอดทนที่ประชาชนในพื้นที่มีต่อนักท่องเที่ยวหรือระดับความหนาแน่นของการใช้พื้นที่ที่นักท่องเที่ยวยอมรับได้

4. ความสามารถในการรองรับทางเศรษฐกิจหรือความสามารถที่จะรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยไม่ทำลายกิจกรรมที่ดีของท้องถิ่น

นอกจากนี้ ชาญ วัชชีภาคและคณะ (2547) ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จากความเสื่อมโทรมของทรัพยากรอันเนื่องมาจากการพัฒนาตามกระแสเศรษฐกิจโลก และวิกฤติเศรษฐกิจในช่วงปี พ.ศ. 2540 เป็นบทเรียนให้ต้องทบทวนการจัดการทรัพยากรกันใหม่ แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยเน้นการพึ่งตนเองจากระดับรากหญ้าได้รับการเสนอให้เป็นตัวแบบของการแก้ปัญหาที่ทั่วโลกรวมทั้งประเทศไทยกำลังเผชิญ สาเหตุสำคัญของการพัฒนาแนวใหม่พอสรุปได้ 3 ประการคือ

1. เป็นการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของวิถีธรรมชาติภายใต้กรอบแนวคิดและขบวนการทางนิเวศ
2. เป็นการพัฒนาที่ส่งเสริมให้ความหลากหลายของทรัพยากร
3. เป็นการพัฒนาที่มีทั้งมิติของการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรเพื่อเป็นประโยชน์ของคน

ปัจจุบันและลูกหลานในอนาคต

จากคุณลักษณะของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนนับว่าเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนรูปแบบหนึ่ง ดังนั้นการวิจัยนี้จึงมุ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน **การท่องเที่ยวโดยชุมชน**

พจนาน สุวนศรี (2546) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคมและ วัฒนธรรมกำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของสิทธิ์ในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน ได้กล่าวเพิ่มเติมถึงหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ว่า เป็นการท่องเที่ยวที่มีลักษณะที่ชุมชนเป็นเจ้าของ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการกำหนดทิศทางของการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งช่วยส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเองและยกระดับคุณภาพชีวิต ก่อให้เกิดความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม คงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรมรวมถึงเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ นอกจากนี้ยังทำให้เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนในท้องถิ่นและมีการกระจายรายได้สู่สาธารณะประโยชน์ของชุมชน

องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืนควรประกอบด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น วิธีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน วัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน ปราชาญ หรือผู้มีความรู้และทักษะในเรื่องต่างๆที่หลากหลาย ทำให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา นอกจากนี้ควรมีการจัดการโดยชุมชน เริ่มจากตั้งกติกากในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยวและสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม และมีกองทุนของชุมชนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวควรสามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีระบบการจัดการที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน และสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในส่วนของ ชาวบ้านและผู้มาเยือน

จากแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มองชุมชนเป็นศูนย์กลางหรือฐานเพื่อเป็นการกำหนดทิศทางแผนงาน แผนปฏิบัติการของตนเองโดยดำเนินการพร้อมกันทั้งด้าน การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวมและเกี่ยวข้องกับกลุ่มต่างๆอย่างมากมาย ซึ่งในการพัฒนา การท่องเที่ยวที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียุทธศาสตร์ร่วมกันดังนี้

1. การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนได้มีการพิจารณาวิเคราะห์สภาพปัญหา ผลกระทบการ ท่องเที่ยวอย่างรอบด้านแล้ว ชุมชนร่วมตัดสินใจลงมติที่จะดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควร
2. สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมทั้งการคิดร่วม วางแผนร่วม ทำกิจกรรมร่วม ติดตามร่วม ประเมินผลร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกันและรับประโยชน์ร่วมกัน
3. ชุมชนต้องการรวมตัวเป็นกลุ่ม เป็นชมรม เป็นองค์กร หรือจะเป็นองค์กรชุมชนเดิมที่มีอยู่แล้ว เช่น องค์กรบริการส่วนตำบล (อบต.) ก็ได้ เพื่อเป็นกลไกที่ทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมดในระดับหนึ่ง และดำเนินการด้านการกำหนดทิศทาง นโยบายการบริหาร การจัดการ การประสานงาน เพื่อก่อให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชน
4. รูปแบบ เนื้อหา กิจกรรม ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องคำนึงถึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกัน มีความเป็นธรรม และไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจการเมือง สังคม และวัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์และลดผลกระทบในเชิงลบที่เกิดขึ้น
5. มีกฎกติกาที่เห็นชอบร่วมกันจากชุมชนสำหรับการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจนและสามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามกติกาที่วางไว้
6. ชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวโดยสมาชิกในชุมชน ชาวบ้านทั่วไปและนักท่องเที่ยวที่ควรจะมีการเรียนรู้ระหว่างกันและกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อที่จะได้ก่อให้เกิดการพัฒนาตลอดจนกระบวนการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ถูกต้องเหมาะสม และมีความชัดเจน
7. การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะต้องมีมาตรฐานที่มาจากข้อตกลงร่วมกันภายในชุมชนอีกด้วย เช่น ความสะอาด ความปลอดภัย การกระจายรายได้ที่เป็นธรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จนพิจารณาร่วมกันถึงขีดความสามารถในการรองรับ
8. รายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวมีส่วนในการพัฒนาชุมชนและรักษาสิ่งแวดล้อม
9. การท่องเที่ยวจะไม่ใช่อำชีพหลักของชุมชน โดยที่ชุมชนต้องดำรงอาชีพหลักของตนไว้ได้ทั้งนี้ หากอาชีพของชุมชนเปลี่ยนเป็นการจัดการท่องเที่ยวจะเป็นการทำลายวิถีชีวิตและจิตวิญญาณดั้งเดิมของชุมชนอย่างชัดเจน

10. องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นได้ และพร้อมจะหยุดเมื่อเกินความสามารถในการจัดการ

นอกจากนี้ สินธุ์ สโรบล อุดร วงศ์ทับทิม และสุภาวณี ทรงพรวาณิชย์ (2545) ยังได้กล่าวเสริมอีกว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตอบสนองความต้องการของชุมชนโดยคำนึงถึงความยั่งยืนในเรื่องสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ไม่ใช่เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของการท่องเที่ยวเท่านั้น ซึ่งความแตกต่างที่ชัดเจนก็คือ ชุมชนอยู่ในบทบาทของเจ้าของกิจกรรมการท่องเที่ยวไม่ใช่เป็นเพียงผู้ให้ความร่วมมือ ดังนั้นการท่องเที่ยวโดยชุมชนก็คือ การท่องเที่ยวในหมู่บ้านที่มีการจัดการท่องเที่ยวอยู่แล้วและหมู่บ้านที่จัดการท่องเที่ยวนั้นต้องมีการเตรียมการและวางแผนเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยที่ชุมชนเป็นผู้ได้ประโยชน์อย่างแท้จริงทางด้านเศรษฐกิจ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นจะเน้นให้ความสำคัญกับการมีชุมชนเป็นศูนย์กลาง

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคมและ วัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของสิทธิ์มีส่วนร่วมในการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน ซึ่งชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว ในการนำเอาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นปัจจัยหรือต้นทุนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนไปถึงคนรุ่นลูกหลาน พร้อมกันนี้มีการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชน ให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวและเป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินการตั้งแต่คิดวางแผนดำเนินการ การตัดสินใจดำเนินกิจกรรมต่างๆการประเมินผลโครงการและการรับผลประโยชน์โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ

สิ่งเหล่านี้หากมองในแง่ความพร้อมของชุมชนและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในมิติของชุมชนแล้วการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นไปได้ด้วยดีนั้นจำเป็นต้องพิจารณา จากมิตินอกชุมชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ได้แก่ ธุรกิจการค้าตลาด นโยบายรัฐที่เข้ามาสนับสนุน และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ประการสำคัญที่สุดก็คือการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นด้วย ในลำดับต่อไปจะกล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน

โคเฮน และ อัปฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1977) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมหมายถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าจะเป็นการตัดสินใจแต่เพียงอย่างเดียว ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับการดำเนินงานด้วยและการตัดสินใจยังเกี่ยวข้องกับช่องประชาชนในเรื่องของผลประโยชน์ การประเมินผล ในกิจกรรมการพัฒนาด้วย นอกจากนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเป็นการเปิดโอกาสให้แก่สมาชิกของชุมชนท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมกันในการเข้าร่วมรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว โดยถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามาร่วมในฐานะเจ้าหน้าที่หรือพนักงาน มีการเรียนรู้ร่วมกัน และเข้า

ร่วมประชุมตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ต้องฝึกฟังความคิดเห็น ปัญหา และความต้องการของชุมชนท้องถิ่นด้วย เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาท กำกับดูแล ควบคุมการท่องเที่ยวให้มากขึ้น อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดความรัก ความหวงแหน และสร้างจิตสำนึกในการดูแลปกป้องรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน

นำชัย ทนุผล (2542) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่สมาชิกของชุมชนมีการกระทำออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ในการที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม และการดำเนินการร่วมกัน ในการเพิ่มอำนาจการต่อรองทางการเมืองและเศรษฐกิจ เพื่อปรับปรุงสภาพทางสังคมในชุมชน หรือเป็นกระบวนการที่ประชาชนมีส่วนร่วมมีร่วมใจในการระบุปัญหาที่ตนประสบอยู่และร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมนั้นให้ลุล่วงไปเพื่อประโยชน์ของชุมชน และช่วยสร้างความรู้สึกรับผิดชอบและความเป็นเจ้าของให้เกิดกับประชาชน ทำให้การดำเนินโครงการต่างๆที่วางไว้ดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางได้

แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการระบุปัญหา ขั้นนี้เป็นขั้นที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าประชาชนไม่มีบทบาทในการระบุปัญหาและความต้องการแล้ว ถือเป็นการมีส่วนร่วมระดับการตัดสินใจ (Decision Making Level) ชุมชนท้องถิ่นควรมีโอกาสเข้าร่วมตัดสินใจ ก่อนเริ่มการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตน โดยชุมชนควรได้รับข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชน ถ้ามีการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในชุมชนควรมีการประชุมแล้วลงความเห็นร่วมกันในการตัดสินใจว่าควรหรือไม่ ควรพัฒนาการท่องเที่ยว และถ้าจะพัฒนาควรพัฒนาไปในลักษณะใด (พยอม ธรรมบุตร, 2549)

2. การมีส่วนร่วมระดับการวางแผน (Planning Level) ชุมชนควรร่วมกันวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน เพราะชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากร มีหน้าที่ดูแลรักษาทรัพยากร การร่วมวางแผนคือการร่วมรับผิดชอบในบทบาทและหน้าที่ต่างๆ ของการพัฒนา (พยอม ธรรมบุตร, 2549) การที่ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแรงร่วมใจในการตัดสินใจหาแนวทางแก้ไขปัญหาและดำเนินกิจกรรมนี้ จะมีผลทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และนำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจกันดำเนินกิจกรรมที่วางไว้

3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว(Implementation Level) การลงทุนและปฏิบัติงาน เช่น ควรเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม ด้านการท่องเที่ยว เช่น ที่พักแรม โฮมสเตย์ ร้านอาหารท้องถิ่น ร้านขายสินค้า OTOP บริการนำเที่ยว บริการเช่ารถ ดำน้ำและการเดินป่า (พยอม ธรรมบุตร, 2549) เมื่อประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมแล้ว ผลที่ตามมาก็คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมที่วางไว้ จากนั้นแล้วนักพัฒนาควรกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนในรูปของทรัพยากรธรรมชาติที่ประชาชนในชุมชนที่อยู่ตามกำลังความสามารถของประชาชน แทนที่จะใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยภายนอกของชุมชนเสียทั้งหมด การดำเนินกิจกรรมร่วมกันนั้นจะเป็นการเสริมสร้างให้ประชาชนรู้จักการทำงานร่วมกัน

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน (Evaluation Level) ชุมชนควรประเมินผลของการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน (พยอม ธรรมบุตร, 2549) การมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นนี้จะทำให้ประชาชนได้มีการประเมินว่า ผลงานที่ตัวเองดำเนินไปนั้น ได้รับผลดีหรือได้รับผลประโยชน์มากน้อยเพียงไร ซึ่งจะนำไปใช้วางแผนแนวทางแก้ไขในโอกาสต่อไป

การมีส่วนร่วมของชุมชนในทั้ง 4 ระดับดังกล่าว ทำให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและสร้างความเป็นเจ้าของ (Ownership) ของธุรกิจชุมชนทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และเป็นชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป

รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น

เป็นแนวคิดของการกระจายอำนาจจากส่วนกลางลงมาสู่ท้องถิ่น หรือเป็นความพยายามที่จะให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจากส่วนล่างขึ้นสู่ส่วนบน ทั้งนี้เพราะชุมชนท้องถิ่นคือผู้รู้ปัญหาและความต้องการของตนเองดีกว่าผู้อื่น หลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นอยู่ที่ความรู้และความต้องการของชุมชนท้องถิ่น โดยกระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อได้มีการเรียนรู้ร่วมกันและตัดสินใจร่วมกันจึงมีรูปแบบของการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น อยู่หลายรูปแบบ แต่ที่นิยม มีอยู่ 3 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 การชักชวนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน รูปแบบนี้รัฐบาลจะเป็นผู้วางแผนนโยบายและวางแผนโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดทำโครงการท่องเที่ยวเลย แต่จะถูกชักชวนจากรัฐบาลให้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

รูปแบบที่ 2 การให้องค์กรชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการเจรจาต่อรองสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งรูปแบบนี้รัฐบาลและตัวแทนขององค์กรชุมชนท้องถิ่นจะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แม้ว่าในความเป็นจริงการริเริ่มโครงการท่องเที่ยวจะมาจากรัฐบาลกลางก็ตาม แต่องค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถเข้าร่วมตัดสินใจและเจรจาต่อรองผลประโยชน์กับรัฐบาลได้ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นให้มากที่สุดซึ่งผลสุดท้ายของการเจรจาต่อรองนั้นรัฐบาลมักจะเป็นผู้ยอมอ่อนผ่อนตามเสียงขององค์กรชุมชนท้องถิ่น เพื่อมิให้เกิดการขัดแย้งกับชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบนี้องค์กรชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีศักยภาพสูงและมีความตื่นตัวในการรักษาผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นตนเองให้มากที่สุด

รูปแบบที่ 3 การให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนด้วยตนเองซึ่งรูปแบบนี้ชุมชนท้องถิ่นจะเป็นผู้จัดการควบคุมและวางแผนพัฒนาการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้วยตนเองอย่างสิ้นเชิง นับเป็นรูปแบบของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่พึ่งตนเองอย่างแท้จริง โดยไม่อาศัยความคิดริเริ่มและชักจูงจากบุคคลภายนอกหรือรัฐบาลเลย ประชาชนหรือองค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ตลอดจนการติดตามประเมินผลสำเร็จ

ของโครงการท่องเที่ยวด้วยตนเอง รูปแบบนี้เป็นการเปิดโอกาสอย่างเต็มที่แก่ชุมชนท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์ แต่ชุมชนท้องถิ่นต้องมีความพร้อมและมีประสิทธิภาพ

วิธีการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น

เป็นวิธีการสร้างโอกาสให้แก่ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม วิธีการให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสามารถกระทำได้หลายวิธีดังต่อไปนี้ คือ

วิธีการที่ 1 การร่วมประชุมในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นวิธีการร่วมแก้ปัญหาของการพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชุมชนท้องถิ่น เพื่อจะสอบถามความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเกี่ยวกับเรื่องการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วิธีการที่ 2 การให้คำปรึกษาในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นวิธีการให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริหารโครงการท่องเที่ยว เพื่อความมั่นใจว่ามีเสียงของชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้และร่วมในการตัดสินใจพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วิธีการที่ 3 การสำรวจความคิดเห็นในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นวิธีการสำรวจความคิดเห็นของชุมชนท้องถิ่น โดยให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นมีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วิธีการที่ 4 การประสานงานร่วมกันในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นวิธีการให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมตั้งแต่การคัดเลือกตัวแทนกลุ่มไปร่วมงานบริหารจัดการหรือร่วมในคณะกรรมการที่ปรึกษาในฝ่ายประชาชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วิธีการที่ 5 การไต่สวนสาธารณะในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นวิธีการไต่สวนข้อมูลจากชุมชนท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น ก่อนที่รัฐบาลจะตัดสินใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วิธีการที่ 6 การออกเสียงประชามติโดยตรงในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการตอบคำถามของรัฐบาลโดยให้ประชาชนทุกคนในชุมชนท้องถิ่นออกความคิดเห็นโดยตรงต่อรัฐบาล และให้ทุกคนเป็นผู้ตัดสินใจแทนรัฐบาลในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น

เป็นการให้โอกาสแก่สมาชิกของชุมชนท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมกันในการเข้าร่วมรับผลประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะเจ้าหน้าที่หรือนักวางแผน มีการเรียนรู้ร่วมกันและเข้าร่วมประชุมตัดสินใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวในขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ต้องฝึกฟังความคิดเห็น ปัญหา และความต้องการของชุมชนท้องถิ่นด้วย เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทในการวางแผนกำกับดูแล ควบคุมการท่องเที่ยวให้มากขึ้น อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่น

เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของเกิดความรักความห่วงแหน และสร้างจิตสำนึกในการดูแลปกป้องรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน จึงต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทุกขั้นตอน ดังต่อไปนี้คือ

ขั้นตอนที่ 1 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการศึกษาค้นหาปัญหาทางการท่องเที่ยวและสาเหตุแห่งปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่น รวมถึงตลอดถึงความต้องการของชุมชนท้องถิ่นด้วย

ขั้นตอนที่ 2 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตั้งแต่ร่วมกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อให้ได้แผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สามารถแก้ไขปัญหาหรือลดปัญหาของชุมชนท้องถิ่นและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว พร้อมทั้งตอบสนองความต้องการของชุมชนท้องถิ่นได้ด้วย

ขั้นตอนที่ 3 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 4 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวตามขีดความสามารถของตนเองหรืออาจร่วมลงทุนในรูปสหกรณ์ได้

ขั้นตอนที่ 5 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามแผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจนบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ พร้อมทั้งมีส่วนร่วมในการปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ขั้นตอนที่ 6 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตาม ประเมินผลแผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ได้ร่วมกันจัดทำขึ้น

คณะอนุกรรมการโครงการจัดทำแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาเฉพาะกลุ่มพื้นที่ท่องเที่ยวกลุ่มภาคเหนือ (เชียงใหม่ ลำพูน และเชียงราย) (2550) โดยให้ความหมายของคำว่า *การบริหารแบบมีส่วนร่วม* หมายความว่า การที่บุคคลในองค์กรหรือต่างองค์กรได้ร่วมกันเพื่อจัดการงานให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมมือกันอย่างมีประสิทธิภาพและสำเร็จ ทั้งนี้การมีส่วนร่วมนั้นๆจะอยู่ในขั้นตอนใดๆก็ตามโดยขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ ข้อจำกัดขององค์กรในแต่ละกระบวนการของการดำเนินการบริหารเป็นเกณฑ์

แนวทางการสร้างและสนับสนุนการมีส่วนร่วม

การบริหารงานของชุมชนนั้น มีรูปแบบอยู่หลายสถานะสิ่งที่จะส่งผลต่อการเกิดบรรยากาศเพื่อทุกคนและยังจะนำไปสู่ความสำเร็จของเป้าหมายที่ต้องการนั้น มีความจำเป็นในทิศทางของการสร้างและสนับสนุนคือ

การพัฒนาความรู้สึกรับผิดชอบ ซึ่งเป็นการที่บุคคลในฐานะต่างๆ ต้องก่อความรู้สึกรับผิดชอบสร้างแรงกระตุ้นต่อบุคคลอื่นๆ ให้มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ บนพื้นฐานแห่งความที่บุคคลมีความมั่นใจว่าเหตุและผลทางความคิดจะได้รับการสนับสนุน

การริเริ่มลักษณะแห่งพฤติกรรมบุคคล เป็นข้อคิดแห่งการสร้างรูปลักษณ์ถึงการแสดงออกของบุคคล ลดและขจัดปมความคิดแย้งและความกลัวจากพฤติกรรมบุคคลให้ลดน้อย สร้างความกล้าต่อการแสดงออก

การเปิดโอกาสเพื่อการแลกเปลี่ยน ย่อมเป็นผลดีต่อกลุ่มได้ในระดับกระทำ เพราะโอกาสเพื่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นใดๆ หรือประสบการณ์มักถูกปิดกั้นด้วยคำสั่งหรือความคิดเบี่ยงเบน การเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แลกเปลี่ยนย่อมส่งผลต่อเหตุและผลในการพัฒนาความคิดต่างๆ ได้

การสนับสนุนแนวคิดที่สามารถเป็นแบบอย่างได้ ซึ่งการสนับสนุนแนวคิดเหล่านั้นสามารถดำเนินการในทิศทางของงบประมาณหรืออื่นใด เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดผลแห่งการสร้างสถานะบุคคลให้ไว้วางใจองค์กรให้ความร่วมมือต่อองค์กรได้มาก

สถานการณ์เพื่อการบริหารหรือจัดการ ผู้บริหารต้องคำนึงถึงสถานการณ์ในการจัดการงานด้วยเสมอ เพื่อผลสูงสุด การเลือกแบบการบริหารใดๆย่อมส่งผลต่อการมีส่วนร่วมได้ ปัจจุบันการบริหารส่วนใหญ่มุ่งแบบการมีส่วนร่วมเพราะเป็นการเปิดโอกาสแห่งบรรยากาศการริเริ่มสร้างสรรค์

การมองหาความคิดเฉพาะในส่วนที่ดี เป็นมุมมองของการบริหารที่ต้องการผลสัมฤทธิ์ว่าเมื่อบุคคลใดเสนอแนวคิดเพื่องานแล้วควรได้เห็นความเหมาะสมและทิศทางการเสนอของบุคคลอื่นๆ ด้วยดี มิใช่มุ่งแนวทางเพื่อความขัดแย้งหรือสร้างฐานการไม่ยอมรับให้เกิดขึ้น

จงใจให้เกิดการสร้างกระบวนการความคิดให้เกิดในทุกกลุ่มงาน การสร้างแรงจูงใจย่อมเป็นผลต่อบุคคลที่ก้าวมาสู่การต้องการมีส่วนร่วมเสมอหากผลตอบแทนเหล่านี้คุณค่าและประโยชน์ต่อตน ทั้งนี้ยื้อขึ้นกับปฏิกิริยาของบุคคลโดยรวมขององค์กรด้วยว่าจะทำให้ได้เพียงใด

จากแนวความคิดดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า การบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมโดยให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม ใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีระบบ ระเบียบ และแบบแผน ซึ่งหากมีการจัดการและการบริหารที่ดี ก็จะสามารถใช้พื้นที่ ที่เป็นทรัพยากรนั้นได้โดยไม่ได้ทำให้มันเสื่อมโทรมลง การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจึงจำเป็นต้องมีการวางนโยบายที่ชัดเจนและมีความสอดคล้องกับความคิดเห็นและเหตุผลของคนในท้องถิ่นเพื่อจะได้ให้การส่งเสริมในระดับชาติ นโยบายควรเจาะจงลงไปในแต่ละด้านโดยพิจารณาปัจจัยที่สำคัญพื้นฐานของชุมชน ถ้าเป็นไปได้ก็ควรที่จะให้มีการแข่งขันเพื่อเพิ่มจุดเด่นในตลาด การสร้างแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อม ให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนตลอดไป การตอบสนองนั้นต้องไม่มีการกีดกัน ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ด้วย

รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิมลสิริ เหมทานนท์(2546) ได้ทำการศึกษาการ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาชุมชนย่านบางลำพู มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย คือศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนย่านบางลำพู รวมทั้งปัจจัย ปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษามี 30 ราย ใช้

วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกจากผู้รู้ในท้องถิ่น การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและการศึกษาจากรายงานเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า การรับรู้นโยบายการท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร การรับรู้เรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ความต้องการรักษาวิถีชีวิตเดิมความต้องการรักษาโบราณสถานและระดับการรักษาผลประโยชน์ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้นโยบายการท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในระดับสูง มีการรับรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในระดับปานกลาง มีความต้องการรักษาวิถีชีวิตเดิมในระดับสูง มีความต้องการรักษาโบราณสถานในระดับสูงและระดับการรักษาผลประโยชน์ที่สูง จะมีส่วนในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนบางลำพู

เพียงกานต์ นามวงศ์ (2549) ได้ทำการศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ชุมชนไหลหิน ตำบลไหลหิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง พบว่าผลการวิจัยเกี่ยวกับสถานภาพปัจจุบันของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพบว่าชุมชนไหลหินมีสถานภาพที่สามารถจะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบ 3 ด้าน ซึ่งได้แก่ ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านการเข้าถึงหมู่บ้าน และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งชุมชนไหลหินมีสถานภาพที่จะสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อสร้างรายได้ ให้แก่ชุมชนและเพื่อเพิ่มศักยภาพในการท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักรวมถึงส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จัก รักและหวงแหนทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป

ส่วนผลการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตามองค์ประกอบการมีส่วนร่วม ได้แก่ องค์ประกอบด้านการจัดการพื้นที่ องค์ประกอบด้านการจัดการองค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ และองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม พบว่าแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนไหลหิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ที่คนในชุมชนจะร่วมมือ ร่วมใจผลักดันการท่องเที่ยวของชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนต่อไป เพื่อสร้างอาชีพและสร้างรายได้ แก่ชุมชนในท้องถิ่น รวมถึงการมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษา ดูแลชุมชนให้เป็นไปตามระบบการจัดการที่ดีอีกด้วย

วิไลลักษณ์ รัตนเพียรธัมมะ (2550) ได้ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน : ศึกษากรณี ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ชุมชนอัมพวาได้มีการฟื้นฟูการท่องเที่ยวให้กลับมาอีกครั้งในปี พ.ศ. 2547 ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มากโดยเฉพาะการท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา ที่มีนักท่องเที่ยวทั้งจากกรุงเทพมหานครและบริเวณใกล้เคียงให้ความสนใจ ส่งผลให้ชุมชนมีการปรับตัวเรื่องรองรับการท่องเที่ยว มีอาชีพใหม่ๆ เกิดขึ้น มีการฟื้นฟู และรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม มีการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตจากการผลิตเพื่อยังชีพมาสู่การผลิตเพื่อการค้าและกำไรมากขึ้น และส่งผลต่อการขาดความช่วยเหลือและนำไปสู่ความขัดแย้งในชุมชน แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวจึงควรจัดให้เป็นระบบโดยใช้หลักการประชุมร่วมกันเชิงพหุภาคี เพื่อให้ทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน

สิรินทิพย์ พันธุ์ฆมาพ (2552) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม พบว่า การพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคามยังไม่มีระบบการบริหารจัดการที่เป็นแนวทางชัดเจน เนื่องจากยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐบาลอย่างเป็นทางการและขาดงบประมาณในการจัดการ ส่วนใหญ่เป็นการบริหารจัดการเองภายในกลุ่มกันเอง ชุมชนและกลุ่มยังไม่มีความรู้เรื่องการจัดการท่องเที่ยว ไม่มีหน่วยงานของรัฐเข้ามาดูแลหรือจัดการอบรมให้ ควรมีการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ควรร่วมมือกันวางแผนหารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ ๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้จะต้องรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมเอาไว้แล้ว ยังควรพัฒนาทักษะการสื่อสารด้วยภาษาสากลเพื่อความเข้าใจอันดีต่อกัน แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งควรพัฒนาความสะอาดของอาคารสถานที่ ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวขณะอยู่ในสถานที่ท่องเที่ยว ความสะอาดด้านสาธารณสุขปโภคขั้นพื้นฐาน และจะต้องช่วยกันดูแลรักษาสภาพภูมิทัศน์หรือระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความยั่งยืน

กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย (2554) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดลำปาง มุ่งศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวและประชาชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน รวมถึงนโยบายการจัดการท่องเที่ยวของหน่วยงานภาครัฐและความคิดเห็นของผู้นำชุมชนในจังหวัดลำปาง เพื่อใช้ประกอบเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่านักท่องเที่ยวผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความต้องการด้านองค์ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนี้ ความสามารถในการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก โปรแกรมการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวและบริการเสริมในระดับมาก และประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้ความสำคัญต่อแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดลำปางในระดับมากและมีความต้องการมีส่วนร่วมในการวางแผน การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนและสภาพทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่าควรมีการวางแผนพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวชุมชน

จากการวิจัยเสนอเป็นแนวทางการพัฒนาดังนี้ 1.ทางจังหวัดควรพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมโดยนำเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวมาจัดการในเชิงเศรษฐกิจเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยว 2.สร้างความร่วมมือทางการท่องเที่ยวชุมชนระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชน 3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนและสร้างองค์ความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวให้กับชุมชน 4.ควรมีการส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนโดยการใช้รถม้าและจักรยาน 5.สร้างศูนย์การเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวชุมชน

ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดลำปาง

ลำปาง เป็นจังหวัดในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย มีชื่อเรียกหลายชื่อ เช่น ศรีดอนชัย ลัมพะกัมปะนคร เขลางค์นคร กุกกุณคร (นครไก่) เป็นต้น สัญลักษณ์ของจังหวัด คือ ไก่ขาวในมณฑป มีเนื้อที่ทั้งหมด 12,534 ตารางกิโลเมตร ภูมิประเทศเป็นที่ดอนและป่าเขา ตอนเหนือเป็นที่ราบแล้วค่อยๆ ลาดต่ำลง

มา ทางใต้เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำวัง เทือกเขาสำคัญคือ เทือกเขาผีปันน้ำ ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำวัง และ เทือกเขาขุนตาล ซึ่งกั้นเขตแดนระหว่างลำปาง-ลำพูนมีอุโมงค์ให้รถไฟลอดผ่านเป็นระยะทาง 1 กิโลเมตรเศษ

อาณาเขตและการปกครอง

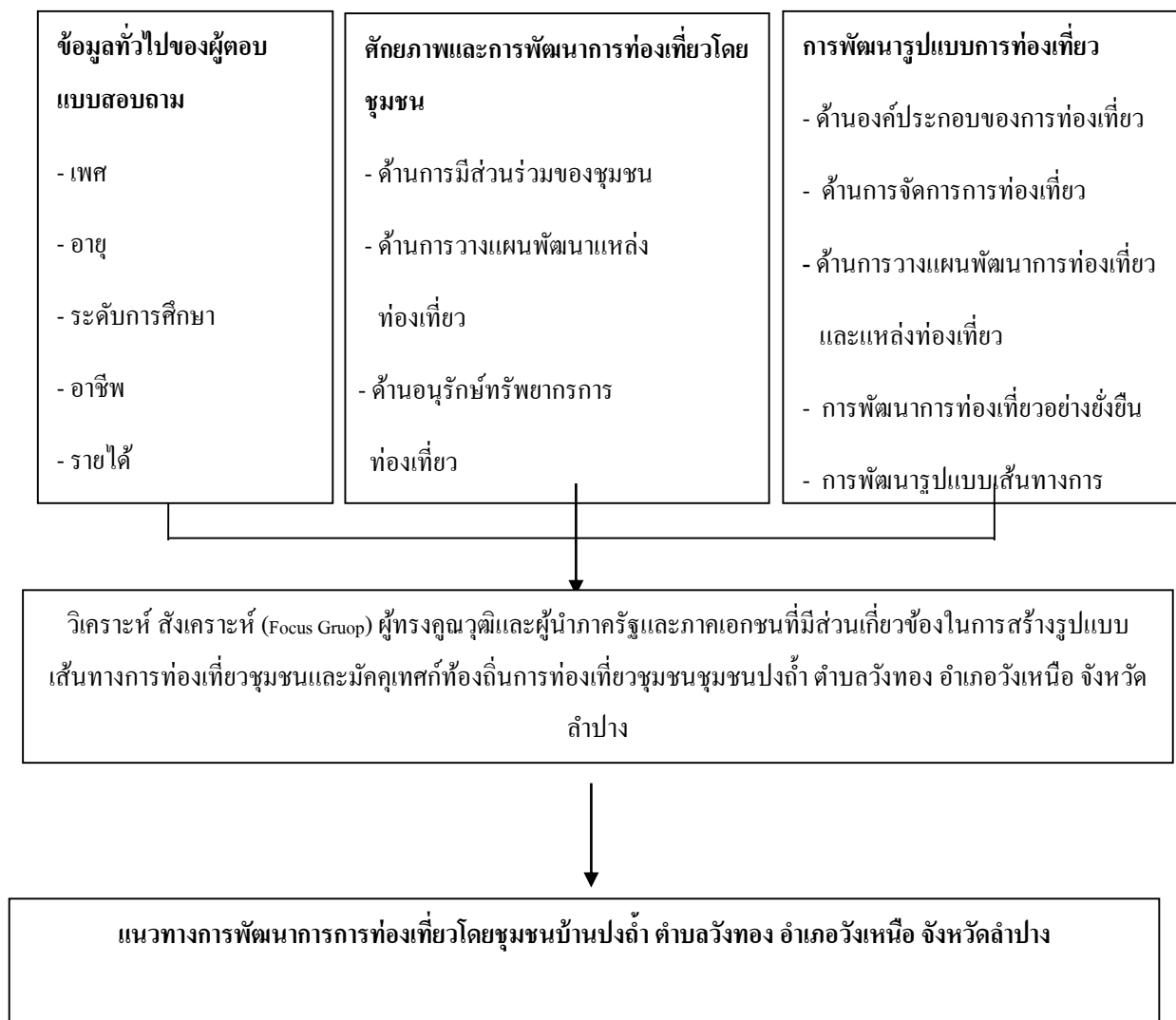
- ทิศเหนือ ติดต่อเชียงรายและพะเยา
- ทิศใต้ ติดต่อสุโขทัย และตาก
- ทิศตะวันออก ติดต่อแพร่
- ทิศตะวันตก ติดต่อเชียงใหม่ และลำพูน

จังหวัดลำปางแบ่งเขตการปกครองเป็น 13 อำเภอ 100 ตำบล 929 หมู่บ้าน 101 ชุมชน (เฉพาะชุมชนในเขตเทศบาลนครลำปาง และเทศบาลเมืองเขลางค์นคร) 1 องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 เทศบาลนคร 1 เทศบาลเมือง 37 เทศบาลตำบล 64 องค์การบริหารส่วนตำบล

จากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สาลินี ทิพย์เพ็ง (2555) ศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษาชุมชนวิถีพุทธคลองแดนอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร สัมภาษณ์บุคคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามายังแหล่งท่องเที่ยว โดยการใช้แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) 5 ระดับ และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ตามขอบเขตด้านเนื้อหา เสนอผลการศึกษาดังวิธีพรรณนาวิเคราะห์ นำเสนอในรูปแบบตาราง พบว่าชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ และมีแผนการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยตระหนักถึงความเป็นเอกลักษณ์ของศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชน ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนอนุรักษ์ และการจัดการการท่องเที่ยว มีกฎของชุมชนตามพันธสัญญาชุมชน รวมทั้งกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์ต้องให้ผลตอบแทนแก่ชุมชน มีการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงสุนทรียภาพ สังคม วัฒนธรรม และวัสดุที่ใช้ต้องสามารถคงเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมในท้องถิ่น รวมทั้งมีและการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวเพื่อเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวกับชุมชนอื่น ๆ (อ้างอิงรายงานการวิจัย การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนวิถีพุทธ คลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย สงขลา)

ศรันย์ จันทระเจริญ(2552)ศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวในจังหวัดสงขลา การศึกษาใช้การรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวโดยใช้แบบสอบถามประมาณ 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหาเสนอโดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนาและตาราง ผลการศึกษาพบว่าชุมชนมีการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เน้นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชุมชนมีความตั้งใจที่จะเผยแพร่วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์และวิถีชีวิตของชุมชนและส่งเสริมให้ชุมชนเป็นแหล่งความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมภาคใต้และวิถีชุมชน ชุมชนต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโดยขอให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีตัวแทนชุมชนส่งความคิดในการประชุมและการประชุมควรดำเนินการอย่างสม่ำเสมอเพื่อแลกเปลี่ยนและหารือเกี่ยวกับความคิด นอกจากนี้ชุมชนต้องการให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นที่ปรึกษาเพื่อจัดการการท่องเที่ยวในทิศทางเดียวกัน แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาการท่องเที่ยวควรเน้นไปที่รูปแบบของการอนุรักษ์การกำหนดกฎและข้อบังคับและให้สัญญาณข้อมูลในแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้โปรโมชั่น การประชาสัมพันธ์และกิจกรรมเทศกาลจะส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนตลอดจนการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวโดยเชื่อมโยง 3 ชุมชนเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ความสนใจ คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของชุมชนการพัฒนา (อ้างอิงรายงานการวิจัยสถานภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวจังหวัดสงขลา) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยสงขลา

รวีวรรณ พวงสอน (2555) ศึกษาศักยภาพด้านที่พักโฮมสเตย์เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวตามมาตรฐานสากล ซึ่งเครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ชุด ชุดที่ 1 ความคิดเห็นของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองคลองแหที่มีด้านต่อที่พักโฮมสเตย์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวตามมาตรฐานสากล ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 394 คน แบบสอบถาม ชุดที่ 2 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในเขตเทศบาลเมืองคลองแหที่มีต่อด้านที่พัก โฮมสเตย์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวตามมาตรฐานสากล ใช้วิธีการเลือกแบบบังเอิญ ซึ่งไม่สามารถทราบจำนวนของนักท่องเที่ยวได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 300 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (อ้างอิงรายงานการวิจัย ศึกษาศักยภาพด้านที่พักโฮมสเตย์เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวตามมาตรฐานสากล)

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงานวิจัย

3.1 แผนการดำเนินงาน ขอบเขต และวิธีการศึกษา

3.1.1 แผนการดำเนินงาน

ในการศึกษาเรื่อง หาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านปงกล้า อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง มีขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลเบื้องต้น
2. สร้างแบบสอบถาม
3. เก็บรวบรวมข้อมูล
4. วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล
5. จัดทำและนำเสนอรายงาน

3.1.2 ขอบเขตการศึกษา

-ขอบเขตเนื้อหา

เนื้อหาในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย หาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านปงกล้า ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

-ขอบเขตประชากร

กลุ่มประชากรเป้าหมายที่กำหนดในการศึกษาประกอบด้วยบุคคล 2 กลุ่ม ดังนี้

- ผู้นำชุมชน, คนในชุมชนบ้านปงกล้า ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง จำนวน 784 คน

- นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชุมชนบ้านปงกล้า ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง จำนวน 30 คน

-ขนาดตัวอย่างและวิธีการคัดเลือกตัวอย่าง

ในการศึกษาครั้งนี้ กำหนดกลุ่มตัวอย่างประชากรที่ต้องการศึกษา ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปงกล้า ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

- จำนวนผู้นำชุมชนและคนในชุมชน 784 คน โดยการสุ่มอย่างเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) หรือการเรียกว่าการสุ่มแบบพิชราณา (Judgment Sampling) เป็นกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ดุลพินิจ

ของผู้วิจัยในการกำหนดสมาชิกของประชากร ที่จะมาเป็นสมาชิกในกลุ่มตัวอย่างโดยผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่าง เฉพาะเจาะจงผู้นำชุมชนและคนในชุมชน เป็นจำนวนทั้งหมด 15 คน

- จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยว 20 คน ในการเก็บข้อมูลผู้วิจัยทำการคำนวณโดยใช้ กลุ่มตัวอย่างตามวิธีของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane 1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และกำหนด ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 0.05 มีสูตร ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ n แทน ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N แทน ขนาดของประชากร

e แทน ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มที่ยอมรับได้

$$\text{แทนค่าในสูตร } n = \frac{840}{1 + 804(0.05)^2}$$

$$= 400 \text{ คน}$$

3.2 วิธีการศึกษา

- ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) ข้อมูลในส่วนนี้ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมจากกลุ่มประชากรตัวอย่างโดยตรง โดยการใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถาม แบบสำรวจและแบบการสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือสำคัญในการเก็บข้อมูล ดังกล่าว

1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ วัตถุประสงค์ในการ เดินทาง เหตุจูงใจ ข้อมูลความคิดเห็นอื่นๆ

1.2 ด้านที่ 1 ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.3 ด้านที่ 2 ด้านการอนุรักษ์และการส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน

1.4 ด้านที่ 3 ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

1.5 ด้านที่ 4 ด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือผู้วิจัยไม่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชากรตัวอย่างโดยตรง แต่เก็บรวบรวมจากแหล่งอื่นๆ เช่น เอกสาร หนังสือ บทความงานวิจัย รวบรวมข้อมูลจากเอกสารวิชาการที่มี มาเก็บรวบรวมไว้แล้ว รวมไปถึงการค้นหาข้อมูลจากเว็บไซต์ เป็นต้น

-เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1. แบบสอบถามสำหรับนักท่องเที่ยว เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปางงั่ว โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ คุณลักษณะส่วนบุคคล จำนวน 5 ข้อ ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check-list)

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปางงั่วและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว จำนวน 5 หัวข้อหลัก ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) และมีคำถามปลายเปิด (pen Ended) เป็นข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ สำหรับมาตราส่วนประมาณค่า มีเกณฑ์ในการกำหนดค่าน้ำหนักของการประเมินเป็น 5 ระดับตามวิธีของลิเคิร์ต (likert, 2017) ดังนี้

ระดับความคิดเห็น	ค่าน้ำหนักคะแนนของตัวเลือกตอบ
ดีมาก	กำหนดให้ค่าเท่ากับ 5 คะแนน
ดี	กำหนดให้ค่าเท่ากับ 4 คะแนน
ปานกลาง	กำหนดให้ค่าเท่ากับ 3 คะแนน
พอใช้	กำหนดให้ค่าเท่ากับ 2 คะแนน
ปรับปรุง	กำหนดให้ค่าเท่ากับ 1 คะแนน

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามแนวทางการจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปางงั่ว ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ที่ได้จับกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวและประชาชน ผู้ศึกษาได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. นำข้อมูลที่ได้รับจากแบบสอบถามทั้ง 3 ตอน นำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ดำเนินการโดยนำแบบสอบถามมาตรวจสอบความสมบูรณ์ หลังจากนั้นทำการลงรหัสข้อมูลที่แปลงรหัสคอมพิวเตอร์นำมาประมวลผลทางสถิติ จากนั้นนำผลที่ได้ไปวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ร้อยละ ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วม

2. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพดำเนินการโดยวิเคราะห์เนื้อหาจากข้อมูลด้วยตัวเอง

บทที่ 4

ผลการสัมภาษณ์

ผลการวิเคราะห์การสัมภาษณ์การศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านปงถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง จำนวน 12 คน โดยผู้วิจัยนำข้อมูลจากเครื่องบันทึกเสียงมาเปิดฟังเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลสัมภาษณ์ได้ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านที่สอดคล้องกันดังนี้

ด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ควรพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีจุดเด่นและความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเพื่อดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมายังพื้นที่การท่องเที่ยวชุมชน ปงถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ส่วนใหญ่มาจากทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมแต่ต้องไม่ทำลายธรรมชาติและชุมชนยังขาดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านธรรมชาติโดยวางแผนการตลาดการทำลายธรรมชาติในระยะยาวและต่อเนื่อง เนื่องจากพื้นที่ทางธรรมชาติส่วนใหญ่จะเกิดไฟไหม้ป่าทุกปี ชุมชนจึงมีการวางแผนพัฒนาโดยการปลูกป่าคืนสู่ธรรมชาติและพัฒนาสภาพแหล่งน้ำให้เพียงพอต่อความต้องการ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้วางแผนให้ความรู้กับชาวบ้านให้ทั่วถึงในทุกกลุ่มอายุเพื่อทำความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนให้มากขึ้นและให้เข้าใจถึงแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมโดยได้ข้อมูลถูกต้อง โดยเฉพาะในด้านความเชื่อของคนสมัยก่อนทำให้ลำบากในการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ได้ยาก

ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ควรให้ความสนใจถึงคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวกับการอนุรักษ์ ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนของพื้นที่ลำปางมีผลต่อการท่องเที่ยวในบางฤดูกาลเท่านั้น เพราะสภาพทางภูมิศาสตร์ส่งผลกระทบต่อด้านมลภาวะสิ่งแวดล้อมอย่างมาก และสภาพอากาศร้อนและในการท่องเที่ยวชุมชนบางพื้นที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติ โดยเน้นในเรื่องสำคัญเกี่ยวกับมลภาวะของโลกร้อนและจำนวนขยะน้ำเสีย ไม่ได้มีการจัดการเรื่องของระบบการกำจัดของเสียที่ดีและสถานที่ทิ้งขยะ ก่อให้เกิดการทำลายทัศนียภาพและยังทำลายความงามของธรรมชาติ โดยได้เน้นเรื่องของการปลูกฝังจิตสำนึกของของคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวในการมาเที่ยวป่าและบริเวณพื้นที่โดยรอบ ให้ร่วมกันอนุรักษ์ ต่อต้านการทำลายป่า และช่วยกันลดภาวะโลกร้อน เก็บเศษขยะและทิ้งในที่จัดแยกไว้ เพื่อไม่ให้เกิดมลภาวะที่ตามมาภายหลัง โดยเริ่มจากผู้ประกอบการแหล่งท่องเที่ยวและบริการต่างๆ ให้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การรักษาและตระหนักถึงการดูแลรักษาความสะอาดเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีต่อชุมชนและนักท่องเที่ยวในการปฏิบัติตาม ซึ่งได้มีการให้ทางชุมชนควรจะคอยเป็นหูเป็นตาช่วยกันสอดส่องดูแลพื้นที่โดยรอบร่วมกัน ทางด้านวัฒนธรรมได้มีการให้

ความรู้ที่ถูกต้องทางประเพณี วิถีชีวิตต่างๆที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไม่ให้มีการผิดแบบแผนไปจากเดิม โดยความร่วมมือกันของคนในชุมชนจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นปัจจุบัน

ด้านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวและโปรแกรมการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การเดินทางของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชนส่วนใหญ่มาในช่วงฤดูการท่องเที่ยว หรือบางฤดูการ จึงมีแผนการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้กระจายกันในการเดินทางท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี โดยเพิ่มเติมกิจกรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนที่เคยทำในอดีตกลับมาทำใหม่เพื่อให้เกิดการสืบสานเช่น การนำกิจกรรมประเพณีฟ้อนผึ่ขึ้นมาใหม่ ประเพณีกล้วยสลาก และควรมีการพัฒนาบ้านพักในรูปแบบบ้านพักพร้อมการเรียนรู้วัฒนธรรมของท้องถิ่น และการนำเอาประเพณีเก่าแก่ในอดีตกลับมาทำขึ้นภายในชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนด้านวัฒนธรรมประเพณีอีกด้วยและสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการจัดกิจกรรมนำเที่ยวภายในชุมชนโดยคนในชุมชนเองและรณรงค์ให้การท่องเที่ยวชุมชนที่สะท้อนภูมิปัญญา อย่างเช่น การท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้การแกะสลักไม้ งานฝีมือต่างๆ ในพื้นที่ที่เป็นเอกลักษณ์ที่สะท้อนชุมชนอย่างแท้จริงและเป็นหนึ่งเดียวของจังหวัดลำปาง และอาจนำรถม้ามาเป็นพาหนะหลักในการเดินทางท่องเที่ยวชมชุมชน เมืองต่างๆและจัดเส้นทางสำหรับรถม้าและจักรยานขึ้นให้มากกว่าเดิม

ด้านการให้บริการนักท่องเที่ยว ชุมชนควรมีการพัฒนาและเพิ่มเติมศูนย์ข้อมูลของการท่องเที่ยวชุมชนอยู่ตลอดเวลาขึ้น เพื่อให้ความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยวและจัดทำเป็นคู่มือหรือเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชน และต้องเพิ่มป้ายบอกทางและบอกรายละเอียดของกิจกรรมการท่องเที่ยวหรือแหล่งเรียนรู้ของชุมชน และมีการจัดให้บริการข้อมูลการท่องเที่ยวของชุมชนไม่ว่าจะเป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีหรือการศึกษาธรรมชาติ หรือศูนย์หัตถกรรมต่างในชุมชนจัดให้มีเส้นทางจักรยานท่องเที่ยวในพื้นที่ หรือมีจุดบริการรถม้าภายในแหล่งท่องเที่ยวให้มากขึ้นในทุกชุมชนที่มีการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนและให้ความรู้ในการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นแก่คนในชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้านไว้คอยแนะนำสถานที่และกิจกรรมต่างๆได้

ด้านพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ชุมชนขาดงบประมาณในการพัฒนาสภาพของพื้นที่เช่นถนนหนทางไม่สะดวกในการเข้าสู่พื้นที่ชุมชน เนื่องจากเป็นพื้นที่เล็กๆทำให้น้ำท่วมเข้าถึงลำบาก และสถานที่พักในชุมชนมีน้อยและกลุ่มชาวบ้านที่เข้าใจเรื่องการจัดการด้านที่พักและสถานที่ประกอบกิจกรรมมีจำนวนน้อยและควรเพิ่มพื้นที่สำหรับสร้างห้องน้ำสาธารณะในการรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวด้วย บางชุมชนมีนักท่องเที่ยวเข้าจำนวนมากเกินกว่าสภาพของชุมชนจะรับรองได้และจะก่อให้เกิดการทำลายสภาพแวดล้อมของชุมชนโดยต้องแยกให้ออกจากกันในการใช้พื้นที่สำหรับการท่องเที่ยวสำหรับพื้นที่ทางการท่องเที่ยวและพื้นที่ส่วนตัวของคนในชุมชน

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัย การศึกษาและสร้างรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนและมัคคุเทศก์ท้องถิ่นการท่องเที่ยวชุมชนปงถ้ำ ตำบลวังทองอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง โดยจะทำการศึกษาโดยการเก็บแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง และจะทำการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวการศึกษาและสร้างรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนและมัคคุเทศก์ท้องถิ่นการท่องเที่ยวชุมชนปงถ้ำ ตำบลวังทองอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง และการจัดประชุมกลุ่ม (Focus group) ประชาชนท้องถิ่น พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มผลิตภัณฑ์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนและมีการทดลองเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนและมัคคุเทศก์ท้องถิ่น แล้วนำเสนอผลดังนี้

ผลการวิจัยตอบตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนปงถ้ำ ตำบลวังทองอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

1. ศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชน ด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีจุดเด่นและความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเพื่อดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือนพื้นที่การท่องเที่ยวชุมชนปงถ้ำ ตำบลวังทองอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง โดยส่วนใหญ่เน้นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ศาสนา พิธีกรรม ประเพณี และวิถีชีวิตที่สะท้อนภูมิปัญญาเช่นชุมชนหมู่บ้านแกะสลักไม้ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของคนในท้องถิ่น โดยภาครัฐและเอกชน ได้วางแผนให้ความรู้กับชาวบ้านให้ทั่วถึงในทุกกลุ่มอายุ กลุ่มอาชีพ และภาคธุรกิจต่างๆ เพื่อทำความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนให้มากขึ้นและให้เข้าใจถึงแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมโดยได้ข้อมูลที่ถูกต้อง และการสร้างการมีส่วนร่วมและให้ความรู้แก่คนในชุมชน ในการสร้างรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ของชุมชนปงถ้ำ ตำบลวังทองอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง และจัดรูปแบบที่พักแรมของชุมชนและนโยบายในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชน รวมไปถึงการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้รถม้าม้าเที่ยวภายในพื้นที่ท่องเที่ยวของชุมชนปงถ้ำ ตำบลวังทองอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

2. ศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรการท่องเที่ยว มีการให้ความเข้าใจถึงคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวกับการอนุรักษ์ ซึ่งได้มีแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยให้คนในชุมชนคอยเป็นหูเป็นตาช่วยกันสอดส่องดูแลพื้นที่โดยรอบร่วมกัน ร่วมสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น และ ทางด้านวัฒนธรรมได้มีการให้ความรู้ที่ถูกต้องทางประเพณี วิถีชีวิตต่างๆที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไม่ให้มีการผิดแบบแผนไปจากเดิม โดยการร่วมมือกันของคนในชุมชนจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นปัจจุบัน ซึ่งมีคนในชุมชนเริ่มหันกลับมาทำงานที่บ้านมากขึ้น จึงพยายามหาช่องทางประกอบอาชีพทำให้เกิดการพัฒนาคนในชุมชน โดยเฉพาะอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และมีการจัดพื้นที่สำหรับรองรับกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของชุมชน และเป็นการกระตุ้นการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนด้วย

3. ศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนด้านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวและโปรแกรมการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การเดินทางของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชนส่วนใหญ่มาในช่วงฤดู

การท่องเที่ยว หรือบางฤดูกาล ซึ่งในปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหลัก คือ วัดบ้านหลุกวัดถ้ำพระสบาย วัดพระธาตุดอยพระผามณีถือว่าเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรม ในด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรมชุมชนยังมีประเพณีที่สำคัญ และมีชื่อเสียง เช่น งานล่องสะเปา งานปีใหม่เมือง ซึ่งในชุมชนยังขาดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ เช่น หมู่บ้านไม้แกะสลักและงานโอท็อปต่างๆที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดกิจกรรมยังน้อยอยู่มาก และสร้างรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวให้หลากหลาย และดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เกิดความสนใจในพื้นที่ รวมถึงการพัฒนาที่พักภายในชุมชน

4. ศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนด้านการให้บริการนักท่องเที่ยว ชุมชนจะต้องมีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลของการท่องเที่ยวชุมชนที่มีข้อมูลมากขึ้น เพื่อให้อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และประชาสัมพันธ์เส้นทางการท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยวที่มีน่าสนใจให้กับนักท่องเที่ยว รวมไปถึงการจัดทำเป็นคู่มือหรือเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนและการสร้างฐานข้อมูลออนไลน์สำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มช่องทางการหาข้อมูล และต้องเพิ่มป้ายบอกทางและบอกรายละเอียดของกิจกรรมการท่องเที่ยวหรือแหล่งเรียนรู้ของชุมชน และมีการจัดให้บริการข้อมูลการท่องเที่ยวของชุมชนไม่ว่าจะเป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีหรือการศึกษาธรรมชาติ หรือศูนย์หัตถกรรมต่างในชุมชนโดยการจัดการท่องเที่ยว ชุมชน และให้ความรู้ในการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นแก่คนในชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้านไว้คอยแนะนำสถานที่และกิจกรรมต่างสำหรับนักท่องเที่ยว

5. ศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนด้านพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว ชุมชนมีการจัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล แต่ยังขาดความรู้ในข้อมูลทางการท่องเที่ยวเชิงลึก และไม่เป็นที่นิยมของชุมชนในการดำเนินการ ชุมชนขาดงบประมาณในการพัฒนาสภาพของพื้นที่เช่นถนนหนทางไม่สะดวกในการเข้าสู่พื้นที่ชุมชน เนื่องจากเป็นพื้นที่เล็กๆทำให้รถนำเที่ยวเข้าถึงลำบาก และสถานที่พักในชุมชนมีน้อยและกลุ่มชาวบ้านที่เข้าใจเรื่องการจัดการด้านที่พักและสถานที่ประกอบกิจกรรมมีจำนวนน้อย และควรเพิ่มพื้นที่สำหรับสร้างห้องน้ำสาธารณะในการรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวด้วยและจัดเส้นทางรถม้าและรถจักรยานให้เป็นสัดส่วน

ผลการวิจัยตอบตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ความต้องการของคนในชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนปงถ้ำ ตำบลวังทองอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

1. มีการรวมกลุ่มของเยาวชน ประชาชนและมัคคุเทศก์อาสาในพื้นที่เพื่อคอยบรรยายนำเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวต่างๆของชุมชน โดยได้รับข้อมูลความรู้เพิ่มเติมในการเป็นเจ้าของที่ดีและมัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่ดีในการนำชม นำบรรยายแบบมีแบบแผนและแนวทางในการนำชมแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภทของชุมชนได้อย่างดีขึ้นและเข้าใจในบทบาทของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

2. กลุ่มของเยาวชน ประชาชนและมัคคุเทศก์อาสาในพื้นที่ร่วมกันสร้างแนวทางการจัดกิจกรรมของชุมชน มีการรวมกลุ่มผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชนจัดรวมกลุ่มเพื่อสอนและสาธิตกิจกรรมท้องถิ่นของชุมชน เพื่อก่อให้เกิดรายได้บางส่วนรวมถึงการจัดตั้งกลุ่มอาหารขันโตกของท้องถิ่นไว้รองรับนักท่องเที่ยวอีกด้วย

ผลการจัดประชุมกลุ่ม (Focus group) ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มผลิตภัณฑ์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนชุมชนปงถ้ำ ตำบลวังทองอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

ผลการวิเคราะห์การจัดประชุมกลุ่ม (Focus group) ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มผลิตภัณฑ์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับศักยภาพและการสร้างรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนและมัคคุเทศก์ท้องถิ่นการท่องเที่ยวชุมชนชุมชนปงถ้ำ ตำบลวังทองอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ในด้านการมีส่วนร่วมและความต้องการ ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 7 ท่านและผู้เข้าร่วมที่มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนภายในจังหวัดลำปางอีกจำนวน 30 คน สามารถสรุปผลได้ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนปงถ้ำ ตำบลวังทองอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง (SWOT)

จุดแข็ง (Strength) เป็นการวิเคราะห์ตนเองด้านศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนปงถ้ำ ตำบลวังทองอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ได้แก่ วัดปงถ้ำ ถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรม ในด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรมชุมชนยังมีประเพณีที่สำคัญ และมีชื่อเสียงของชุมชน ซึ่งในชุมชนแต่ยังขาดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้เช่นหมู่บ้านไม้แกะสลักและงานโอท็อปต่างๆที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดกิจกรรมยังน้อยอยู่มาก และสร้างรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวให้หลากหลาย และศูนย์กลางของชุมชน มีผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เช่น งานแกะสลักไม้ต่างๆ ข้าวแต่น ปลาดี้นได้ จักรสานกลองข้าว พรหมเข็ดเต้า ดอกไม้ประดิษฐ์ เป็นต้น ในด้านศิลปวัฒนธรรมชุมชนยังมีประเพณีที่สำคัญ และมีชื่อเสียง เช่น งานล่องสะเปา งานปีใหม่เมือง โดยในด้านการบริหารจัดการเมืองค์การบริหารส่วนตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปางเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงานและพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน

จุดอ่อน (Weakness) ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนขาดความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนและการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นและการเป็นเจ้าของบ้านที่ดี สำหรับหน่วยงานภาครัฐสนับสนุนด้านนโยบายแต่ยังขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณ การประชาสัมพันธ์ ยังไม่แพร่หลายแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนยังขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ยกเว้นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา

อุปสรรค (Threat) เส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนยังไม่ชัดเจน ทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถไม่เข้าถึง กิจกรรมทางการท่องเที่ยวมีน้อยและไม่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวยังคิดว่าการท่องเที่ยวของชุมชนปงถ้ำ ตำบลวังทองอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง มีสถานที่ท่องเที่ยวที่น้อย

โอกาส (Opportunities) ในปัจจุบันคนในชุมชนเริ่มหันกลับมาทำงานที่บ้านมากขึ้น จึงพยายามหาช่องทางการประกอบอาชีพทำให้เกิดการพัฒนาคนในชุมชน โดยเฉพาะอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และมีการจัดพื้นที่สำหรับรองรับกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของชุมชน และผู้นำชุมชนในท้องถิ่นให้ความสำคัญด้านการท่องเที่ยวของชุมชนจากทุกภาคส่วน อาจเป็นโอกาสดีในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนปงถ้ำ ตำบลวังทองอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ได้ในอนาคต

จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปงถ้ำ ตำบลวังทองอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ด้านการมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน โดยส่วนใหญ่เห็นว่าชุมชน

มีความพร้อมต่อการพัฒนาสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน แต่ควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐอย่างจริงจัง นอกเหนือจากการสนับสนุนด้านนโยบายของภาครัฐ ซึ่งยังขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณ และการพัฒนาบุคลากรในชุมชนให้มีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน จึงควรมีการสร้างการมีส่วนร่วมและให้ความรู้แก่คนในชุมชน กำหนดเป้าหมายและนโยบายในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างชัดเจนโดยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการและตัดสินใจ

โดยชุมชนชุมชนปงถ้ำ ตำบลวังทองอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง มีความเห็นว่าชุมชนควรมีการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวชุมชนในด้านต่างๆ ได้แก่ งบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐในด้านการท่องเที่ยว และเป็นผู้นำในการท่องเที่ยวชุมชนโดยการสร้างความรู้และความเข้าใจร่วมกัน และการพัฒนาศูนย์กลางในการนำเสนอผลงาน หรือผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและสินค้าที่มีเอกลักษณ์ของชุมชน โดยการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่และงบประมาณ เพื่อช่วยในการประชาสัมพันธ์สินค้าของชุมชนให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น และนอกจากนี้ควรสร้างโปรแกรมหรือเส้นทางท่องเที่ยวในชุมชนปงถ้ำ ตำบลวังทองอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง และที่พักกันในชุมชน เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน โดยจะต้องมีการพัฒนาคนในชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยว และภาษาอังกฤษเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อใช้ในการสื่อสารอย่างง่าย และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ให้น่าสนใจมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

ผลการจัดการรูปแบบการทดลองกิจกรรมและโปรแกรมเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนปงถ้ำ ตำบลวังทองอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง และเป็นเส้นทางใหม่ที่มีกิจกรรมของชุมชนสอดแทรกให้เรียนรู้

1. มัคคุเทศก์ท้องถิ่นมีจำนวนน้อยและไม่มีที่ประจำเพื่อคอยบริการนักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง
2. จัดให้มีการให้ความรู้วิถีชีวิตของชุมชนปงถ้ำ ตำบลวังทองอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ตั้งแต่เช้าถึงค่ำ จะได้เห็นการดำเนินชีวิตและเห็นถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม ว่าชุมชนมีส่วนเกี่ยวกับวัดและกิจกรรมทางวัฒนธรรมอย่างไร
3. ป้ายบอกทางและสถานที่ทำกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้มีน้อยเพื่อจะทำให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวได้ทราบโดยทั่วกัน
4. เส้นทางบางแห่งรถใหญ่เข้าได้ลำบากต้องมีการเปลี่ยนพาหนะท้องถิ่น เช่น รถจักรยาน รถสองแถว รถม้า เป็นต้น
5. รูปแบบเส้นทางท่องเที่ยวยังไม่ดึงดูดพอที่จะเพิ่มกิจกรรมเสริมทางการท่องเที่ยวของชุมชนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องหรืออยู่ในพื้นที่ห่างไกลที่จะมีส่วนเข้าร่วมให้มากขึ้นกว่าเดิม และควรอธิบายให้เห็นถึงความสำคัญของสถานที่และกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของชุมชน ในการใช้เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนต้องเวลาให้มากกว่านี้ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจลึกซึ้ง

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัย เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านปงถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง โดยมีวัตถุประสงค์หาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านปงถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว และแบบสอบถามประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่ และการสัมภาษณ์ และการจัดประชุมกลุ่ม (Focus group) ประชาชนชาวบ้าน พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มผลิตภัณฑ์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชน 7 คนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวจังหวัดลำปางเข้าร่วมอีกจำนวน 30 คน หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล แปลความหมาย และสรุปข้อค้นพบโดยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปหาค่าศักยภาพและหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านปงถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่และร้อยละ ใช้วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ทรรศนะการท่องเที่ยวในพื้นที่ รูปแบบและพฤติกรรมการท่องเที่ยว ระดับความต้องการของประชาชนและนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาและศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนชุมชนปงถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง สำหรับผลการวิจัย เสนอตามขั้นตอนดังนี้

สรุปผลการวิจัย

จากผลการศึกษาหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านปงถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษาดังนี้

นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนบ้านปงถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากการผลวิจัยเรื่องศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านปงถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 73.50 และเพศชาย ร้อยละ 26.50 มีอายุ 25 ปี หรือต่ำกว่า ร้อยละ 61.50 รองลงมา คือ อายุ 25 – 39 ปี ร้อยละ

32.50 และอายุ 40-54 ปี ร้อยละ 6.00 มีระดับการศึกษา ปริญญาตรี ร้อยละ 34 .00 รองลงมาคือระดับอนุปริญญา/ปวส. ร้อยละ 23.50 และมีมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 16.00 มีสถานภาพโสด ร้อยละ 62 รองลงมา คือ สถานภาพสมรส ร้อยละ 33.00 และหย่าร้าง/แยกกันอยู่ ร้อยละ 5.00 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 5,000- 10,000 บาท ร้อยละ 71.50 รองลงมา คือ มีรายได้ต่อเดือน 10,001-20,000 บาท ร้อยละ 14.50 และมีรายได้ต่อเดือน 20,001-30,000 บาท ร้อยละ 9.50 ประกอบอาชีพอื่นๆได้แก่ นักศึกษาเป็นต้น ร้อยละ 21.00 รองลงมาคือ รับราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 15.00 และประกอบธุรกิจส่วนตัว /เกษตรกรจำนวนเท่ากัน ร้อยละ 14.50 ส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวชุมชนเทศบาลตำบลวังทอง ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมาจำนวน 2-3 ครั้ง ร้อยละ 48.00 รองลงมาคือ มาเป็นครั้งแรก ร้อยละ 26.50 และเดินทางมาแล้ว 4 ครั้งขึ้นไป ร้อยละ 25.50 ส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดลำปางเดินทางมากับครอบครัวและญาติ ร้อยละ 46.00 รองลงมา เดินทางมาเป็นหมู่คณะ ร้อยละ 32.50 และเดินทางมากับเพื่อน ร้อยละ 17.00 ส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวด้วยรถยนต์ ร้อยละ 65.00 รองลงมาเดินทางมาแบบอื่นๆได้แก่ รถไฟ เป็นต้น ร้อยละ 14.00 และเดินทางมาโดยรถโดยสารสาธารณะ ร้อยละ 13.50 มีวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาท่องเที่ยวชุมชนเทศบาลตำบลวังทอง เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ ร้อยละ 41.00 เดินทางมาเพื่อศึกษาและหาประสบการณ์ ร้อยละ 26.50 และเดินทางมาเพื่อซื้อสินค้า ร้อยละ 16.00 ส่วนมีความสนใจกิจกรรมไหว้พระ/ทำบุญ ร้อยละ 57.50 รองลงมาคือ ร่วมประเพณีท้องถิ่น ร้อยละ 18.00 และฝึกการหัตถกรรมพื้นบ้าน ร้อยละ 11.00 ส่วนใหญ่ทราบข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนเทศบาลตำบลวังทอง มากที่สุด คือ จากทางอินเทอร์เน็ต ร้อยละ 38.00 รองลงมา คือ ทราบจากนิตยสาร/หนังสือพิมพ์ ร้อยละ 23.50 และทราบจากเอกสารประชาสัมพันธ์/วิทยุ/โทรทัศน์ จำนวนเท่ากัน ร้อยละ 11.00 มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวในชุมชนลำปาง/ครั้ง ต่ำกว่า 10,000 บาท ร้อยละ 86.50 รองลงมาใช้จ่ายอยู่ที่ 10,001 - 20,000 บาท ร้อยละ 13.50 และพักในโรงแรม ร้อยละ 41.50 รองลงมาพักแรมที่บ้านญาติ/บ้านเพื่อน ร้อยละ 32.00 และพักแรมในเกสเฮาส์ ร้อยละ 19.50

2. ผลการวิเคราะห์ความต้องการของนักท่องเที่ยวเพื่อหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านปางเถา ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปางจากการวิจัย เมื่อพิจารณาในด้านองค์ประกอบต่างๆ ได้ดังนี้

ส่วนใหญ่ความต้องการของนักท่องเที่ยวในด้านองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีความต้องการมากที่สุด ได้แก่ ในด้านองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ($\bar{x} = 4.16$) รองลงมาคือ องค์ประกอบด้านด้านบริการเสริม (ร้านขายสินค้าที่ระลึก) ($\bar{x} = 4.07$) และองค์ประกอบด้านการบริการเสริมด้านอื่นๆ เป็นต้น ($\bar{x} = 4.06$) องค์ประกอบด้านกิจกรรมท่องเที่ยว/โปรแกรมท่องเที่ยว และ) องค์ประกอบด้านบริการเสริม (ร้านขายสินค้าที่ระลึก) ($\bar{x} = 3.94$) องค์ประกอบด้านความสามารถในการเข้าถึง และองค์ประกอบด้านที่พัก ($\bar{x} = 3.90$) องค์ประกอบด้านการบริการเสริม (นำเที่ยว

มัคคุเทศก์) ($\bar{x} = 3.89$) องค์ประกอบด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ($\bar{x} = 3.80$) และองค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{x} = 3.71$)

จากการวิจัย เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน ได้ดังนี้

1. ความต้องการของนักท่องเที่ยวในด้านแหล่งท่องเที่ยว ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีความต้องการมากที่สุด ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานยังคงความเป็นเอกลักษณ์และมีการอนุรักษ์ไว้อย่างดี ($\bar{x} = 3.92$) มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และทางประวัติศาสตร์ ที่มีทรัพยากรทางด้านการท่องเที่ยวที่สวยงามและยังคงความเป็นธรรมชาติและสมบูรณ์ ($\bar{x} = 3.84$) และในด้านแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของท้องถิ่น เช่น กลุ่มผลิตภัณฑ์ โอท็อป ข้าวแต่น ดอกไม้ประดิษฐ์ เป็นต้น ($\bar{x} = 3.80$)

2. ความต้องการของนักท่องเที่ยวในด้านความสามารถในการเข้าถึงผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีความต้องการมากที่สุด ได้แก่ มีป้ายบอกทางและสัญลักษณ์ชัดเจน ($\bar{x} = 4.15$) ความสะดวกสบายในการโดยสารรถสาธารณะ ($\bar{x} = 3.94$) และความปลอดภัยในการโดยสารรถสาธารณะ ($\bar{x} = 3.85$)

3. ความต้องการของนักท่องเที่ยวในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ผู้ตอบแบบสอบถาม มีความต้องการมากที่สุด ได้แก่ สถานที่ตั้งของร้านค้าใกล้แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ($\bar{x} = 4.07$) มีห้องน้ำให้บริการอย่างเพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 3.99$) และมีสถานที่จอดรถรองรับ ($\bar{x} = 3.87$)

4. ความต้องการของนักท่องเที่ยวในด้านสถานที่พักแรม ผู้ตอบแบบสอบถาม มีความต้องการมากที่สุด ได้แก่ ประเภทของห้องพักมีความหลากหลายตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 4.23$) ด้านราคาของห้องพักมีความเหมาะสม ($\bar{x} = 4.08$) และในด้านที่พักรับจำนวนเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 4.00$)

5. ความต้องการของนักท่องเที่ยวในด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยวและโปรแกรมท่องเที่ยว ผู้ตอบแบบสอบถาม มีความต้องการมากที่สุด ได้แก่ กิจกรรมศึกษาวิถีชีวิตชุมชนยังคงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนได้เป็นอย่างดี ($\bar{x} = 4.20$) มีการจัดส่งเสริมกิจกรรมการไหว้พระ เพื่อสักการะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และมีชื่อเสียงในชุมชน และนักท่องเที่ยวได้รับความสนุกและเพลิดเพลินจากกิจกรรมในชุมชน ($\bar{x} = 4.10$) และมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ($\bar{x} = 3.90$)

6. ความต้องการของนักท่องเที่ยวในด้านบริการเสริม(ร้านอาหาร/เครื่องดื่ม)ผู้ตอบแบบสอบถาม มีความต้องการในระดับมากที่สุด ได้แก่ มีอาหารพื้นเมืองให้บริการ ($\bar{x} = 4.17$) ความสะอาดของอาหารและเครื่องดื่ม ($\bar{x} = 4.13$) และราคาอาหารและเครื่องดื่มมีความเหมาะสม ($\bar{x} = 3.95$)

7. ความต้องการของนักท่องเที่ยวในด้านบริการเสริม (ร้านขายสินค้าที่ระลึก) ผู้ตอบแบบสอบถาม มีความต้องการมากที่สุด ได้แก่ สินค้ามีเอกลักษณ์ท้องถิ่นของชุมชน ($\bar{x} = 4.40$) สินค้าสอดคล้องกับการใส่ใจหรืออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน ($\bar{x} = 4.30$) และมีสินค้าให้เลือกหลากหลาย และสินค้าทำจากวัตถุดิบในท้องถิ่นชุมชน ($\bar{x} = 4.10$)

8. ความต้องการของนักท่องเที่ยวในด้านบริการเสริม (นำเที่ยว/มัคคุเทศก์) ผู้ตอบแบบสอบถาม มีความต้องการมากที่สุด ได้แก่ มัคคุเทศก์มีความซื่อสัตย์ ($\bar{x} = 4.08$) มัคคุเทศก์ให้ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมได้ดี และ มัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ศิลปวัฒนธรรมได้ดี ($\bar{x} = 4.04$) และ มัคคุเทศก์ให้บริการที่มีไมตรีจิต ($\bar{x} = 3.92$)

9. ความต้องการของนักท่องเที่ยวในด้านการบริการเสริมด้านอื่นๆ ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามมีความต้องการมากที่สุด ได้แก่ ตู้บริการ ATM ($\bar{x} = 4.22$) ศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 4.15$) และตู้ไปรษณีย์ ($\bar{x} = 3.97$)

10. ความต้องการของนักท่องเที่ยวในด้านการมีส่วนร่วม ผู้ตอบแบบสอบถามมีความต้องการมากที่สุด ได้แก่ ต้องการเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมของชุมชน ($\bar{x} = 4.30$) ต้องการให้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน ($\bar{x} = 4.24$) และมีท่องเที่ยวและพักแบบ Home stay ($\bar{x} = 4.21$)

ประชาชนในพื้นที่ชุมชนของชุมชนบ้านปางถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปและพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากผลการวิจัย พบว่า ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นเพศชาย ร้อยละ 53.00 และเพศหญิง ร้อยละ 47.00 มีอายุ 55-65 ปี ร้อยละ 49.00 รองลงมาคือ อายุ 40-54 ปี ร้อยละ 33.50 และอายุ 25-39 ปี ร้อยละ 10.00 มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 50.00 รองลงมา มีสถานภาพ โสด ร้อยละ 46.0 และสถานภาพ หย่าร้าง/แยกกันอยู่ 4.0 มีระดับระดับปริญญาตรี ร้อยละ 43.00 รองลงมา มีการศึกษาอนุปริญญา/ปวส. ร้อยละ 30.50 และการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ร้อยละ 11.00 ประกอบอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 22.50 รองลงมา ประกอบอาชีพ ค้าขาย ร้อยละ 19.50 และ ประกอบธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 17.00 มีรายได้ส่วนตัว 5,000 - 10,000 บาท ร้อยละ 51.50 รองลงมา มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001-20,000 บาท ร้อยละ 35.00 และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 20,001-30,000 บาท ร้อยละ 9.50 ส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว

ชุมชนในรอบ 1 – 2 ปีที่ผ่านมา นานๆ ครั้ง ร้อยละ 40.00 รองลงมาเข้าร่วม 1-2 ครั้ง ร้อยละ 36.50 และเข้าร่วมมากกว่า 4 ครั้งขึ้นไป ร้อยละ 16.00

2. สภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่และความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในด้านต่างๆและมัคคุเทศก์ท้องถิ่นการท่องเที่ยวชุมชนบ้านปงกล้า ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง จากการวิจัย เมื่อพิจารณาในด้านองค์ประกอบต่างๆ ได้ดังนี้

ส่วนใหญ่องค์ประกอบความต้องการในการมีส่วนร่วมของประชาชน ในด้านการมีส่วนร่วมด้านอื่นๆ ($\bar{x} = 4.04$) รองลงมา องค์ประกอบความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ ($\bar{x} = 3.92$) และด้านองค์ประกอบความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านความพร้อมในการวางแผนและพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว ($\bar{x} = 3.89$) ด้านองค์ประกอบความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในหมู่บ้าน ($\bar{x} = 3.82$) และด้านองค์ประกอบความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการพื้นที่และองค์ประกอบความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการ ($\bar{x} = 3.51$)

จากการวิจัย เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน ได้ดังนี้

1. ความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านความพร้อมในการวางแผนและพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว มากที่สุดได้แก่ ชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น หัตถกรรมพื้นบ้าน ($\bar{x} = 4.20$) ชุมชนมีความผูกพันกับท้องถิ่น เช่น ความสัมพันธ์ของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์กับชุมชนท้องถิ่น ในเรื่องความเชื่อ ตำนานนิทานพื้นบ้าน และชุมชนยังอนุรักษ์วิถีการดำเนินชีวิต ภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การแต่งกาย กิจกรรมประเพณีอาหาร และ ภาษาพูด ที่เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น ($\bar{x} = 4.10$) และ ชุมชนมีการรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี การจัดกิจกรรมซึ่งแสดงถึงการสืบสานประเพณี วัฒนธรรม ให้คงอยู่กับคนในชุมชน เช่น มีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องกันในทุกๆปี และชุมชนมีความพร้อมของทรัพยากรท่องเที่ยวต่อการรองรับนักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 3.90$)

2. ความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในหมู่บ้าน มากที่สุดได้แก่ ชุมชนมีส่วนร่วมในการให้บริการข้อมูลข่าวสารประชาสัมพันธ์และมีเจ้าหน้าที่คอยให้คำแนะนำ ข้อมูลต่างๆ แก่นักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 3.95$) ในชุมชนมีร้านจำหน่ายสินค้าที่เกิดจากคนในชุมชนไว้คอยบริการนักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 3.89$) และห้องน้ำที่อนุญาตให้ใช้มีเพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 3.82$)

3. ความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการพื้นที่ มากที่สุด ได้แก่ มีการจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่และบริเวณโดยรอบชุมชน อย่างเป็นระบบ เช่น มีการแบ่งพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์สำหรับแหล่งท่องเที่ยว และที่พักอาศัยโดยชุมชนมีส่วนร่วม ($\bar{x} = 4.08$) ภาคีรัฐรวมทั้งภาคเอกชนได้ให้ชุมชนมีส่วน

ร่วมในด้านการวางแผนการท่องเที่ยวภายในเขตชุมชนเพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชน ($\bar{x} = 4.04$) และชุมชนได้ประโยชน์จากการส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐอย่างทั่วถึง ($\bar{x} = 3.94$)

4. ความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการจัดการ มากที่สุด ได้แก่ ภายในชุมชนควรมีบุคลากรด้านการบริการที่เพียงพอต่อการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น มีคัคเทศก์น้อย มีคัคเทศก์ท้องถิ่น เจ้าหน้าที่บริการข้อมูล ($\bar{x} = 3.94$) มีการจัดการ การวางแผน ในเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในชุมชน โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{x} = 3.92$) และในชุมชนมีปราชญ์ชาวบ้านที่สามารถเล่าถึงประวัติความเป็นมาของชุมชนได้ ($\bar{x} = 3.85$)

5. ความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ มากที่สุดได้แก่ ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ไม่รบกวนความสงบสุขของคนในพื้นที่และไม่ขัดต่อกฎหมาย ศีลธรรมหรือวัฒนธรรมของชาติ ($\bar{x} = 4.13$) มีการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาตลอดจนกระบวนการทำงานทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างถูกต้องเหมาะสม เช่น มีการจัดโครงการกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ ที่ทำให้คนในชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้มาเยือน ($\bar{x} = 4.04$) และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เช่น ด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ($\bar{x} = 3.95$)

6. ความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการมีส่วนร่วมด้านอื่นๆ มากที่สุด ได้แก่ ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือ การกำหนดทิศทางการท่องเที่ยว เช่น การจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยว ชุมชน ($\bar{x} = 3.94$) ชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง ($\bar{x} = 3.92$) และการรวมตัวเพื่อจัดตั้งองค์กรการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน เช่น การจัดตั้งกลุ่ม ชมรม องค์กร หรือองค์กรชุมชน ที่เกี่ยวข้อง ด้านการท่องเที่ยว ($\bar{x} = 3.91$)

3. ผลการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับศักยภาพและการพัฒนาชุมชนบ้านปางถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง โดยส่วนใหญ่พบว่า

1) ด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว พื้นที่การท่องเที่ยวชุมชนชุมชนบ้านปางถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง โดยส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น จึงควรพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีจุดเด่นและความสวยงาม รวมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน โดยการวางแผนร่วมกันทั้งของภาครัฐและเอกชน ให้ความรู้กับชุมชนลำปางหลวงในทุกกลุ่มและภาคธุรกิจต่างๆ เพื่อทำความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนให้มากขึ้นและให้เข้าใจถึงแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมโดยได้ข้อมูลที่ถูกต้อง และการสร้างการมีส่วนร่วมและให้ความรู้แก่

คนในชุมชน ในการสร้างรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนลำปางหลวง และจัดรูปแบบที่พักโฮมสเตย์ และนโยบายในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนเทศ

2) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ชุมชนต้องมีการกำหนดแนวทางในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวโดยให้ชุมชนควรจะคอยเป็นหูเป็นตาช่วยกันสอดส่องดูแลพื้นที่โดยรอบร่วมกัน ร่วมสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ทางด้านวัฒนธรรมได้มีการให้ความรู้ที่ถูกต้องทางประเพณีวัฒนธรรมและ วิถีชีวิตต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไม่ให้มีการผิดแบบแผนไปจากเดิมโดยการร่วมมือกันของกลุ่มคนในชุมชนจากกลุ่มคนรุ่นเก่าสู่กลุ่มคนรุ่นปัจจุบัน ซึ่งในปัจจุบันคนรุ่นหลังเริ่มต้นตัวและให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่นมากขึ้น เพื่อใช้ในการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในด้านการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ซึ่งมีแนวโน้มการท่องเที่ยววิถีวิถีวิถีมากขึ้น

3) ด้านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวและโปรแกรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวชุมชนบ้านปางกล้า ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง สำหรับการเดินทางของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชนส่วนใหญ่มาในช่วงฤดูการท่องเที่ยว หรือบางฤดูการ ซึ่งในปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหลัก คือ วัดบ้านหลุก วัดถ้ำพระสบาย วัดพระธาตุดอยพระฉานถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรม ในด้านศาสนาศิลปวัฒนธรรม ชุมชนยังมีประเพณีที่สำคัญ และมีชื่อเสียง เช่น งานล่องสะเปา งานปีไหมเมือง ซึ่งในชุมชนยังขาดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้เช่นหมู่บ้านไม้แกะสลักและงานโอท็อปต่างๆที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดกิจกรรมยังน้อยอยู่มาก และสร้างรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวให้หลากหลาย และดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เกิดความสนใจในพื้นที่ รวมถึงการพัฒนาที่พักภายในชุมชน ซึ่งในชุมชนเทศบาลตำบลวังทองยังขาดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ และรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว และดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เกิดความสนใจในพื้นที่ รวมถึงการพัฒนาที่พักในรูปแบบโฮมสเตย์

4) ด้านการให้บริการนักท่องเที่ยว ชุมชนบ้านปางกล้า ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ควรมีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และประชาสัมพันธ์เส้นทางการท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจให้กับนักท่องเที่ยว รวมไปถึงการจัดทำเป็นคู่มือหรือเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนและการเร่งสร้างฐานข้อมูลออนไลน์สำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มช่องทางการหาข้อมูลของนักท่องเที่ยวที่จะมาเยือน รวมถึงการบอกรายละเอียดของกิจกรรมทางการท่องเที่ยวหรือแหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่น่าสนใจไว้คอยบริการ และมีการให้บริการข้อมูลความรู้การท่องเที่ยวของชุมชนไม่ว่าจะเป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นวัฒนธรรม ประเพณีหรือการศึกษาธรรมชาติ หรือศูนย์หัตถกรรมต่างในชุมชนโดยมีคหุเทศก์ท้องถิ่น ยุวมัคคหุเทศก์ และปราชญ์ชาวบ้านไว้คอยแนะนำสถานที่และกิจกรรมต่างสำหรับนักท่องเที่ยว

5) **ด้านพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว** ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่าชุมชนควรมีศูนย์กลางการบริการนักท่องเที่ยว และศูนย์กลางในการนำเสนอสินค้าและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชนบ้านปางถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ให้นักท่องเที่ยวได้รู้จัก แต่ชุมชนยังขาดความรู้และการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม รวมไปถึงงบประมาณในการพัฒนาพื้นที่ สภาพของพื้นที่ เช่น ถนนหนทางไม่สะดวกในการเข้าสู่พื้นที่ชุมชน เนื่องจากเป็นพื้นที่เล็กๆทำให้รถนำเที่ยวเข้าถึงลำบาก และรูปแบบที่พักแบบโฮมสเตย์ในชุมชน และควรเพิ่มพื้นที่สำหรับสร้างห้องน้ำสาธารณะในการรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวด้วย

4. **ผลการวิเคราะห์จากการจัดการประชุมกลุ่ม (Focus group) ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้นำชุมชนในภาคส่วนต่างๆ ผู้นำกลุ่มผลิตภัณฑ์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาภาพชุมชนบ้านปางถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง โดยส่วนใหญ่พบว่า**

ชุมชนบ้านปางถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปางมีจุดแข็ง วัดบ้านหลุก วัดถ้ำพระสบาย วัดพระธาตุดอยพระผานถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรม ในด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรมชุมชนยังมีประเพณีที่สำคัญ และมีชื่อเสียงของชุมชน ซึ่งในชุมชนแต่ยังคงขาดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้เช่น หมู่บ้านไม้แกะสลัก และงานโอท็อปต่างๆที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดกิจกรรมยังน้อยอยู่มาก และสร้างรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวให้หลากหลาย และศูนย์กลางของชุมชน มีผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เช่น งานแกะสลักไม้ต่างๆ ข้าวแต่น ปลายดินได้ จักรสานกลองข้าว พรมเช็ดเท้า ดอกไม้ประดิษฐ์ เป็นต้น ในด้านศิลปวัฒนธรรมชุมชนยังมีประเพณีที่สำคัญ และมีชื่อเสียง เช่น งานล่องสะเปา งานปีไหมเมือง โดยในด้านการบริหารจัดการมีองค์การบริหารส่วนตำบลชุมชน ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปางเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงานและพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน และชุมชนเทศบาลตำบลวังทอง ยังมีโอกาสที่สำคัญด้านการท่องเที่ยวชุมชน พัฒนาอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและมีการจัดพื้นที่สำหรับรองรับกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของชุมชน และเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้นำชุมชนในท้องถิ่นให้มีความสำคัญด้านการท่องเที่ยวของชุมชนจากทุกภาคส่วน อาจเป็นโอกาสดีในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนได้ในอนาคต

แต่ประชาชนในชุมชนบ้านปางถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ส่วนใหญ่ยังขาดความรู้และความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งถึงแม้หน่วยงานภาครัฐจะให้การสนับสนุนด้านนโยบาย แต่ยังคงขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณ การประชาสัมพันธ์ ยังไม่แพร่หลาย และขาดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวในชุมชน และไม่มีแหล่งเรียนรู้ของชุมชนสำหรับนักท่องเที่ยว รวมถึงเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนชุมชนปางถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ที่ยังไม่ชัดเจน ทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถไม่เข้าถึงกิจกรรมทางการท่องเที่ยวมีน้อย

การมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวและการสร้างรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนขุขันธ์ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปางด้านการมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน โดยส่วนใหญ่เห็นว่าชุมชนมีความพร้อมต่อการพัฒนาสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน แต่ควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐอย่างจริงจัง นอกเหนือจากการสนับสนุนด้านนโยบายของภาครัฐ ซึ่งยังขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณ และการพัฒนาบุคลากรในชุมชนให้มีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนลำปางหลวง จึงควรมีการสร้างการมีส่วนร่วมและให้ความรู้แก่คนในชุมชน กำหนดเป้าหมายและนโยบายในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างชัดเจนโดยให้ผู้นักท่องเที่ยวมีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการและตัดสินใจ

โดยชุมชนบ้านปางงั่ว ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง มีความเห็นว่าชุมชนควรมีการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวชุมชนในด้านต่างๆ ได้แก่ งบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐในด้านการท่องเที่ยว และเป็นผู้นำในการท่องเที่ยวชุมชนโดยการสร้างความรู้และความเข้าใจร่วมกัน และการพัฒนาศูนย์กลางในการนำเสนอผลงาน หรือผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและสินค้าที่มีเอกลักษณ์ของชุมชน โดยการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนด้านพื้นที่และงบประมาณ เพื่อช่วยในการประชาสัมพันธ์สินค้าของชุมชนให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น และนอกจากนี้ควรสร้างโปรแกรมหรือเส้นทางการท่องเที่ยวในชุมชน และที่พักแบบโฮมสเตย์ขึ้นในชุมชน เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน โดยจะต้องมีการพัฒนาคนในชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยว และภาษาอังกฤษเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อใช้ในการสื่อสารอย่างง่าย และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆที่น่าสนใจมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการอภิปรายความคิดเห็นเห็นความต้องการของนักท่องเที่ยวในการหาแนวทางการพัฒนาชุมชนบ้านปางงั่ว ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง นักท่องเที่ยวมีความต้องการด้านองค์ประกอบการท่องเที่ยวทั้ง 6 ด้านในระดับมากจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นในปี 2560 จำนวน 440,088 คนภาพรวมทั้งจังหวัดลำปาง (กรมการปกครอง, จังหวัดลำปาง, 2560: ระบบออนไลน์, 1 กรกฎาคม 2561) เนื่องจากการได้รับข้อมูลการท่องเที่ยวจากแหล่งต่างๆ เช่น อินเทอร์เน็ต หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ที่มีทั้งรูปเล่มและแบบออนไลน์หรือประสบการณ์จากเพื่อนหรือผู้ที่เคยเดินทางมาและได้รับประสบการณ์ที่ดี จึงนำไปบอกต่อ ทำให้นักท่องเที่ยวสะดวกต่อการหาข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว เห็นภาพความสำคัญและความงดงามของธรรมชาติ และน่าสนใจของวิถีชีวิตชุมชน ประกอบกับชุมชนปางงั่ว ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง มีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี มีการเดินทางที่

สะดวกสบายสามารถเลือกเดินทางได้หลากหลายรูปแบบโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากต่างพื้นที่ และชาวต่างชาติ แต่ในปัจจุบันนักท่องเที่ยวมักจะเดินทางไปแหล่งท่องเที่ยวเกิดใหม่ และงานกิจกรรมพิเศษ เช่น ประเพณีพื้อนผี งานแห่ประเพณีท้องถิ่น งานล่องสะเปา งานกล้วยสลาก ฯลฯ ทำให้ช่วงดังกล่าวเกิดความแออัดของพื้นที่ทางการท่องเที่ยวของชุมชนส่งผลให้ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวไม่เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นเป็น และมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเป็นบางช่วงเวลาเท่านั้น

1. ด้านแหล่งท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวมีความต้องการด้านศักยภาพอยู่ในระดับมากในทุกข้อ โดยเฉพาะในด้านแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานยังคงความเป็นเอกลักษณ์และมีการอนุรักษ์ไว้อย่างดีอยู่ในระดับมากที่สุด อาจจะเป็นเพราะว่า แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ของชุมชนปงถ้าจังหวัดลำปาง ส่วนใหญ่มีความสมบูรณ์ทางโบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีความเป็นเอกลักษณ์มีชื่อเสียงและมีการอนุรักษ์รักษาไว้เป็นอย่างดี จึงเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาสัมผัส สอดคล้องกับ วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี (2558) กล่าวว่า คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ ความสำคัญทางลัทธิและศาสนา บรรยากาศ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และวิถีชีวิต ประกอบกับพื้นที่โดยรอบมีแหล่งท่องเที่ยวดึงดูดใจที่มีชื่อเสียง จึงทำให้นักท่องเที่ยวรู้จักเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยว จึงเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ซึ่งจากการที่นักท่องเที่ยวเดินทางมามากก่อให้เกิดความแออัดของพื้นที่ นักท่องเที่ยวจึงต้องการความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยว เช่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เชิงเกษตร เชิงสุขภาพ เชิงวิถีชีวิตชุมชน เพื่อลดความกระจ่ายตัวของแหล่งท่องเที่ยว ประกอบกับนักท่องเที่ยวต้องการความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากปริมาณของนักท่องเที่ยว ทำให้แหล่งท่องเที่ยวไม่สามารถดูแลความสะอาดได้อย่างทั่วถึง ซึ่งเป็นผลกระทบโดยตรงจากจำนวนนักท่องเที่ยว และบรรยากาศหรือสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวที่แออัดไปบางสถานที่ทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถเห็นวิวทิวทัศน์หรือสัมผัสบรรยากาศ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างเต็มที่ ทำให้นักท่องเที่ยวต้องรีบต้องรีบท่องเที่ยวและรีบเดินทางออกมาเพื่อไปยังแหล่งอื่น ที่มีลักษณะการการกระจุกตัวอีกเช่นเดียวกัน จึงส่งผลให้การให้บริการต่ำกว่ามาตรฐานที่ควรจะเป็น นักท่องเที่ยวต้องการความเป็นมิตรและอัธยาศัยของคนในพื้นที่ในการให้ข้อมูลและการบริการ สอดคล้องกับ วิภา ศรีระทุ (2559) กล่าวว่า องค์กรท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลแหล่งท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่นมีความพอใจหรือสนใจที่จะให้แหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

2. ด้านความสามารถในการเข้าถึง พบว่า นักท่องเที่ยวมีความต้องการอยู่ในระดับที่มาก โดยเฉพาะการมีป้ายบอกทางและสัญลักษณ์ชัดเจน ซึ่งจะช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวกมากยิ่งขึ้น และเนื่องจากสภาพสถานที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนปงถ้าจังหวัดลำปาง ค่อนข้างอยู่อย่างกระจ่ายตัวและมีเส้นทางของถนนหนทางที่เข้าถึงได้อย่างยากลำบาก มีถนนขนาดเล็กรถใหญ่ไม่สามารถเข้าถึงได้ ทำให้เกิดความไม่สะดวกในการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวชุมชนต่างๆ ที่อยู่ในพื้นที่ห่างกัน และไม่มีการจัดเส้นทาง

เชื่อมโยงกันของการเดินทางเพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และการบริการยานพาหนะบริเวณแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนยังมีเพียงรถม้า นำชมแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจให้กับนักท่องเที่ยวเท่านั้น สอดคล้องกับ ชูสิทธิ์ ชูชาติ (2544) กล่าวว่า ระบบขนส่ง เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้สิ่งก่อสร้างอื่นๆ เช่น โรงแรม ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก โรงพยาบาล ฯลฯ ตลอดจนระบบการกำจัดของเสียก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องพัฒนาควบคู่กันไปกับแหล่งท่องเที่ยว และยังสอดคล้องกับ ราณี อิศัยกุล (2557) กล่าวว่า การจัดการด้านจราจรแก่นักท่องเที่ยว โดยช่วยอำนวยความสะดวกในการจัดหาสถานที่สำหรับจอดรถอย่างเพียงพอ และมีป้ายบอกเส้นทางและป้ายจราจรแสดงอย่างชัดเจน

3. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า นักท่องเที่ยวมีความต้องการอยู่ในระดับมากในทุกข้อ โดยเฉพาะสถานที่ตั้งของร้านค้าในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนปงถ้ำ จังหวัดลำปาง จังหวัดลำปางเพราะเวลามาท่องเที่ยวจะหาร้านค้าในการซื้อของได้ยากมากและยังขาดห้องน้ำที่สะอาดและจำนวนมากภายในแหล่งท่องเที่ยวสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ และกลุ่มผู้พิการซึ่งมีความต้องการมีห้องน้ำและเส้นทางเดินที่เหมาะสม และพบว่าไม่มีแผนที่แสดงสถานที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อเป็นจุดบอกเส้นทางเดินทางและสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจในชุมชน และในปัจจุบันระบบการสื่อสารและโทรคมนาคมระบบอิเล็กทรอนิกส์ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกรูปแบบหนึ่งที่มีความสำคัญและเข้ามามีบทบาทสำคัญในการสร้างแรงดึงดูดใจและการค้นหาข้อมูลแบบออนไลน์ของนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับ บุษาริส (Buhalis, 2000) ที่ว่า จะต้องมียสิ่งอำนวยความสะดวกให้สำหรับบริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในแหล่งท่องเที่ยว นั้นให้ได้รับความสะดวกสบายและความประทับใจ เกิดความรู้สึกปลอดภัย ทำให้นักท่องเที่ยวอยากจะอยู่ท่องเที่ยวในระยะเวลาที่นานขึ้น เช่น ที่พัก ร้านอาหาร ภัตตาคาร โทรศัพท์ แผนที่ ร้านขายของ เป็นต้น และยังสอดคล้องกับ วินิจ วีรยางกุล(2551) ที่ได้กล่าวไว้ว่า สิ่งอำนวยความสะดวกเป็นสิ่งสำคัญหรือปัจจัยที่ทำให้สถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่ในความนิยมของนักท่องเที่ยว

4. ด้านสถานที่พักผ่อน พบว่า นักท่องเที่ยวต้องการในระดับมากทุกด้าน โดยนักท่องเที่ยวต้องการให้ที่พักแรมมีรูปแบบการบริการห้องพักที่มีความหลากหลายตามความต้องการของนักท่องเที่ยว มีราคาห้องพักที่เหมาะสม และสภาพของห้องพักมีความกลมกลืนกับสภาพแหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่น เช่น ที่พักแบบโฮมสเตย์ ที่มีการบริการตามลักษณะวิถีชีวิตของคนชุมชน หรือที่พักรีสอร์ทที่ใกล้ชิดธรรมชาติ เป็นต้น นักท่องเที่ยวมีความต้องการได้รับความสะดวกสบายจากที่พัก เช่น มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบ มีการรักษาความปลอดภัยทั้งในและรอบบริเวณที่พัก ต้องการให้ที่พักตั้งอยู่ในทำเลที่นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวได้สะดวก เพราะแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งมีระยะห่างกัน ทำให้การเดินทางจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดต้องใช้รถยนต์ส่วนตัวในการเดินทางใช้เวลาค่อนข้างมากในการเดินทาง จึงทำให้นักท่องเที่ยวมีความต้องการให้ที่พักตั้งอยู่ไม่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยว เพื่อความสะดวกในการเดินทาง โดยนักท่องเที่ยวยังต้องการได้รับ

ความสะดวกสบายในการจองที่พัก โดยผ่านช่องทางออนไลน์ เพื่อความสะดวกและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในปัจจุบันที่คนไทยนิยมค้นหาที่พักเพื่อค้นข้อมูลผ่านทางอินเทอร์เน็ตเพื่อการศึกษาข้อมูลทันสมัยล่วงหน้า สอดคล้องกับ วราภรณ์ ไทยดำรงเดช (2552) กล่าวว่า ผู้ใช้บริการที่พักของนักท่องเที่ยวไทยให้ความสำคัญกับเว็บไซต์การสำรองที่พักที่มีความหลากหลาย และมีการอัปเดตข้อมูลให้ครบถ้วนตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด และมีการส่งเสริมการขายของที่พัก ด้วยการลดราคา ให้ข้อเสนอที่น่าสนใจ

5. ด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวต้องการในระดับมากทุกด้านโดยเฉพาะกิจกรรมศึกษาวิถีชีวิตชุมชนยังคงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนได้เป็นอย่างดี และมีการจัดส่งเสริมกิจกรรมไหว้พระ เพื่อสักการะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และมีชื่อเสียงในชุมชน โดยนักท่องเที่ยวจะได้รับความสนุกและเพลิดเพลินจากกิจกรรมในชุมชนซึ่งนักท่องเที่ยวไม่สามารถพบเห็นได้ในเมืองที่มีการแข่งขันและอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ สอดคล้องกับ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ที่ได้กล่าวว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวเพื่อมุ่งการให้ความรู้และความภาคภูมิใจที่เน้นเสนอลักษณะวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม หรือปัจจัยที่จูงใจสำคัญที่กระตุ้นให้คนเดินทางไปที่ท่องเที่ยวไว้ว่า เกิดจากความต้องการผจญภัย ความต้องการค้นพบสิ่งใหม่ๆ ด้วยตนเอง นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังต้องการประเภทของแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เช่น แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ น้ำตก ภูเขา หรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การปลูกผักปลอดสารพิษ สาธิตแปลงปลูก ฟาร์ม หรือไร่ร่องุ่น เป็นต้น

6. ด้านบริการเสริม(ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ร้านขายของที่ระลึก นำเที่ยวและมัคคุเทศก์และด้านอื่นๆ) พบว่า นักท่องเที่ยวต้องการในระดับมากทุกด้านโดยเฉพาะร้านอาหารและเครื่องดื่มที่มีอาหารพื้นเมืองให้บริการ สินค้าที่มีเอกลักษณ์ท้องถิ่นของชุมชน อาจเป็นเพราะนักท่องเที่ยวต้องการค้นหาประสบการณ์แปลกใหม่ และสร้างคุณค่าให้กับการเดินทางในแต่ละครั้งผ่าน มัคคุเทศก์มีความซื่อสัตย์ มีไมตรีจิต และให้ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ศิลปวัฒนธรรมได้ดี ซึ่งจะเป็นผู้ที่ให้ความรู้ นำชม และแนะนำสิ่งต่างๆ ในชุมชนให้นักท่องเที่ยวรู้จัก รวมไปถึงความต้องการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น ตู้ ATM เพื่อไว้ส่งไปสการ์ดหรือรูปภาพต่างๆ ทางไปรษณีย์ไปยังเพื่อนหรือญาติที่ไม่ได้มาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆด้วย ร้านอินเทอร์เน็ต เพื่อค้นหาข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ และสถานบริการสถานพยาบาลภายในแหล่งท่องเที่ยว สอดคล้องกับ (Buhalis, 2000) ที่ว่าบริการเสริมในแหล่งท่องเที่ยวเป็นบริการที่นอกเหนือจากบริการขั้นพื้นฐานสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น ธนาคาร ไปรษณีย์ โรงพยาบาล ร้านอินเทอร์เน็ต เป็นต้น โดยปกติการบริการนี้ทางภาครัฐจะเป็นผู้จัดหาและพัฒนา เพื่อบริการแก่ประชาชนของตนเอง ซึ่งถือได้ว่าเป็นผลพลอยได้ในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดลำปางยังมีความต้องการด้านร้านอาหารและเครื่องดื่มที่มีจำนวนเพียงพอและมีการบริการอาหารพื้นเมืองของท้องถิ่นอีกด้วย สอดคล้องกับ ราณี อธิชัยกุล (2547) กล่าวว่า การบริการที่ดีต่อนักท่องเที่ยว รวมทั้งด้านความเหมาะสมของราคาที่เหมาะสม ซึ่งควรมีอาหาร

หลายประเภทและหลายระดับ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวแต่ละระดับและในส่วนจําหน่ายสินค้าที่ระลึกนักท่องเที่ยวมีความต้องการสินค้าที่ระลึกที่มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและต้องเป็นสินค้าที่สอดคล้องกับการใส่ใจอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติอีกด้วยโดยสินค้าที่ระลึกที่จะนำมาจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวจะต้องไม่ทำลายธรรมชาติเช่น รถม้าจำลองที่ทำมาจากเศษไม้ที่เหลือใช้จากธรรมชาติ สอดคล้องกับ ศรัญญา วรากุลวิทย์ (2547) กล่าวว่าสินค้าของที่ระลึกเป็นผลิตภัณฑ์ที่สำคัญที่สามารถดึงเงินตราของนักท่องเที่ยวได้จำนวนมากควรเป็นสินค้าที่ผลิตขึ้นในท้องถิ่นและหายากในท้องถิ่นอื่น แต่สามารถซื้อหาได้ในท้องถิ่นนั้นๆ ราคาย่อมเยา สำหรับการบริการด้านการนำเที่ยวของชุมชนท่องเที่ยวจังหวัดลำปางและมณฑลเทศาภิบาลท้องถิ่นนั้นพบว่ามีความต้องการผู้นำเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนแต่ละที่มีมีการให้ข้อมูลการท่องเที่ยวของท้องถิ่นด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

ประชาชนในพื้นที่ชุมชนปงถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

ผลการอภิปรายความคิดเห็นสภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่และความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนชุมชนปงถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ในด้านต่างๆ

ประชาชนในพื้นที่ชุมชนชุมชนปงถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปางมีความต้องการต่อการมีส่วนร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนชุมชนปงถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง อยู่ในระดับมากถึง 5 ด้านโดยที่ประชาชนในชุมชนอยากจะเข้ามามีบทบาททางความคิดและการจัดการที่มากขึ้นรวมถึงการรวมรับผลประโยชน์จากการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนและชุมชนจะได้เรียนรู้ถึงความรู้ความเข้าใจในการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทั้งทางด้านข้อมูลของชุมชนที่จะนำมาเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวความเข้าใจของบทบาทของการเป็นผู้บริการในฐานะเจ้าบ้านที่ดีทั้งนี้ สอดคล้องกับแบรนดอน (Brandon, 1993) ที่กล่าวว่าการเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ถือเป็นการสร้างพลังอำนาจแก่ท้องถิ่นในการต้อนรับและจัดการ ซึ่งจะสามารถช่วยให้ประชาชนในท้องถิ่นรวมสรรพกำลังความสามารถของตนในการบริหารจัดการและควบคุมทรัพยากร รวมทั้งตัดสินใจในกิจกรรมต่างๆที่มีผลกระทบต่อประชาชนและท้องถิ่น

1. ด้านความพร้อมในการวางแผนและพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว พบว่าประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ต้องการในระดับมากทุกด้าน โดยเฉพาะความต้องการมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนโดยประชาชนในชุมชนต้องการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบโดยมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาพื้นที่ เช่น การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ให้มีความน่าสนใจและเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว จึงจำเป็นต้องมีการ

วางนโยบายที่ชัดเจนและมีความสอดคล้องกับความคิดเห็นและเหตุผลของคนในท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันนี้ แหล่งท่องเที่ยวชุมชนชุมชนปงกล้า ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ยังขาดความรู้และประสบการณ์ ด้านการท่องเที่ยว รวมถึงขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณ และการประชาสัมพันธ์ยังไม่แพร่หลายสำหรับ นักท่องเที่ยว และขาดการใช้สื่อเพื่อการจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว เช่น ยังไม่มีป้ายห้าม ป้ายเตือน ป้าย แนะนำ ป้ายบอกทิศทาง หรือบอกเงื่อนไขบางอย่างเพื่อควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับการศึกษา ของ เดชา ไต้สูงเนิน (2559) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นเครื่องมือที่มีอำนาจให้มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของชุมชนได้เป็นอย่างมาก ถ้าชุมชนที่มีการท่องเที่ยวได้มีการจัดการและการบริหาร วางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวที่ดี ก็จะสามารถใช้พื้นที่ ที่เป็นทรัพยากรนั้นได้โดยไม่ได้ทำให้ มั่นเสื่อโทรมลงและได้ในระยะยาว

2. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว พบว่า ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ต้องการในระดับ มากทุกด้าน โดยเฉพาะความต้องการมีส่วนในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนการรักษาและสืบ ทอดวัฒนธรรมประเพณี การจัดกิจกรรมซึ่งแสดงถึงการสืบสานประเพณี วัฒนธรรม ให้คงอยู่กับคนในชุมชน เช่น ประเพณีล่องสะเปา ประเพณีตานก๋วยสลาก ซึ่งมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องกันในทุกๆปี ชุมชนยัง ต้องการอนุรักษ์วิถีการดำเนินชีวิต ภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การแต่งกาย กิจกรรมประเพณี อาหาร และ ภาษา พูด ที่เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น โดยการเข้ามามีส่วนร่วมในการวางมาตรการในการอนุรักษ์ทรัพยากร การท่องเที่ยวและจำกัดการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม วัดวาอารมต่างๆให้คงความสมบูรณ์และสวยงามตามเดิมให้มากที่สุดเพื่อไม่ ก่อให้เกิดการทำลายสภาพของแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางสิ่งแวดล้อมและความสมบูรณ์ของโบราณสถานต่างๆใน พื้นที่ท่องเที่ยวของชุมชน โดยภาครัฐเข้ามามีส่วนในการให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากร การท่องเที่ยวของชุมชนได้อย่างถูกต้อง สอดคล้องกับการศึกษาของ อติสร นรินทร์ (2560)การมีส่วนในการอนุรักษ์ ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนโดยประชาชนในชุมชนต้องการจัดการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร การท่องเที่ยวอย่างดีที่สุดโดยมีส่วนร่วมในการวางมาตรการในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและจำกัดการใช้ ทรัพยากรท่องเที่ยวทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม วัดวาอารมต่างๆให้คงความสมบูรณ์และสวยงามตามเดิมให้มากที่สุดเพื่อไม่ก่อให้เกิดการทำลายสภาพของ แหล่งท่องเที่ยวทั้งทางสิ่งแวดล้อมและความสมบูรณ์ของโบราณสถานต่างๆในพื้นที่ท่องเที่ยวของชุมชนให้ ภาครัฐเข้ามามีส่วนในการให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการอนุรักษ์อย่างยั่งยืนได้อย่างถูกต้อง

3. ด้านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวและกระบวนการเรียนรู้ พบว่า ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ ต้องการในระดับมากทุกด้าน โดยเฉพาะความต้องการมีส่วนในการกำหนดและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวใน ท้องถิ่น โดยประชาชนในชุมชนมีความเข้าใจในการจัดกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ คือ ชุมชนมีส่วนร่วมใน

การแสดงความคิดเห็นต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยว การจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่และบริเวณโดยรอบชุมชน อย่างเป็นระบบ เช่น มีการแบ่งพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์สำหรับแหล่งท่องเที่ยว และที่พักอาศัย โดยชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือ การกำหนดทิศทางการท่องเที่ยว ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง และมีส่วนร่วมในการให้บริการข้อมูลข่าวสารประชาสัมพันธ์ให้คำแนะนำ ข้อมูลต่างๆแก่นักท่องเที่ยวในบทบาทเจ้าของกิจกรรมการท่องเที่ยว และเจ้าบ้านที่ดี ไม่ใช่เป็นเพียงผู้ให้ความร่วมมือ ชุมชนที่มีการจัดการทางการท่องเที่ยวควรมีการพัฒนาให้มีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้เข้าร่วมกิจกรรมสำคัญๆในช่วงต่างๆ เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง รดน้ำดำหัว และกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่นอย่าง เช่น กิจกรรมในแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เช่น ภูมิปัญญางานไม้แกะสลักที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น การทำข้าวแต่น ดอกไม้ประดิษฐ์ การปั้นเซรามิก เป็นต้น โดยไม่รบกวนความสงบสุขของคนในชุมชน ส่วนใหญ่ในพื้นที่และไม่ขัดต่อกฎหมาย ศีลธรรมอันดีงามหรือวัฒนธรรมของชาติ สอดคล้องกับ สิทธิ สโรบล และคณะ(2557) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของชุมชนต้องเอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ และให้การศึกษเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของ วัฒนธรรมตลอดจนประเพณี วิถีชีวิตของแหล่งท่องเที่ยว นั้น เพื่อช่วยเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ ตระหนักตลอดจนปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง ทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่น และควรมีแนวทางการพัฒนาด้านกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ ควรพัฒนาดังนี้คือควรจัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน

4. ด้านระบบการจัดการและให้บริการนักท่องเที่ยว พบว่า ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ต้องการในระดับมากทุกด้าน โดยเฉพาะความต้องการมีส่วนร่วมในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในการให้บริการข้อมูลข่าวสารประชาสัมพันธ์และให้คำแนะนำ ข้อมูลต่างๆแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงการให้ตัวแทนชุมชนหรือนักเรียน เข้ามามีบทบาทในการเป็นผู้นำชมหรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพื่อคอยให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนและให้ได้รับความรู้ความเข้าใจในถึงเรื่องราวของชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนนั้น ในด้านวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนตลอดจนการจัดการให้ปราชญ์ของท้องถิ่นเป็นผู้บอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ในอดีตแก่คนรุ่นปัจจุบัน แต่ส่วนใหญ่แล้วชุมชนยังขาดแคลนมัคคุเทศก์ประจำชุมชนหรือประจำวัดสำคัญในชุมชนและขาดความรู้และความชำนาญในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยว ไม่มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่คอยให้บริการด้านข้อมูลข่าวสาร ประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน การให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น ร้านจำหน่ายสินค้าที่เกิดจากคนในชุมชน ห้องน้ำที่สะอาดมีเพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว และการพัฒนาที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์ไว้คอยบริการแก่นักท่องเที่ยว มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการติดต่อสื่อสารภายนอกแหล่งท่องเที่ยว เช่น โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต ซึ่งยังสอดคล้องกับ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2558) กล่าวว่า ความปลอดภัยจากการใช้บริการด้านสินค้าทางการท่องเที่ยวและสินค้าระลึกของนักท่องเที่ยว เป็นองค์ประกอบด้านสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน

5. ด้านการจัดการพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว พบว่า ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ต้องการในระดับมากทุกด้าน โดยเฉพาะความต้องการด้านพื้นที่รองรับด้านประโยชน์การใช้สอยของพื้นที่และบริเวณโดยรอบของชุมชน อย่างเป็นระบบ เช่น มีการแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์สำหรับการท่องเที่ยวและที่พักอาศัยโดยชุมชนเข้ามามีส่วนในการจัดการพื้นที่รองรับกับการท่องเที่ยว โดยไม่บุกรุกพื้นที่โบราณสถานหรือแหล่งธรรมชาติในชุมชนและยังช่วยกันสอดส่องดูแลรักษาพื้นที่ให้คงความงดงามและสมบูรณ์ที่สุดเพื่อให้เกิดเป็นภาพลักษณ์ของชุมชนโดยคนในชุมชนทุกระดับชั้นมีส่วนในการจัดสรรพื้นที่ในการทำกิจกรรมทางการท่องเที่ยว รวมถึงการพัฒนาศูนย์กลางการนำเสนอผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจในผลิตภัณฑ์และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน สอดคล้องกับ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2552) ที่พบว่า การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวต้องสามารถวัดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมได้ คือ การวางแผนจะต้องป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว จึงต้องมีการทบทวนผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งโครงการเล็กและโครงการใหญ่จะต้องไม่ก่อผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม จึงต้องกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความสมดุลของสิ่งแวดล้อม ซึ่งความสมดุลเป็นข้อจำกัดของการพัฒนา

6. ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ต้องการในระดับมากที่สุดได้แก่ ชุมชนต้องการได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยว และอยากให้มีการรวมตัวเพื่อจัดตั้งองค์กรการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชนและเปิดโอกาสให้คนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวและเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นผ่านการจัดเวทีเสวนา การจัดประชุม และให้ความรู้กับคนชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การนำเที่ยว การให้บริการทางการท่องเที่ยว และการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง สอดคล้องกับ สินธุ์ สโรบล และคณะ(2555) ที่พบว่า การท่องเที่ยวชุมชนที่ต้องคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคมและ วัฒนธรรมกำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของสิทธิ์ในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และให้การบริการแก่ผู้มาเยือน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

ทั้งนี้การศึกษาครั้งนี้มีข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาในครั้งต่อไป คือ 1) ควรมีการพัฒนาโครงการวิจัยต่อยอดจากโครงการเดิม เพื่อให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากการวิจัยอย่างต่อเนื่องเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน 2) สถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรตระหนักและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งการใช้ประโยชน์จากชุมชนพร้อมทั้งการอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สะท้อนเอกลักษณ์ของชุมชนโดยให้ชุมชนตระหนักถึงผลเสียและผลดีต่อชุมชนต่อไป และ 3) เนื่องจากการดำเนินงานการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนชุมชนปงถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง อาจจะเป็นพื้นที่จำกัดและอาจจะต้องมีการศึกษาและพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนลำปางหลวง ร่วมกับกับชุมชนใกล้เคียงที่มีจุดเด่นทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวให้เชื่อมโยงกันต่อไป

บรรณานุกรม

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2554. **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ** พ.ศ. 2555-2559. [Online]. Available: http://marketingdatabase.tat.or.th/ewt_news.php?nid=24&filename=index [1/03/2556]. วันที่สืบค้น: 11 กันยายน 2562

การท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง (2559) **ข้อมูลการท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง** (ออนไลน์) แหล่งที่มา: <http://www.lampang.go.th/travel/travel1.htm> วันที่สืบค้น 23 กันยายน 2562

ชญุมิ แสงผล (2545) **สหวิทยาการด้านการจัดการการท่องเที่ยวแนวเศรษฐกิจพอเพียง องค์ประกอบของการท่องเที่ยว** (Tourism Element) สาขา เศรษฐกิจพอเพียงคณะบริหารศาสตรมหาวิทาลัย อุบลราชธานี (ออนไลน์) แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/tanapoomza/com/xngkh-prakxb-khxng-kar-thxng-theiyw-tourism-element> วันที่สืบค้น 12 สิงหาคม 2562

ทศนา แคมมณี. **ทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ** (Theory of Cooperative or Collaborative Learning). ศาสตราจารย์สอน. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545. แหล่งที่มา: <http://kroosomtara0092.blogspot.com/p/theory-of-cooperative-or-collaborative.html> วันที่สืบค้น 2 กันยายน 2562

แนวทางการพัฒนาจังหวัด ปี (2562) **การแปลงนโยบายรัฐบาลไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมจังหวัดลำปาง** (ออนไลน์) แหล่งที่มา: <http://www.lampang.go.th/public61/pnp62.pdf?fbclid=IwAR05mFCwmjYx8mVx27dm-jF1SReRnpt9ieZjCbOyAHGvNIAToqLzeYaOOc> วันที่สืบค้น 29 กันยายน 2562

พจนา สนวนศรี. (2546). **คู่มือการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน**. กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและพรภณ พงษ์เพชร (2552) **ความร่วมมือในการป้องกันปัญหาเสพติดระหว่างองค์การภาครัฐและองค์การภาคเยาวชน** ศึกษาเฉพาะศูนย์อำนวยการประสานงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดภาคเยาวชน (ศอ.ปส.ย.) กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รชพร จันทร์สว่าง และราณี อิศัยกุล. (2546). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เอกสารธรรมชาติ** วันที่สืบค้น 27 กันยายน 2562

วารสาร สมาคมนักวิจัย รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพของจังหวัดปราจีนบุรีเพื่อการ พัฒนา
เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน (เอกสารเผยแพร่) (ออนไลน์) แหล่งที่มา
http://www.ar.or.th/ImageData/Magazine/10044/DL_10290.pdf?t=636730734610739518 วันที่
สืบค้น: 5 กันยายน 2562

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดลำปาง กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (บ้านปงถ้ำ อ.วังเหนือ หมู่บ้าน
ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง ปี 2560) (ออนไลน์) วันที่สืบค้น 15 กันยายน 2561

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน <http://www.cbt-i.or.th/index.php> องค์การพัฒนาพื้นที่พิเศษอย่างยั่งยืน
(องค์การมหาชน) วันที่สืบค้น: 20 กรกฎาคม 2562

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562
(ออนไลน์) วันที่สืบค้น 12 สิงหาคม 2562

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน(องค์การมหาชน) (15 มกราคม 2561)
(ออนไลน์) วันที่สืบค้น 29 กันยายน 2562